

Fredagen den 6 december

Kl. 9.00

§ 1 Justerades protokollet för den 28 november.

§ 2 Ang. förekomsten av svenska exportkrediter eller exportkreditgarantier till Algeriet

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Magnussons i Borås (m) i kammarens protokoll för den 28 november intagna fråga, nr 380, till herr finansministern, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Borås har frågat finansministern om den svenska staten direkt eller indirekt har medverkat till exportkrediter eller exportkreditgarantier till Algeriet och i så fall i vilka sammanhang. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Någon direkt medverkan från statens sida förekommer inte i fråga om exportkrediter. Indirekt medverkar staten genom att exportkreditgarantier lämnas av exportkreditnämnden inom ramen för dess normala verksamhet efter ansökan av vederbörande exportör. Detta sker även vid export till Algeriet.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga. Jag är mycket glad över att jag får det klara beskedet att några speciella åtgärder inte har vidtagits.

Det var med anledning av den stora aktivitet från svensk sida som man har sett under de senaste månaderna beträffande just detta land som jag ställde mig frågan om det möjligen var så att regeringen hade vidtagit några speciella åtgärder när det gäller krediter i stimulanssyfte. Med den knapphet som för närvarande präglar den svenska kreditmarknaden och de mycket hårda restriktioner som tillämpas mot inte minst den mindre företagsamheten i vårt land och där man uppmanar de svenska företagen att gå ut och låna på den internationella marknaden, hade det givetvis varit litet sensationellt om Sverige hade vidtagit åtgärder för att hjälpa den del av världen med kredit, dit för närvarande den verkligt stora kapitalströmmen till följd av den senaste oljekrisen går.

Jag är som sagt mycket glad över att handelsministern nu har gett beskedet att något sådant inte har förekommit.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. förekomsten
av svenska export-
krediter eller
exportkreditgaran-
tier till Algeriet*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. nedläggningen
av bensinförsälj-
ningsställena i
glesbygder*

§ 3 Ang. nedläggningen av bensinförsäljningsställena i glesbygder

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Nybro (c) i kammarens protokoll för den 4 december intagna fråga, nr 392, och anförde:

Herr talman! Herr *Andersson* i Nybro har frågat vilka snabba konkreta initiativ jag avser att ta för att motverka den fortsatta snabba nedläggning av bensinförsäljningsställena i främst landets glesbygder som blir följden av vissa större bensinbolags planer och vilka åtgärder jag avser att vidta för att stärka denna service för glesbygdsbefolkningen.

Regeringen har i konseljen den 29 november 1974 uppdragit åt konsumentverket att skyndsamt kartlägga drivmedelsförsörjningen i glesbygdsområden, främst försörjningen med bensin till konsumenter i det inre stödområdet. Skulle kartläggningen visa att försörjningen är eller kan komma att bli otillfredsställande skall verket överväga vilka åtgärder som kan behöva vidtas. Dessa överväganden skall i första hand inriktas på åtgärder som kan vidtas av bensinbolagen.

Herr *ANDERSSON* i Nybro (c):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min fråga.

Jag är glad över att handelsministern är beredd att ta initiativ i denna för glesbygder mycket viktiga servicefråga. Av den del av handelsministerns uttalande som refererades i främst TV i förra veckan framgick det inte vilka snabba och konkreta initiativ som regeringen planerade. Jag kunde inte heller klart uppfatta om handelsministern avsåg att vidta några speciella åtgärder i de områden där nedläggningarna av försäljningsställena redan gått för långt. Detta är främst motiven till att jag trots handelsministerns tidigare positiva uttalande ställde frågan.

För glesbygdens folk har tyvärr redan de stora multinationella bensinbolagens nedläggningar av försäljningsställena fått rätt svåra konsekvenser. På många håll i landet bedriver lanthandlarna också bensinförsäljning. När de förlorar denna del av sin verksamhet blir underlaget för fortsatt lanthandel försvagat. Det innebär att lanthandeln hotas av nedläggning, och därmed riskerar glesbygdsbefolkningen att förlora den närservice som är nödvändig för att olika bygder skall kunna leva vidare. För mig framstår vissa multinationellt ägda bensinbolags handlande som rätt upprörande. Det finns flera exempel på att de dels vägrar att överlåta anläggningarna till lanthandlare eller föreståndare, dels i vissa fall dessutom inte vill leverera bensin eller olja till dessa.

Anser handelsministern att samhället kan finna sig i denna tämligen hårdhänta framfart från vissa bolags sida?

Visserligen skyller man på att det inte är lönsamt att leverera bensin och olja till glesbygderna, men jag är långt ifrån säker på att detta motiv är helt korrekt. Det finns exempel på att stora bensinstationer nästan har växt upp som svampar ur jorden i större tätortsregioner. Jag tror

att sanningen är den att bolagen har felinvesterat i dessa områden. Nu vill de öka sin omsättning vid dessa stora stationer genom att lägga ned försäljningsställen ute i glesbygderna. Varken glesbygdens folk eller samhället kan, tycker jag, finna sig i en sådan politik från de multi-nationella bolagens sida.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag tror säkert att det i en del fall har gått till på det sätt som herr Andersson i Nybro beskriver: att man, för att göra försäljningen så omfattande som möjligt i de större anläggningarna i tätorter och centralorter, inte har haft något mer påtagligt intresse av de mycket små anläggningarna ute i glesbygden.

Det förhållandet att det har gått till på det sättet är en av orsakerna till att jag menar att konsumentverket i första hand tillsammans med bensinbolagen skall försöka åstadkomma ett bättre sakernas tillstånd.

I övrigt är det mesta av herr Anderssons inlägg ett föregripande av den kartläggning och de diskussioner som skall äga rum på det här området. Jag kan alltså inte gå vidare in på saken i dag. Men jag har bett om en skyndsam behandling av frågan i konsumentverket, och jag hoppas att vi inom kort skall kunna återvända till den och då diskutera den på ett mer stabilt underlag än vi har i dag.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Jag är naturligtvis tacksam för handelsministerns vilja att ta snabba initiativ. Jag vill bara göra handelsministern uppmärksam på att jag, när jag fått ta del av de villkor som några bensinbolag tillämpar vid leverans av bensin och olja till glesbygderna, har funnit att det är hårda villkor som man ställer. Vissa bolag kräver kontant betalning; de föreskriver att bolagens kreditkort och bonuskuponger inte får användas i de här områdena; de vägrar t. o. m. att leverera bensin till försäljningsställen som tidigare tillhört konkurrenter.

Jag vill fråga herr handelsministern om han anser att dessa ytterst hårda försäljningsvillkor står i överensstämmelse med kravet på lika och rättvisa konkurrensförhållanden. Jag anser inte det.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. föräldraskapsledighet för manliga statstjänstemän

Herr statsrådet LÖFBERG erhöll ordet för att besvara herr *Romanus'* (fp) i kammarens protokoll för den 29 november intagna fråga, nr 389, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat mig om jag vill medverka till att manliga statstjänstemän får utnyttja föräldraskapsledigheten på i huvudsak samma villkor som kvinnliga.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. föräldraskaps-
ledighet för manliga
statstjänstemän*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. föräldraskaps-
ledighet för manliga
statstjänstemän*

Manliga statstjänstemän har naturligtvis enligt lagen om allmän försäkring rätt till föräldraskapsledighet i lika stor omfattning och med samma förmåner som andra manliga arbetstagare.

För kvinnliga statstjänstemän gäller sedan gammalt särskilda lönevillkor i samband med föräldraskapsledighet. Sådan tjänsteman får numera i stället för föräldrapenning i de flesta fall full lön under föräldraskapsledighet.

Samtliga personalorganisationer har i anslutning till pågående förhandlingar yrkat att även manliga statstjänstemän skall få full lön under föräldraskapsledighet.

Med hänsyn till att frågan om lön under tjänstledighet är avtalsbar vill jag inte vidare uttala mig i ämnet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Rätten för föräldrarna att dela upp föräldraskapsledigheten mellan sig var en värdefull reform och ett viktigt steg i riktning mot ökad jämlikhet mellan män och kvinnor. Det är bara beklagligt att den ännu inte har utnyttjats i särskilt stor utsträckning. Under första halvåret 1974, för att ta ett exempel, föddes ca 10 000 barn här i Stockholms län, men det var bara ungefär 100 av dem som hade glädjen att få ha sin pappa hemma hos sig under någon del av föräldraskapsledigheten.

Nu får man väl utgå från att situationen kommer att förbättras så småningom, allteftersom attityderna ändrar sig och människorna blir mera vana vid den nya rättigheten. Men siffrorna visar att det är oerhört angeläget att undersöka alla möjligheter att ytterligare förbättra reformen genom att undanröja hindren för fäderna att utnyttja föräldraskapsledigheten.

När det gäller statligt anställda är det ju så att en kvinnlig anställd får full lön under föräldraskapsledigheten medan männen får 90 procent av lönen upp till en viss nivå. Denna löneskillnad kan betyda ganska mycket. Jag har försökt räkna ut det ekonomiska utfallet för två byrådirektörer som är gifta med varandra, om mamman är hemma hela tiden respektive om pappan skulle vara hemma sex månader av ledigheten. Jag har kommit fram till att familjen förlorar totalt ungefär 5 500 kronor på att ha pappan hemma under denna tid. Dessutom tillkommer det faktum att han går miste om sin semesterrätt för detta halvår. Även andra grupper har liknande avtal.

Jag ber att få tacka för svaret på min enkla fråga, även om det inte innehåller mycket mer än jag visste tidigare, nämligen att frågan är avtalsbar. Det är klart att man inte i förväg i detalj vill uttala sig om hur ett framtida avtal skall se ut. Men om det är fråga om en självklar princip, skulle man ändå kunna säga att man kommer att förverkliga den. Och jag trodde, herr Löfberg, att detta var en självklar princip. Om nu alla personalorganisationer tagit upp saken, borde det vara enkelt för statsrådet att säga att det är en så uppenbar jämlikhetsfråga, att vi kommer att förverkliga önskemålet.

Därför vill jag fråga: Innebär statsrådets svar att han inte är beredd att göra denna deklaration, att det finns risk för att staten inte kommer att gå med på att skapa jämlikhet mellan sina kvinnliga och manliga anställda i detta fall?

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! När det gäller inställningen till de mycket viktiga principfrågorna om könsdiskrimineringen och åtgärder som syftar till att öka jämställdheten mellan män och kvinnor gjorde jag förra veckan under en frågestund med herr Wijkman en mycket klar deklaration om var jag står. Jag vill hänvisa till detta uttalande. Inget tvivel kan råda om min principiella inställning på den punkten.

Men jag vill också begagna tillfället att erinra om en annan mycket viktig princip som denna riksdag vid ett flertal tillfällen har anslutit sig till, nämligen att vi inte genom bestämda deklarationer i kammaren skall blanda oss i frågor som är uppe i löneförhandlingar mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden. Det här är just ett sådant spörsmål, och herr Romanus säger också att han vet att det är en avtalsbar fråga. Men då borde han också vara på det klara med att regeringen i avtalsbara frågor inte gör bestämda deklarationer här i riksdagen. Jag kan i varje fall inte göra det, eftersom det skulle uppfattas som en direkt pekpinne till avtalsparterna. Detta är en avtalsbar fråga, och den skall parterna lösa i fria förhandlingar utan pekpinnar från riksdagen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är ju värdefullt med allmänna deklarationer om att man är för jämställdhet mellan män och kvinnor, men de kostar ingenting. Regeringen har avgivit sådana under alla år, samtidigt som man t. ex. har sagt nej till motioner om att denna jämställdhet skulle införas inom föräldraförsäkringen. Det tog åtskilliga år innan den jämställdheten kunde förverkligas. Därför anser jag inte att de här allmänna principdeklarationerna täcker behovet av besked.

Jag sade att jag har förståelse för att man inte vill ge besked i detaljfrågor när det gäller avtal, men vissa självklara riktlinjer borde man kunna uttala sig för. Om det här vore självklart, har jag svårt att förstå varför inte statsrådet Löfberg kunde ge ett sådant besked. Man har t. ex. före en avtalsrörelse ansett sig kunna gå ut och säga att man skall satsa på de lågavlönade. Då borde det också vara möjligt att säga att man skall undanröja den könsdiskriminering som här faktiskt föreligger.

Om nu inte personalorganisationerna hade aktualiserat den här frågan, hade då regeringen nöjt sig med detta? Det är ju inte omöjligt för regeringen att ta initiativ till att undanröja sådant som är uppenbar könsdiskriminering. Nu har personalorganisationerna lyckligtvis tagit upp saken, men eftersom det är fråga om en direkt könsdiskriminering har jag svårt att acceptera att statsrådet inte kan ge besked, trots att det är en avtalsfråga.

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. föräldraskaps-
ledighet för manliga
statstjänstemän*

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! För det första: Herr Romanus ville med sitt senaste inlägg tydligen säga att vi egentligen bara kommer med tomma deklarationer och att det i och för sig är värdefullt med principdeklarationer men att det är viktigare att det görs någonting. Ja, att det görs någonting när det gäller att försöka öka jämställdheten mellan män och kvinnor är helt klart; jag skulle kunna hänvisa till många praktiska åtgärder.

Det har också gjorts en hel del i tidigare avtalsrörelser på den här punkten; det kan jag hänvisa till så här i efterhand. Speciellt har det gjorts väldigt mycket under de senaste två avtalsrörelserna för att höja låglönerna. Eftersom kvinnorna framför allt frekventerar de grupper som har lägre löner har det blivit en insats för kvinnorna.

För det andra: En sådan diskussion som herr Romanus avser – om satsning på låglöner o. d. – skall inte tas upp här i riksdagen inför en avtalsrörelse. Riksdagen har ju en särskild delegation, där sådana riktlinjer skall diskuteras som sedan kan bli vägledande för avtalsrörelsen. Det trodde jag att herr Romanus visste, så att jag inte skulle behöva undervisa honom på den punkten i den här debatten.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag påstår inte att herr Löfbergs ord är tomma deklarationer. När de här förhandlingarna är slutförda får vi väl se hur mycket de är värda.

Jag sade att det var oroande att statsrådet inte kunde ge besked i en enligt min uppfattning så självklar principfråga som att man inte skall ha olika regler för män och kvinnor, om man vill förverkliga rätten också för fäderna att vara hemma under den här tiden, utan att familjerna skall göra stora förluster på det, jämfört med om mamman är hemma. Om det är en självklarhet, borde man kunna säga det utan att det skall anses vara något otillbörligt föregripande av förhandlingarna.

I och för sig kan man väl säga: Det gör inte så mycket, vi kan vänta och se. Men – som jag nämnde i mitt tidigare inlägg – de här problemen finns även på andra områden än det statliga, och det skulle vara till fördel om staten kunde gå före och visa vägen för andra arbetsgivare. Vi har väl ändå den uppfattningen att staten skall vara en mönsterarbetsgivare, och därför kunde en sådan här deklaration vara värdefull.

Herr statsrådet LÖFBERG:

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten, men jag vill än en gång understryka att om jag skulle göra bestämda deklarationer här i riksdagen i en fråga som parterna har uppe till förhandling, skulle det givetvis föregripa förhandlingarna. Ifall inte herr Romanus inser det, är han okunnigare om hur avtalsförhandlingarna går till än vad jag utgick ifrån när jag formulerade mitt svar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Ett barn kan ju inse att om statsrådet lovar att genomföra det här förslaget, så föregriper han förhandlingarna. Vad jag har sagt är bara att om kravet är självklart, så gör det ingenting om man föregriper förhandlingarna på den punkten. Att man inte vill göra det, tyder på att det inte är självklart, och det är oroande.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. folkpensionä-
rers rätt till
bostadstillägg*

§ 5 Ang. folkpensionärers rätt till bostadstillägg

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Henmarks (fp) i kammarens protokoll för den 20 november intagna fråga, nr 361, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Henmark har frågat socialministern när han avser att framlägga förslag som eliminerar vad herr Henmark kallar den diskriminering av folkpensionärerna i fråga om kommunala bostadstillägg i jämförelse med de statskommunala bostadstilläggen, som nu förefinnes.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Reglerna för de kommunala bostadstilläggen ger i allmänhet ett bättre bostadsstöd för pensionärer än det som skulle utgå om reglerna för statskommunalt bostadstillägg tillämpades. I vissa fall kan emellertid förhållandet vara det motsatta. Detta beror dels på att reglerna för avtrappning av tilläggen är olika för de båda bostadstilläggssystemen, dels på hur stort det kommunala bostadstillägget är som utgår i kommunen. Frågan om en samordning mellan de båda systemen för att utjämna sådana skillnader kommer att övervägas av boendeutredningen.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret, även om det egentligen inte ger svar på den fråga som jag ställde, nämligen när man kan räkna med att det blir en utjämning för folkpensionärernas del när det gäller bostadstilläggen.

Det är riktigt som statsrådet säger, att det finns områden där det statskommunala bostadstillägget är gynnsammare än det kommunala, och det gäller i ganska många fall. Det beror bl. a. på vilka bostadstillägg som kommunerna har. Jag har tagit reda på att var femte folkpensionär har ett bostadstillägg som inte överstiger 3 000 kronor om året. Med nuvarande basbelopp är det kommunala bostadstillägget helt borta vid 21 000 kronors inkomst. Vid den gränsen får det statskommunala bostadstillägget utgå i oförminskad storlek till ensamstående eller familjer utan barn. Om man har en hyra på 550 kronor i månaden, så får den som inte är folkpensionär ungefär 200 kronor i bostadstillägg, medan den som är folkpensionär får ingenting. Över 50 procent av våra folkpensionärer har högst 4 000 kronor i bostadstillägg. För dem kommer

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. folkpensionä-
rers rätt till
bostadstillägg*

det kommunala bostadstillägget att vara eliminerat i stort sett då de har 24 000 kronors inkomst. Då har andra alltså – vid samma hyra per månad som väl inte kan anses vara en oskälighyra i vår tid – kvar ett bostadstillägg på ungefär 160 kronor.

Jag tycker att detta är underligt, och särskilt känns det givetvis så för dem som har varit i produktionen och sedan blivit folkpensionärer. För det första får de minskad inkomst, och för det andra försvinner det stöd som ett bostadstillägg innebär.

Redan då det statskommunala bostadstillägget instiftades för ett par år sedan motionerade jag i ärendet. Jag såg med detsamma att dessa tröskelproblem skulle uppkomma. Det förvånar mig att det inte går att få slut på dessa bekymmer fortare. Riksdagen har dock i år gjort en beställning – att frågan skall ses över. Jag såg också att den var överlämnad till boendeutredningen. Men det står ingenting om med vilken hastighet ärendet skall behandlas, och då kan det ju tänkas att det dröjer flera år.

Jag skulle vilja fråga om inte herr bostadsministern tänker på något sätt påskynda utredningen så att den här orättvisan snart försvinner från vårt samhälle.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag har ingenting att invända i sak när det gäller det problem som herr Henmark tog upp. Men jag vill erinra herr Henmark om att bostadsdepartementet bildades för ett år sedan och vi har ändå sett till att riksdagen under nästa vecka har 70 punkter att ta ställning till på bostadsområdet. Vi har alltså pressat utredningar, remissinstanser och departementet så hårt som jag anser försvarbart.

Jag har emellertid förväntat mig om att boendeutredningen nu arbetar intensivt och hårt prioriterar den fråga som herr Henmark har tagit upp, och därmed har jag gjort vad jag kan för att vi skall få fram ett så snabbt besked som möjligt.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Vi har mycket stor respekt för bostadsministerns ambitioner när det gäller att skapa reda i bostadsproblemen, och jag kan uttala vår aktning för det arbetet. Jag blev bara förvånad över att den här saken inte åtgärdats, ty jag tycker inte att det skulle behövas en så lång utredning för att åstadkomma ett resultat härvidlag.

Att den här orättvisan förefunnits har faktiskt väckt en stark indignation hos många pensionärer och pensionärsföreningar. Men jag tackar för de löften som här har givits och för den ambition som redan visats när det gäller att lösa problemet så snabbt som möjligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
6 december 1974

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Åkerfeldts (c) i kammarens protokoll för den 21 november intagna fråga, nr 368, och anförde:

Herr talman! Herr Åkerfeldt har frågat mig från vilka utgångspunkter förhandlingar förs mellan bostads- och jordbruksdepartementen om kommunernas byggande på värdefull jordbruksmark.

Regeringens ställningstagande till frågor om bebyggelseexpansion på jordbruksmark aktualiseras fortlöpande i plan-, markförvärvs- och expropriationsärenden. Sådana frågor uppkommer vidare när regeringen skall ta ställning till kommunernas program för fullföljandet av den fysiska riksplaneringen och därefter lämna riksdagen en redogörelse för programarbetets utfall. I programmen och det därtill anknytande remissarbetet har frågorna om jordbruksmarkens användning tillmätts stort intresse.

Både de löpande ärendena och de mera långsiktiga frågorna bereds gemensamt av i första hand bostads- och jordbruksdepartementen. Utgångspunkt för detta arbete är de av riksdagen fastlagda riktlinjerna, vilka bl. a. innebär att man vid konflikt mellan jordbruksintressen och tätortsutbyggnad bör eftersträva sådana lösningar att högvärdig jordbruksmark inte tas i anspråk om en från samhällsbyggandets synpunkt likvärdig lösning kan åstadkommas på annat sätt.

Herr ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för svaret på min fråga.

Frågan kan kanske i det här planeringsskedet synas överflödigt, men den föranleddes av en pressuppgift där man sade att det pågick "förhandlingar" mellan de berörda departementen, nämligen bostadsdepartementet och jordbruksdepartementet, om hur man skulle exploatera åkermark hos kommunerna. Jag är tacksam för att bostadsministern på den punkten givit ett lugnande besked – här förekommer tydligen inga överläggningar om en principiell ändring i förutsättningarna för hur man skall avgöra dessa frågor, utan det är ställningstagandet i de löpande ärendena som det gäller.

Jag skulle emellertid vilja påpeka att de förutsättningar som nu gäller är enligt svaret de av riksdagen fastlagda planeringsförutsättningarna, och där anser jag för min del att skyddet för jordbruksmarken mycket väl skulle kunna stärkas. Naturvårds- och fritidsintressen har för närvarande ett betydligt starkare skydd, då det sägs att de skall "säkerställas", medan däremot den odlingsbara marken bör "beaktas" i planeringssammanhang. Det vore värdefullt att få statsrådets syn på om de ändrade förhållandena beträffande jordbruksmarks användning mot bakgrunden av bl. a. livsmedelssituationen motiverar att man ändrar på planeringsförutsättningarna.

*Ang. bebyggandet
av värdefull
jordbruksmark*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. fördelningen
av odlingsförsöken*

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! "Förhandlingar" är enligt min mening en felaktig beteckning för den kontakt som förekommer mellan jordbruksdepartementet och bostadsdepartementet. Men eftersom båda departementen från olika utgångspunkter är berörda av detta slags frågor är det naturligt att vi har en kontakt med varandra, och jag har redogjort för från vilka utgångspunkter en sådan kontakt äger rum.

Sedan har jordbruksministern gett ett så utförligt svar på herr Åkerfeldts senaste fråga att jag inte tror att jag behöver göra något tillägg på den punkten. Det är givet att vi från bostadsdepartementets sida kommer att ta hänsyn till de uttalanden som jordbruksministern har gjort. De uttalandena står hela regeringen för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. fördelningen av odlingsförsöken

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 7 november framställda interpellation, nr 151, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig hur odlingsförsöken inom lantbrukshögskolans försöksverksamhet fördelas mellan och inom länen och om jag anser att dagens principer för fördelning av odlingsförsöken mellan olika bygder är tillfredsställande.

Lantbrukshögskolans försöksverksamhet är av betydande omfattning. Anslaget till försöksverksamheten uppgår under löpande budgetår till ca 27 miljoner kronor. Härtill kommer kostnaderna för den försöksledande personalen. Anslaget till försöksverksamheten har i runda tal tredubblats under den senaste femårsperioden.

För försöksverksamhetens genomförande finns en fältförsöksorganisation. Beträffande odlingsförsöken – eller fältförsöken på jordbruksområdet som det här är fråga om – är landet indelat i fyra jordbruksförsöksdistrikt. I varje distrikt finns en distriktsförsöksnämnd under ordförandeskap av en distriktsförsöksledare. I distriktsförsöksnämnderna ingår ledamöter från dels lantbruksnämnderna, dels jordbrukets föreningsrörelse. Genom denna organisation skall avnämarnas intressen tillvaratas. Dessa distriktsförsöksnämnder har inflytande på vilka försök som skall utföras i distriktet och på förläggningen av dessa. Distriktsförsöksledaren svarar för att nämndens beslut verkställs.

Det lokala inflytandet över försöken och deras förläggning är sålunda betydande, och jag anser att rådande principer i dessa avseenden är fullt tillfredsställande. Jag kan slutligen tillägga att antalet försök på jordbruksområdet varit i stort oförändrat under den senaste femårsperioden, eller ca 2 800 per år.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret.

Jordbruket i vårt land är en viktig näring. För några år sedan var det många som inte insåg detta. Då skulle jordbruket bantas ner, och stora arealer åker skulle läggas igen. Givetvis skulle detta vara fallet speciellt i skogs- och mellanbygderna. Ett landskap som Värmland skulle då drabbas hårt.

Jag tror att orsaken till att de få försök vi har i skogs- och mellanbygderna ligger i denna föreställning att jordbruket inte skulle bedrivas där i framtiden.

Om vi ser på förhållandena i Värmland finner vi att det i varje fall ser ut att ligga till så. Vi har mycket få försök i länet som helhet och proportionellt sett ännu färre i länets perifera delar. Försöken är starkt koncentrerade till länets centrala delar, och självfallet behövs de där. Men de andra delarna behöver dem också. Värmland är som helhet ett missgynnat län i det avseendet.

Jag har här en sammanställning över fältförsöken i västra jordbruksförsöksdistriktet för år 1974. Jag skall inte nu gå in på alla de olika delförsöken utan bara göra en kort redovisning av helheten.

Det totala antalet försök per 1 000 hektar åker var i O-län 1,23, i P-län 0,57, i R-län 1,14 och i S-län, alltså i Värmland, 0,53. Värmland ligger alltså absolut lägst.

Ser vi på förhållandena 1973 finner vi samma tendens. Då hade man per 1 000 hektar åker i O-län 1,10 försök, i P-län 0,62, i R-län 1,15 och i S-län 0,43.

Tar man i beaktande de stora skillnader beträffande såväl jordart som odlingsbetingelser som föreligger mellan olika områden i Värmland, står det klart att Värmland är missgynnat i fråga om försök. Ett homogent län skulle kräva färre försök per arealenhet än ett heterogent. Värmland är definitivt ett heterogent län i dessa avseenden.

Vägledande försök på olika områden är viktiga för jordbrukarnas resultat och därmed för ekonomin. Då vi i Värmland ser försöken som mycket viktiga från produktions- och lönsamhetssynpunkt har vi från föreningsrörelsens sida nödsakats satsa pengar för att nödtorftigt klara försöksverksamheten under nästa år. Att vissa län skall få mer av statliga pengar till försök medan andra till stor del nödgas bekosta försöken själva därför att de får för knapp tilldelning kan inte vara riktigt.

Jordbruksministern säger: "Det lokala inflytandet över försöken och deras förläggning är sålunda betydande, och jag anser att rådande principer i dessa avseenden är fullt tillfredsställande." Mot bakgrund av vad jag här relaterat finner jag jordbruksministerns uttalande oklart, för att inte säga märkligt. Jordbruksministern kan väl ändå inte mena att fördelningen är rättvis, att skogs- och mellanbygderna fått de anslag till försök som de borde ha?

Den här saken måste man göra något åt. Jag hoppas att jordbruksministern vill ägna den större uppmärksamhet, även om många andra frågor tränger på.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. fördelningen
av odlingsförsöken*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. fördelningen
av odlingsförsöken*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är självklart att man kan läsa statistik och dra slutsatser av statistik på många olika sätt. Men när herr Jonasson vill göra gällande att det har förekommit medvetna försök att styra bort försöksverksamheten från den typ av landskap som han representerar och att det skulle finnas en medveten avsikt att lägga ner jordbrukets verksamhet där, tror jag att herr Jonasson far vilse. Låt oss titta på hur jordbruksförsöken fördelar sig sedan år 1968! Om man utgår från en annan fördelningsgrund än herr Jonasson gjorde och ser på fördelningen av försöken mot bakgrund av de kontanta inkomster av vegetabilier som olika jordbruksområden haft, finner man att t. ex. Götalands södra slättbygder hade 29,2 procent av inkomsterna från vegetabilier och 14,5 procent av försöksverksamheten, medan mellersta Sveriges skogsbygder hade 3,4 procent av inkomsterna från vegetabilier men 6,8 procent av försöksverksamheten. Ser man på utvecklingen av försöksverksamheten finner man att mellersta Sveriges skogsbygder hade 3,6 procent av försöksverksamheten år 1968, 3,7 procent år 1971 och 6,8 procent år 1974. Utvecklingen av utläggningen av försöksverksamheten har alltså gått i en helt annan riktning än herr Jonasson nyss ville göra gällande.

Jag menar att lantbrukets organisationer och företrädare på olika nivåer har en sådan insyn och ett sådant inflytande när det gäller utläggningen av försöksverksamheten att detta borde garantera en så rättvis och riktig fördelning som möjligt. Det är naturligtvis omöjligt att så här rakt upp och ner hävda att vi i dag har den exakt riktiga fördelningen. Men förankringen av verksamheten i lantbrukets organisationer och bland lantbrukets företrädare tycker jag borde vara en garanti för en riktig fördelning.

Det är väl trots allt så, herr Jonasson, att man inte heller inom jordbrukets organisationer är helt ense om hur försöksverksamheten skall fördelas. Det kan finnas olika åsikter bland lantbrukarna om hur försöksverksamheten bör läggas ut. Men jag menar att uppläggningsen av verksamheten borde vara en garanti för att fördelningen i stort sett blir så riktig som det är möjligt att få den.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jordbruksministern säger att den statistik jag hänvisar till kan vara missvisande, men det kan naturligtvis också den statistik vara som jordbruksministern anför. Jordbruksministern säger vidare att det inte förekommit någon medveten styrning av odlingsförsöken. Nej, jag hoppas verkligen att så inte varit fallet.

Jordbruksministern redogjorde nu för hur inkomsterna från försöksverksamheten fördelar sig. Kan man åstadkomma att försöken på ett bättre sätt klarlägger hur man bör gödsla, vilka sorters utsäde som bör användas etc. kan man också få en bättre ekonomi. Eftersom all jordbruksmark numera behöver tas i anspråk för produktion är det nödvändigt att man också i de här bygderna får tillfälle att göra sådana odlingsförsök.

Jordbruksministern hänvisade till att denna försöksverksamhet har utlagts mera i periferin under de senaste åren. Men om jag ser på förhållandena i Värmland, måste jag konstatera att så inte är fallet. Värmlands skogs- och mellanbygd är kanske ett specialfall, eftersom det finns mycket få försök där.

Det är klart att det inte är möjligt att lösa de här problemen genom att diskutera dem i en kort interpellationsdebatt, men jag hoppas att vi skall kunna hjälpas åt att rätta till de missförhållanden som kan råda. Vi är ju ändå överens i den stora frågan, att allt som kan göras behöver göras och att det bör vara möjligt för alla som bedriver jordbruk att få ett bra resultat av sitt arbete.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om en provisorisk jordförvärvslagstiftning

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 13 november framställda interpellation, nr 154, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat mig, om jag är beredd att vidtaga åtgärder för att tillskapa en provisorisk lagstiftning för jordförvärven under tiden jordförvärvsutredningen arbetar.

Som framgår av direktiven för jordförvärvsutredningen har under senare år genomförts eller förberetts flera reformer på marklagstiftningens område som är ägnade att hålla tillbaka prisstegringarna på jordbruks- och skogsmark. Vidare är en av utgångspunkterna för utredningen att jordförvärvslagen bör vara så utformad att den i samspel med andra åtgärder från samhällets sida mera effektivt än för närvarande kan motverka prisstegringar på jordbruks- och skogsmark och spekulation i sådan mark.

Jordförvärvsutredningen, som för närvarande undersöker verkningarna av gällande lagstiftning, är oförhindrad att successivt redovisa resultatet av sitt arbete och att föreslå de lagändringar som man anser påkallade. Jag finner det därför inte lämpligt att vidta ytterligare åtgärder.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern också för svaret på den här interpellationen.

Vi lever i en tid som präglas av stark inflation. Jag skall emellertid inte gå in på de frågorna i allmänhet, utan jag vill bara beträffande prisutvecklingen på jord- och skogsfastigheter konstatera att där är inflationen ändå värre. Detta är enligt min uppfattning synnerligen olyckligt, eftersom de höga priserna på jord- och skogsfastigheter motverkar de ungas möjligheter att etablera sig som jordbrukare och eftersom redan etablerade jordbrukare får svårt att göra tillskottsförvärv när priserna är så höga.

Fredagen den
6 december 1974

*Om en provisorisk
jordförvärvslagstift-
ning*

Enligt min och centerens uppfattning bör ägare och brukare så långt som möjligt vara samma person. Detta är viktigt för att vårt folk skall ges en säkrare försörjning och för att vi dessutom skall få en jämnare produktion. 1965 års jordförvärvslag är säkert en av orsakerna till de höga priserna på jord- och skogsmark. Dessutom kan kommuner, byggnadsföretag, sågverksföretag och andra kapitalstarka köpare betala priser som ligger högt över vad den enskilde, som är beroende av jord- och skogsbruket för sin utkomst, kan göra. Jag tycker inte att det är konkurrens på lika villkor. Att det medför risker för produktion och försörjning är helt klart.

Åren 1968–1973 erhöll bolag 3 205 förvärvstillstånd. Fastighetsregleringarna är då inte medräknade. De arealer som ingick uppskattas till i runda tal 38 000 hektar åker och 280 000 hektar skog. Det är inga små arealer som på detta sätt har gått ifrån de enskilda.

I centern motsatte vi oss att bolagsförbudslagen slopades år 1965. Men vi förlorade. De andra partierna var för ett slopande av den lagen. Det var inte lyckligt. Nu tycks emellertid allt fler ha kommit underfund med detta. Vi har en jordbruksminister som ser positivt på jordbruket.

Centerens trägna arbete för en förbättrad jordbrukspolitik har ofta givit resultat men inte alltid. 1973 motionerade vi om en översyn av jordförvärvslagen. Riksdagen avslog den motionen. Vi upprepade våra krav i januari i år. och i somras tillsatte jordbruksministern en utredning som skall se över lagen. Vad vi nu befarar är att det kommer att dra för långt ut på tiden innan åtgärder vidtas.

Jordbruksministern pekar på att det kommande förslaget bör ta hänsyn till andra reformer som kan genomföras på marklagstiftningens område så att det blir ett bättre samspel mellan åtgärderna. Det kan vara riktigt. Samspelet inom jordbrukspolitiken har inte varit det bästa. Därför har det nu gått snett.

Jag kan förstå jordbruksministern när han säger att han inte vill föregripa utredningen med förslag i denna fråga. Det är förståndigt att inte föregripa utredningar. Inom parentes vill jag dock säga att det är synd att regeringen inte mer konsekvent intar den ståndpunkten.

Jordbruksministerns uttalande i svaret att jordförvärvsutredningen är oförhindrad att successivt redovisa resultat av sitt arbete och föreslå lagändringar finner jag positivt. Kan vi få fram förslag från utredningen bör riksdagen snarast få ta ställning till dem. Det är bra. Jag måste ändå påpeka att om våra motioner hade bifallits i fjol skulle vi kanske haft förslag till åtgärder färdiga redan nu. I så fall kunde åtgärder ha vidtagits innan det gått för långt.

Aktiva jordbrukare bör få förtur. Passivt ägande och spekulationsförvärv bör förhindras. Bolagens förvärv av jordbruksfastigheter bör kraftigt inskränkas, och kommunernas förvärv bör underkastas markpolitisk prövning.

Vi behöver bruka all jordbruksmark i vårt land för att klara landets försörjning och för att kunna hjälpa andra med mat. Den största garantin

härför är att de aktiva jordbrukarna kan disponera marken. Skall detta vara möjligt måste vi få en jordförvärvslag som på ett bättre sätt än nu stöder dem som tänker bo på fastigheterna och leva av jord- och skogsbruk.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! När det gäller önskvärdheten av att försöka motverka riskerna för att vi genom markspekulation eller på annat sätt skall få en fortsatt kraftig prishöjning på jordbruksmarken är vi helt överens. Den inställningen har det parti som jag företräder haft länge. Vi har vidtagit en rad åtgärder för att försöka komma till rätta med markspekulationen. Vi har inte alltid haft gehör från centerns sida för de önskemålen. Jag är glad över – det har jag sagt tidigare – att man numera även inom centern är på det klara med att problemen behöver angripas genom en rad olika åtgärder. En åtgärd är alltså den översyn av jordförvärvslagen som nu skall göras av den tillsatta utredningen.

Lantbruksstyrelsen har sett som sin uppgift att följa upp hur tillämpningen av jordförvärvslagen har verkat under en längre tid för att få ett underlag för bedömning av i vilken mån åtgärder skulle vara nödvändiga. När vi nu visste att denna översyn var så långt kommen att man kunde börja dra slutsatser tyckte vi det var angeläget att sätta till en utredning för att fullfölja det arbetet som på detta sätt gjorts inom lantbruksstyrelsen med en diskussion om huruvida det behövdes speciella åtgärder för att med hjälp av jordförvärvslagen komplettera de övriga åtgärder vi satt in för att komma till rätta med markspekulationen. Att jag då inte tycker att det vore rimligt att nu ge sig in på en provisorisk lagstiftning är naturligt, eftersom även en sådan bör bygga på vissa överväganden som måste göras av en utredning. Då ju den sittande utredningen har sådana direktiv att den kan servera sina förslag vartefter den finner det angeläget, skulle det vara helt överflödigt.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Det är bra att jordbruksministern säger att vi kan vara överens om att vi alla vill komma till rätta med prisstegringarna. Jordbruksministern säger också att det parti han tillhör arbetat för detta. Det kan man visserligen säga, men bolagsförbudslagens slopande var absolut ett beslut som verkade åt andra hållet – det kan vi aldrig komma ifrån. Här uppträdde kapitalstarka köpare, och det gjorde att priserna kom att stiga kraftigt.

Det är väl riktigt att man skaffar sig ett underlag innan man går till beslut, men ute i bygderna där vi så att säga på ort och ställe kan följa de här frågorna såg vi på ett tidigt stadium denna utveckling. Det var därför som vi för över ett år sedan slog larm i motioner och på annat sätt. Det är nödvändigt att man kommer i gång så snart som möjligt.

Jag tycker att det är positivt när jordbruksministern säger att vi skall försöka arbeta fram förslag. Jag hoppas att det snart kommer förslag

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Om en provisorisk
jordförvärvslagstift-
ning*

från utredningen och att dessa så snart som möjligt skall bli föremål för behandling i riksdagen. Är vi överens om att försöka råda bot på den situation vi här diskuterar, bör vi också snabba på så mycket som möjligt för att uppnå resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder mot kyrkliga förvärv av jord- och skogsbruksfastigheter

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Nordins (c) den 16 oktober framställda interpellation, nr 88, och anförde:

Herr talman! Herr Nordin har frågat vilka åtgärder jag ämnar vidtaga från jordbrukspolitisk synpunkt för att komma till rätta med de omfattande kyrkliga förvärven av jord- och skogsfastigheter.

Kyrkans markförvärv sker till övervägande del med utnyttjande av medel från pastoratens prästlönefonder. Dessa fonder utgörs huvudsakligen av ersättningar som har influtit vid försäljningar av kyrkliga fastigheter. Enligt gällande riktlinjer som fastlades år 1970 av riksdagen och kyrkomötet får fondmedlen användas till angelägna och lämpliga förvärv i rationaliseringssyfte, t. ex. för att bygga upp ett sammanhängande, större innehav av skog eller för att genom tillskottsköp skapa bärkraftiga jordbruk. Till grund härför låg förhållandet att kyrkans markinnehav var mycket splittrat.

Den rationalisering av kyrkans fastighetsinnehav som sedan dess har ägt rum har medfört att kyrkans köp och försäljningar av jordbruksfastigheter har ökat. Exakta uppgifter om hur mycket kyrklig jord som har köpts eller sålts finns inte tillgängliga. Däremot visar utvecklingen av prästlönefonderna m. m. att under åren 1970–1973 influtit ca 50 miljoner kronor mera genom fastighetsförsäljningar än vad som har betalats för nyförvärvade fastigheter.

Kyrkans markköp kräver inte förvärvstillstånd enligt jordförvärvslagen. I stället är stiftsnämnden skyldig att samråda med lantbruksnämnden i alla förvärvsärenden som rör jordbruks- och skogsfastigheter. Lantbruksnämndens prövning av dessa ärenden skall ske enligt grunderna för jordförvärvslagen. Jag vill också nämna att lantbruksnämnderna under senare tid skärpt sin praxis vid tillämpningen av jordförvärvslagen i syfte att motverka spekulations- och kapitalplaceringsköp, som har en prishöjande effekt. Denna skärpning avser naturligtvis även de förvärv som kyrkan gör.

Av vad jag anfört framgår att skäl inte föreligger från jordbrukspolitisk synpunkt att vidta åtgärder beträffande de kyrkliga förvärven av jord- och skogsfastigheter.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Allra först ett tack till jordbruksministern för svaret på min interpellation. Som jordbruksministern nyss påpekade sker kyrkans markförvärv till övervägande del med utnyttjande av medel från pastoratens prästlönefonder och andra liknande fonder, som erhåller nytillskott genom försäljning av kyrkliga fastigheter.

Många av löneboställena, prästlönefondsfastigheterna, kyrkofondsfastigheterna, och allt vad de nu heter har legat inom eller nära expanderande tätorter, och denna kyrkojord har därför blivit ianspråktagen som tomtmark. Det säger sig självt att försäljningssummorna under sådana förhållanden blir mycket höga, och lönefondernas kapital växer då kraftigt.

Här kan jag, herr talman, inte undvika att i förbifarten i viss mån beträda kyrkoministerns speciella territorium. Det är nämligen så, att hur stora belopp som än må inflyta genom försäljning av kyrklig jord så är det därmed inte givet att detta kapital nödvändigtvis måste återplaceras just i jord och skog. I 27 § lagen om förvaltning av kyrklig jord sägs att prästlönefondsmedlen skall göras räntebärande på sätt som föreskrivs om omyndigs medel. I 28 § samma lag sägs att Konungen, dvs. regeringen, meddelar bestämmelser om placeringen av ersättningsmedel för annan kyrklig jord än prästlönefondens.

I förarbetena till 1970 års riksdagsbeslut om denna lag sades i propositionen 1970:168 att 25 procent av fondmedlen borde kunna placeras i aktier. Hyresfastigheter, speciellt större sådana och belägna i städer och tätorter, borde också kunna komma i fråga som placeringsobjekt. Föredragande statsrådet uttalade klart att det av olika skäl var önskvärt med en mer mångsidig placering av de kyrkliga tillgångarna. S. k. punkt-köp av jordbruks- och skogsfastigheter avvisades. Så var alltså inställningen i regeringskretsen 1970. Slutligen förutsattes vid detta tillfälle – om detta var utredning, remissinstanser, regering och riksdag ense – att en rationalisering av det splittrade ägoinnehavet borde ske.

Vad har nu hänt under 1970-talet? Om man blickar ut över landet är det inte svårt att observera tendensen. I Norrland köper kyrkan skogsfastigheter till höga priser. Jag känner till fall där inte ens sågverksföretag har kunnat konkurrera, än mindre vanliga lantbrukare. I södra Sverige köper kyrkan jordbruksfastigheter, även där till höga priser. Där ser familj jordbrukarna med oro på denna utveckling. Från södra Sverige har jag erfarit hur kyrkliga förvärv av jordbruksfastigheter skett till sådana priser att arrendet på fastigheten endast täcker 3 à 4 procent av köpeskillingen. När man besinnar att den nye fastighetsägaren – kyrkan – också har kostnader för byggnadsunderhåll o. d. förstår man att det här rör sig om regelrätta överpriser, som sätter seriösa köpare ur spel. Naturligtvis kan man här och var spåra den tanken bakom förvärven att fastigheterna i fråga på längre sikt kan bli aktuella för tomtexploatering helt eller delvis. Det betyder nya tillskott till fonderna. Nya och ännu större belopp blir disponibla för ytterligare markköp. Men, i så fall rör

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Om åtgärder mot
kyrkliga förvärv av
jord- och skogs-
bruksfastigheter*

Fredagen den
6 december 1974

*Om åtgärder mot
kyrkliga förvärv av
jord- och skogs-
bruksfastigheter*

det sig om rena rama tomtjobberiet, och vi är väl överens om att detta från samhällssynpunkt är olämpligt. Det är också olämpligt att söka lösa inflationsproblemet genom att till varje pris placera kontanter i mark. Var skulle vi hamna om alla gjorde så?

Jag övergår nu till att beröra vad jag uppfattade som det positiva i statsrådet Lundqvists svar. Han sade: "Jag vill också nämna att lantbruksnämnderna under senare tid skärpt sin praxis vid tillämpningen av jordförvärvslagen i syfte att motverka spekulations- och kapitalplaceringsköp, som har en prishöjande effekt. Denna skärpning avser naturligtvis även de förvärv som kyrkan gör."

Jag utgår ifrån att de lantbruksnämnder som skärpt sin praxis gjort detta med jordbruksministerns goda minne. Jag skulle sätta värde på om jordbruksministern ville bekräfta detta.

Ute hos en del lantbruksnämnder har man nämligen t. o. m. problem när det gäller att byta mark med kyrkan. Kyrkan vill ibland ha sju för tu, dvs. man vill byta åt sig fler hektar än man lämnar. Men det problemet torde jordbruksministern känna till lika bra som jag.

Allra sist har jag observerat att jordbruksministern den 28 juni i år har tillsatt en utredning angående översyn av jordförvärvslagstiftningen och därvid anfört bl. a. följande:

"Prisnivån på jord- och skogsbruksfastigheter har stigit kraftigt under senare år. Delvis är denna prisutveckling en följd av penningvärdets förändring och i fråga om skogsmark också av det förbättrade prisläget på skogsprodukter. Därutöver förekommer inte sällan att överpriser betalas för mark i ren spekulativ kommande prisstegringar och av andra orsaker som inte har med markens användning för jordbruk eller skogsbruk att göra. Resultatet härav blir att priset på jordbruksmark drivs i höjden till förfång för såväl jordbruket som konsumenterna. Dyrare jordbruksmark betyder stigande livsmedelspriser men också svårigheter inte minst för unga människor som vill ägna sig åt jordbruket som yrke att köpa eller arrendera jordbruksmark till priser som står i rimligt förhållande till avkastningen. Det är angeläget från samhällets synpunkt att denna utveckling bryts."

I direktiven finns ytterligare uttalanden från statsrådets sida som direkt kan appliceras på det problem jag har berört i min interpellation.

Problemet med kyrkans markförvärv är visserligen inte nämnt i direktiven för utredningen, men nog borde det vara på sin plats att spekulationsköpsfrågan i hela sin vidd blir allsidigt belyst och prövad.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är ju ingen svårighet för mig att bekräfta att vad jag tidigare sagt om den skärpning som lantbruksnämnderna gjort när det gäller spekulationsköpen och kapitalplaceringsköpen har skett med mitt goda minne. Den skall naturligtvis också omfatta den typ av förvärv som kyrkan kan vara intresserad av.

När jag i mitt svar talade om att man från jordbrukspolitisk synpunkt

inte behöver speciella åtgärder när det gäller de kyrkliga förvärven, har jag avsett att kyrkan inte skall ligga med markinnehav som måste brukas orationellt. Det är självfallet att även den typen av markinnehav skall kunna kompletteras på ett sådant sätt att enheterna kan brukas rationellt. Det är värdefullt både från jordbrukets synpunkt och de arrendatorers som sitter på kyrkomark.

Nu skall alltså ske en översyn av jordförvärvslagen. Då skall man se vad den tillämpning av lagen lett till som vi hittills haft och vilka eventuella åtgärder som kan vara angelägna från jordbrukspolitiska synpunkter när det gäller jordförvärvslagens utformning. Det problemet ligger i utredningen.

Herr NORDIN (c):

Herr talman! Jag ber speciellt att få tacka jordbruksministern för hans allra senaste inlägg. Det var visserligen vad jag innerst inne hade väntat att han skulle säga. Rent principiellt tror jag nog att vi ser ganska lika på dessa problem.

Speciellt deklarationen att den nya utredningen skall se upp med de aktualiserade problemen hoppas jag skall medföra att vi så småningom får renare och klarare linjer. Man uppfattar nog saken litet olika i olika landbruksnämnder. En del känner sig liksom snörda i de nuvarande bestämmelserna – andra återigen har försökt att agera så hårt som de har vågat.

Kyrkans kapitalplaceringar är ett problem som inte vilar under jordbruksdepartementet. Det är ju snarast kyrkoministern som jag skulle ha velat föra den debatten med. Personligen har jag upplevt något av en samvetskonflikt. Jag tillhör den grupp människor som håller styvt på svenska kyrkan. Jag har upplevt det som otäckt att kyrkan på detta speciella område inte lever efter rådet att man icke skall samla sig skatter på jorden. Men det är ju ingalunda kyrkfolket som driver dessa affärer. Det är den världsliga delen av kyrkan som gör det, och den skiljer sig inte från andra kapitalförvaltare, tyvärr.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Ang. jordbrukspolitiken

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herrar *Bohmans* (m) och *Hörbergs* (fp) den 16 oktober framställda interpellationer, nr 99 respektive 106, dels herr *Granstedts* (c) den 24 oktober framställda interpellation, nr 130, och anförde:

Herr talman! Herr Bohman har frågat mig om hur jag ser på produktionsmålet för den svenska jordbrukspolitiken mot bakgrunden av det förvärrade försörjningsläget beträffande livsmedel ute i världen och om jag är beredd att tillse att 1972 års jordbruksutredning med förtur

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

Ang. jordbrukspolitiken

Fredagen den
6 december 1974

Ang. jordbrukspolitiken

utreder konsekvenserna av den nya regleringspolitik i fråga om livsmedel som utbildats under de senaste åren och samtidigt redovisar hur detta nya system skall kunna förenas med de långsiktiga målen för svensk jordbrukspolitik.

Herr Granstedt har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att på kort sikt medverka till att Sveriges möjligheter till livsmedelsproduktion utnyttjas maximalt.

Herr Hörberg har frågat mig om jag är beredd att i avvaktan på jordbruksutredningens kommande betänkande snarast förelägga riksdagen förslag till sådana provisoriska lagstiftningsåtgärder att jordbruksmark som är lämpad för livsmedelsproduktion reserveras för detta ändamål.

Vad gäller produktionsmålet för den svenska jordbrukspolitiken ankommer det på 1972 års jordbruksutredning att komma med förslag. Jag har tidigare klargjort att utredningen i sin översyn av produktionsmålet även skall beakta den internationella utvecklingen. Utredningen kommer enligt vad jag inhämtat att ha slutfört sitt arbete inom två år.

Den minskning av åkerarealen som vi tidigare haft har nu i stort sett upphört. Man kan räkna med att den åkerareal som i dag brukas inom överskådlig tid kommer att utnyttjas för jordbruksproduktion. Enligt min uppfattning utnyttjas denna areal effektivt.

Vad gäller frågan om konsekvenserna av livsmedelssubventionerna vill jag erinra om att jordbruksutredningen överlämnade till mig i förra veckan ett betänkande som behandlar just denna fråga. Undersökningen visar bl. a. att livsmedelssubventionerna har störst betydelse för barnfamiljerna. Vidare framgår av undersökningen att de nuvarande subventionerna inte medför några nämnvärda regleringstekniska problem. För jordbrukarnas möjligheter att få avsättning för sina produkter har subventioneringen varit till fördel då konsumtionen för flertalet subventionerade livsmedel ökat. I fråga om effekterna för livsmedelsindustrin och handeln anser utredningen att det är svårt att särskilja effekterna av subventioneringen och prisstoppet.

Jordbruksutredningen fortsätter sitt arbete med frågan om prisregleringssystemets utformning. Det är självklart att de långsiktiga målen för jordbrukspolitiken beaktas i detta sammanhang. Jag är övertygad om att utredningen arbetar effektivt och snabbast möjligt. Jag anser därför inte det nödvändigt att ge utredningen några nya direktiv i denna fråga.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Då herr Bohman tyvärr är förhindrad att själv ta emot svaret på sin interpellation har det kommit på min lott att göra det.

Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Jag har inga invändningar att rikta mot vad jordbruksministern säger i sitt interpellationssvar. Däremot har man anledning påtala vissa saker som herr Lundkvist inte varit beredd att deklarerat. Jag kan svårligen spåra samma positiva anda i dag som jordbruksministern exempelvis gav till känna i en tidningsintervju häromdagen.

Svaret har stora likheter med det svar som jag själv fick på en interpellation som jag ställde för ungefär ett år sedan. Den gången var jag i egenskap av politiker och lantbrukare tacksam för att jordbruksministern då gav uttryck för en positivare syn på de svåra frågorna om produktionsmålsättning, produktionsanpassning etc. och att jordbruksutredningen skulle få möjlighet att pröva dessa frågor i positiv anda utan särskilda tilläggsdirektiv.

I dag – då världens svåra försörjningssituation är mera uppenbar än tidigare – gör inte jordbruksministerns interpellationssvar lika starkt intryck på mig. Vore det inte på tiden, herr jordbruksminister, att nu erkänna, att regeringens syn på jordbruksnäringen har förändrats i så hög grad, att tankegångarna i 1967 års jordbruksbeslut inte längre är gångbara? Nu tror jag i och för sig inte att regeringens ledamöter längre tänker i de banor som var vägledande för deras syn vid mitten av 1960-talet på svenskt jordbruk. Det var ju då som en av herr Lundkvists företrädare så snabbt som möjligt ville ta bort en miljon hektar åkermark ur produktionen. Det skulle emellertid vara befriande för Sveriges bönder och för de många andra människor som är engagerade i livsmedelsproblemen, om jordbruksministern ville uttala att produktionsmålet i framtiden skall vara full självförsörjningsförmåga och att prissättningen skall vara konkurrensneutral. Även om direktiven till jordbruksutredningen medger utredningen att framlägga sådana förslag, anser jag det vara angeläget att jordbruksministern i klara ord ger uttryck för sin uppfattning i dessa frågor.

Samtidigt vore det av intresse för konsumenterna att veta vad de egentligen betalar för sin mat dels via priset över disk, dels via skattsedeln. Det finns helt visst positiva effekter av konsumentsubventionerna för vissa grupper, men misstanken att dessa effekter är ganska blygsamma även för inkomsttagare med låga inkomster kvarstår. Rundvandringen av miljardbelopp är magnifik: höga inkomstskatter – hög moms – stora konsumentsubventioner. Och mot bakgrunden av denna miljardrullning är de positiva effekterna tyvärr inte alltför imponerande.

1960 års jordbruksutredning arbetade på sin tid i inte mindre än sex år. Redan under tiden den arbetade förändrades verkligheten i så hög grad, att de förutsättningar som rådde när direktiven skrevs inte var aktuella när beslutet så småningom fattades här i riksdagen 1967. Utredningen blev närmast en analys av ett skeende som redan hade inträffat. Vad beträffar bedömningarna av tendenserna i utvecklingen för framtiden blev det en gigantisk felbedömning. Jag vill i det här sammanhanget erinra om att det den gången icke saknades reserver mot de framtidsanalyser som socialdemokraterna då stod för. Låt oss hoppas att en liknande fadäs i fråga om politiskt beslut aldrig skall behöva upprepas.

Inte heller i dag anser herr Lundkvist att det behövs några tilläggsdirektiv till den sittande jordbruksutredningen. Herr Lundkvist hoppas givetvis att de förträffliga personer som sitter i utredningen skall vara såväl realistiska som framsynta. Men nog avviker det från det sedvanliga

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. jordbrukspoli-
tiken*

mönstret i regeringens skrivande av direktiv till utredningar, när man måste registrera att herr Lundkvist är ganska passiv i sin vilja att direkt påverka utvecklingen.

Redan i dag betalar vi drygt 2 miljarder kronor via skattsedeln för våra livsmedel. Med den förmodade inflationstakten den närmaste tiden vet vi att beloppet kommer att stiga med ytterligare miljardbelopp i snabb takt. Från vårt partis sida har vi vid upprepade tillfällen krävt att konsekvenserna av en övergång till en annan prislinje skulle analyseras. Därför hälsar jag med tillfredsställelse, att jordbruksutredningen i förra veckan lade fram en promemoria angående livsmedelssubventionerna. Den ger i och för sig en god analys av problematiken. Men jag väddar till jordbruksministern att han ger utredningen i uppdrag att med förtur behandla konsekvenserna av fortsatt skattefinansiering av våra livsmedelskostnader. Det är en fråga som inte bara har betydelse för jordbrukarna och för konsumenterna, utan det är en fråga som påverkar hela samhällsekonomin. Jag delar inte jordbruksministerns synpunkt att de nuvarande subventionerna inte medför några nämnvärda regleringstekniska problem. Svårlösta och snedvridna konkurrensförhållanden mellan olika slag av livsmedel kan uppstå och har väl i viss mån uppstått. Hade det inte varit lämpligare att redan för ett år sedan snabbt utreda konsekvenserna av de ökade livsmedelssubventionerna, när det rör sig om så stora belopp, och sedan överväga deras för- och nackdelar, också mot bakgrunden av andra metoder att hålla kvar livsmedelskostnaderna vid rimlig nivå för konsumenterna? Man kan ju inte utan vidare utesluta andra metoder än skattefinansierade subventioner för att lösa dessa frågor. Det finns grupper i samhället som måste få hjälp i ett läge med kraftig inflation och stigande livsmedelspriser.

Enligt min mening måste man dock eftersträva ett system som är konkurrensneutralt och sedan vid behov rikta särskilda stödåtgärder till exempelvis barnfamiljer, pensionärer och grupper med låga inkomster. Men man bör undvika att först ta ut skatt och sedan subventionera utgifter för de stora inkomstgrupperna utan att man kan registrera mer avsevärda positiva effekter. Rundvandringen av pengar är meningslös och innebär en onödig administrativ belastning.

Då jordbruksutredningen nu redovisade effekterna av livsmedelssubventionerna presenterade den icke någon utredning eller studie av alternativa lösningar. Jag kan inte tolka detta på annat sätt än att jordbruksutredningen i detta avseende haft ett begränsat utredningsuppdrag. Det är möjligt att herr Lundkvist kommer att anföra att dessa komplicerade frågor inte ligger inom jordbruksutredningens eller jordbruksdepartementets kompetensområde. Vore det i så fall inte en framkomlig väg att jordbruksministern sökte samråd med sin regeringskollega herr Sträng för att mera tvärpolitiskt angripa frågorna? Såväl jordbrukspolitiska som samhällsekonomiska och sociala experter måste kanske få tillföra en sådan utredning sina expertkunskaper.

Jag är alltså inte alls ute efter att i nuläget avveckla nuvarande livs-

medelssubventioner. Det tror jag är alldeles orealistiskt och sannolikt inte heller förenligt med de allmänna samhällsekonomiska målen och med nuvarande inflationsutveckling. Men jag tror med all respekt för jordbruksutredningens promemoria att det är äventyrligt att, som nu sker, utan ingående analyser fortsätta på den inslagna vägen. Det är som att navigera utan sjökort i oklar sikt. Det är riskabelt, och man vet inte var man hamnar. Det brådskar med en analys av problemen, och jag beklagar att jordbruksministern i sitt interpellationssvar inte tagit allvarligare på dessa frågor.

Jag noterar att jordbruksministern bedömer att den nuvarande åkerarealen kommer att utnyttjas inom överskådlig tid för jordbruksproduktion och att han också anser att arealen i dag utnyttjas effektivt. Jag tycker att det är av värde för landets bönder att få det erkännandet. Vi har alla intresse av att säkerställa jordbrukets behov av mark för framtiden och det är frågor som just herr Lundkvist behärskar kanske mer än någon annan, eftersom han på sin tid stod fadder för den fysiska riksplaneringen. Jag tror att det vore på tiden att det gick ut ett budskap till olika samhällsplanerare på riks-, läns- och kommunalnivå att man vid planering av bostäder, industrier, vägar osv. icke skall utnyttja åkermark i andra fall än när så är absolut nödvändigt. Givetvis kan samhället inte ta på sig orimliga merkostnader för exempelvis vägdragningar för att skydda åkermark i vissa lägen, men det bör vara en huvudprincip att sådant utnyttjande i möjligaste mån skall undvikas.

Inte minst vissa kommuners planering av bebyggelse gör att dessa frågor förtjänar att ställas under debatt. Jag vill påminna om att vid behandlingen av den fysiska riksplaneringen förekom det kritik mot att man i utredningsarbetet i alltför liten grad hade tagit hänsyn till just jordbrukets markbehov. Jag tror att man i den fortsatta rullande planeringen måste prioritera just jordbrukets behov på ett helt annat sätt än tidigare. Sammanfattningsvis vill jag hoppas att herr Lundkvist är beredd att ge Sveriges bönder det klara beskedet att vi skall odla så mycket mark som möjligt och att vi om möjligt skall uppnå full självförsörjningsförmåga. Ge jordbruksnäringen vettiga ramar att arbeta inom och stimulera jordbrukarna till ökad produktion! Vid livsmedelskonferensen i Rom framfördes ju krav från u-länderna på att även vi i industriländerna skulle öka vår jordbruksproduktion. Jag anser att Sverige här verkligen har anledning att föregå med gott exempel.

För övrigt vill jag bara meddela att moderata samlingspartiet avser att återkomma till nästa års riksmöte med vissa förslag och idéer om hur vi anser att den framtida jordbrukspolitiken skall bedrivas i vårt land. Jordbrukspolitiken är enligt min mening på väg att bli en av de viktigaste frågorna för oss politiker.

Jag vill ännu en gång tacka herr jordbruksministern för svaret.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Tyvärr har min

fråga, som berör en visserligen liten men dock betydelsefull del i det stora problemet om världens livsmedelsproduktion, blivit missförstådd. Statsrådet svarade nämligen sammanfattningsvis så här: De åkrar som vi har i dag kommer att användas för jordbruk, och vårt jordbruk är effektivt. Beskedet är riktigt även enligt min uppfattning men utgör tyvärr inte något svar på min fråga.

I min interpellation framhöll jag: "Våra framväxande samhällen med industri- och bostadsutbyggnad, vägbyggen, golfbanor, flygfält m. m. tar i anspråk allt större markarealer. Utbyggnaden sker till en del inom skogbevuxen eller på annat sätt svårforcerad mark men inte sällan ianspråktagas åkerjord – inte minst därför att dess utnyttjande ofta är mindre kostnadskrävande." Vidare underströk jag att Sverige mot bakgrunden av livsmedelssituationen i världen inte kan fortsätta att låta god åkerjord spolieras genom sådan exploatering.

Vår åkerjord ger goda skördar. Veteproduktionen i Sverige är per hektar mer än dubbelt så stor som genomsnittet i världen. Vi har en avkastning av 3 à 4 ton per hektar, medan genomsnittet i världen är ca 1,5 ton per hektar. Även i jämförelse med medeltalet i Europa ligger vi ca 1 ton högre per hektar. På våra bästa jordar i sydvästra Skåne har i genomsnitt under de senaste tio åren skördats 5 ton per hektar.

I min interpellation underströk jag vidare:

"Klimatet i Europa norr om Alperna har visat sig vara bland de bästa i världen när det gäller att bedriva jordbruk. Varvade solskensdagar och regndagar ger chans till goda skördar. Europa måste anstränga sig i högre grad än hittills att tillsammans med USA/Canada och Sovjet bidra till världens livsmedelsförsörjning.

Sveriges jordbrukspolitik måste inriktas inte bara på vårt lands självförsörjning utan även på bidrag till den svältande världens behov. – När det gäller den svenska åkerjorden måste mottot för framtiden vara: All mark lämpad för livsmedelsproduktion skall användas för sådan!"

Kort sagt: Förutsättningarna för livsmedelsproduktion i Sverige är mycket goda. Vi gör inte rätt mot världen i övrigt när vi tar i anspråk jordbruksmark av hög klass för andra ändamål än livsmedelsproduktion.

Låt mig här nämna tre tämligen aktuella exempel:

I Döderhultsdalen vid Oskarshamn har länge diskuterats anläggandet av en golfbana. Döderhultsdalen är enligt tidningen Land "den enda delen av kommunen inom vilken ett rationellt och ekonomiskt framgångsrikt jordbruk kan bedrivas". Tilläggas kan att det inom kommunen finns annan mark som mycket väl duger till golfbana. Jag känner inte ärendets vidare behandling men vill bara understryka att sådant våldförande på prima jordbruksmark som här exemplifierats inte ens får diskuteras i våra dagar.

På ett plant slättområde väster om Kungsbacka har planerats anläggandet av ett flygfält. Området har bland Sveriges bästa jordar; där odlas bl. a. pepparrot, en produkt som kräver särskilt fin mylla. Inom kommunen finns vidsträckta marker av den typ som brukar kallas "tasse-

marker" men som med litet sprängnings- och schaktningskostnader mycket väl kan förvandlas till flygfält.

Som tredje exempel tar jag ett exploateringsärende i Lomma kommun vid Malmö. Tidningen Land redovisar i oktober i år hur exploateringen till följd av tätortsbebyggelse här går ut över landets bördigaste åkerjord. Lantbruksstyrelsen konstaterar i sitt yttrande att jorden här har hög avkastningsförmåga. Inte heller i detta fall känner jag till ärendets nuvarande läge men nämner det bara som ytterligare exempel på risken för spolierandet av svensk jord som bör utnyttjas för livsmedelsproduktion och ingenting annat.

Sydvästra Skånes kommunalförbund har i sin regionplan berört problemet men "smyger fram" på ett för dylika planer försiktigt och typiskt sätt. Man säger bl. a.: "Det är emellertid ofrånkomligt att också ur jordbrukssynpunkt högklassiga områden måste tagas i anspråk." Vidare säger man: "Sammanfattningsvis förutsätter regionplanen att ett högproduktivt jordbruk bevaras inom sydvästra Skåne, även om de för jordbruket disponibla arealerna reduceras något." Man konstaterar också att tätbebyggelsen i sydvästra Skåne medför fram till år 2000 en minskning av den svenska jordbruksproduktionen med bortåt 1 procent. Siffran låter inte särskilt oroande, men om man omplanterar den på den svenska veteskördens siffror, så blir en sådan tätortsexpansion lika med en ca 10-procentig minskning av Sveriges hela veteskörd. Den hotade arealen skulle alltså ge fullgod kost åt ca 100 000 svenskar. Med den näringsstandard som indier i dag lever på skulle skörden på det berörda området räcka till ca 1 miljon indier.

Kooperativa förbundet har i sitt remissyttrande över förslaget till nordiskt handlingsprogram för ökad livsmedelstillgång poängterat att KF delar "den grundsyn som präglar det framlagda medlemsförslaget att optimalt utnyttja tillgängliga resurser för livsmedelsproduktionen inom Norden ---".

Romkonferensen underströk bl. a., vilket statsrådet känner bättre till än jag, att i-länderna måste lämna långsiktiga utfästelser för livsmedelsbistånd och att utfästelserna bör vara i fasta kvantiteter i stället för pengar. Konferensen betonade också, efter initiativ av bl. a. de latinamerikanska länderna, att i-länderna borde beakta u-ländernas problem vid utformningen av sin jordbrukspolitik.

Vi vet alla att världens reservförråd av livsmedel bara räcker till cirka en månads världskonsumtion. Hugo Berch, som är expert vid departementet, har i en uppsats bl. a. konstaterat: "Den stora frågan är om det inom överskådlig tid överhuvudtaget kommer att uppstå några överskott att lagra."

Lägets allvar är helt klart.

Vid en presskonferens inför Romkonferensen sade statsrådet bl. a. enligt Ingrid Segerstedt-Wibergs referat i Göteborgs-Posten "att man nu ämnar behålla den befintliga jordbruksarealen. Detta betyder i själva verket att man bromsar försäljningen av jordbruksmark till stads- eller annan

Fredagen den
6 december 1974

Ang. jordbrukspolitiken

bebyggelse." Citatet visar att statsrådet och jag är inne på samma tankegångar.

Det vore inte korrekt av mig att här direkt begära ett annat svar av statsrådet. Det som lämnats i interpellationssvaret är, som jag inledningsvis sade, inte svar på min fråga.

Låt mig här avslutningsvis bara konstatera att det problem som jag har berört är av utomordentlig betydelse. Jag avser givetvis att återkomma till det under nästa års riksdag. För min del anser jag att ganska hårt ingripande ramlagstiftning måste till för att förhindra att åkermark tas i anspråk för andra ändamål än livsmedelsproduktion. Jag tror att statsrådet skulle möta ett starkt gensvar här i riksdagen om statsrådet återkom med förslag till åtgärder. Kan vi verkligen vänta i två år på jordbruksutredningens förslag i denna fråga? Jag anser inte det.

Till sist vill jag bara läsa upp en mening ur Rolf Edbergs bok *Tag vara på jorden*, där han i sin tur citerar Selma Lagerlöf när hon i sagans form skildrar "den härliga slätten vid långa sjön". – "I dalkanterna, halvvägs uppåt slutningen, på stenbunden mark, där säden inte trivs, ligga böndernas gårdar och officersboställen och en och annan herrgård." I den meningen finns mycken gammal visdom!

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Också jag vill till att börja med tacka jordbruksministern för svaret.

Livsmedelskrisen är vårt största och mest akuta globala problem för närvarande. I och för sig har livsmedelskrisen debatterats länge. Georg Borgström var en av de första väckarklockorna i vårt land, men när han började ta upp dessa problem avfärdades han ofta, litet föraktfullt kanske, som domedagsprofet, och detsamma hände andra som framförde liknande synpunkter. I dag är den livsmedelskatastrof som Borgström talade om på 1950-talet ett faktum.

Naturligtvis kan man hysa förhoppningar om att situationen skall kunna förbättras, att de tork- och översvämningskatastrofer, som har drabbat u-länderna, och de försämrade skörderesultat, som de stora livsmedelsproducenterna drabbats av, är av tillfällig natur. Men vi skall inte inbilla av oss att den typ av svältproblem som vi har i dag är ett övergående problem.

Det är naturligtvis en riktig målsättning att u-länderna på sikt skall kunna klara sin egen livsmedelsförsörjning. Men vi måste samtidigt vara medvetna om att möjligheterna att åstadkomma en sådan situation är mycket små inom överskådlig tid.

Det är ju också så att de bästa förutsättningarna för jordbruksproduktion i stor utsträckning finns i i-länderna. Enligt en undersökning som FAO publicerade i mitten av 1960-talet finns ungefär 60 procent av all odlingsbar jord – enligt vissa klassificeringar som FAO tillämpar – i de rika länderna, där ungefär en tredjedel av världens befolkning bor.

Också Sverige har ovanligt goda förutsättningar för jordbruksproduk-

tion globalt sett. Det är således nödvändigt att vi i Sverige känner vårt ansvar inte bara för vår självförsörjning utan också för världsförsörjningen då det gäller livsmedel. En målsättning för svensk jordbruksproduktion måste därför vara, som jag ser det, att vi skall producera så mycket livsmedel som möjligt därför att alla livsmedel som kan produceras behövs i världen i dag.

Den jordbrukspolitik som hittills har förts i det här landet har gått helt stick i stäv mot en sådan målsättning. Vi minns alla debatten i mitten av 1960-talet. Det var då man talade om en 80-procentig självförsörjningsgrad för Sverige och sade att det målet skulle nås med hjälp av prispress. Man talade också om att klara av det ytterligare livsmedelsbehovet genom att importera billiga livsmedel från världsmarknaden.

Nu är de faktiska förhållandena i världen helt annorlunda än vad de var då, och tongångarna från regeringens sida är också helt annorlunda. Men det finns väl ändå anledning att peka på den nästan förfärande kortsynthet som har präglat vår jordbrukspolitik under det senaste årtiondet. Den situation som vi har i dag på världsmarknaden, den livsmedelskris som vi upplever, kom ju inte oväntat. Som jag nämnde tidigare förutspåddes den redan på 1950-talet. På 1960-talet visste vi med säkerhet att den skulle komma, och från centerpartiets sida framhölls detta också mycket kraftigt i debatten. Men synpunkten att Sverige skulle ta hänsyn till de växande globala livsmedelsproblemen avvisades helt i den debatten.

Men nu förefaller en djupgående omprövning av den svenska jordbrukspolitiken vara på väg, vilket är mycket tillfredsställande. Samtidigt måste man dock konstatera att stor skada redan har skett under de år som gått sedan 1967 års jordbruksbeslut. En viktig faktor har där varit det psykologiska klimat som det jordbruksbeslutet ledde till, ett klimat som medförde att väldigt många unga människor avstod från att ta över jordbruksdriften efter exempelvis sina föräldrar. Därigenom framtvingades en lång rad jordbruksnedläggelser. Jag redovisar sålunda i min interpellation att bara under tiden 1970–1973 försvann ungefär 32 000 ha åkermark från jordbruksdrift här i landet.

Det är glädjande om det förhåller sig såsom jordbruksministern säger, att nu är det slut på minskningen av den svenska jordbruksarealen. Jag hoppas att jordbruksministern har ett säkert underlag för detta uttalande och att det gäller inte bara för tillfället utan också på sikt i framtiden. Samtidigt tycker jag att det är beklagligt att jordbruksministern här inte var beredd att uttala sig för några omedelbara åtgärder. Som jag ser det är det alldeles nödvändigt att vi skapar verkliga garantier för att inte några vidare nedläggningar av jordbruksjord förekommer i vårt land. Och det förutsätter att vi är beredda att underlätta för småjordbrukare genom att skapa bättre förutsättningar för att driva deltidjordbruk och kombinationsjordbruk, där man kan kombinera jordbruksdrift med skogsbruk eller annan företagарverksamhet.

Vi bör inte heller bortse från möjligheterna att bedriva en viss ny-

odlingsverksamhet här i landet, dvs. ta i drift områden som förut har varit åkermark men som under den tidigare politiken har lagts ned. Detta skulle man kunna underlätta t. ex. genom gynnsamma lånemöjligheter. Och det är absolut nödvändigt – som också framhållits av flera tidigare talare i dag – att snabbare genomdriva de planeringsmålsättningar som jordbruksministern i och för sig har uttalat sig för, nämligen att högvärdig jordbruksmark inte skall tas i anspråk för exempelvis bostadsbebyggelse. Jag tror att vi kanske också måste genomföra dessa planeringsmålsättningar på ett något mera radikalt sätt. Det är inte bara den absolut bästa jordbruksmarken som bör undantas från bebyggelse. Även jordbruksmark som inte hör till den allra högsta klassen kommer att behövas för jordbruksdrift i framtiden. Framför allt spelar detta stor roll för de områden där jordbruken ligger.

Jordbruksministern säger att vi kan förvänta resultaten från jordbruksutredningen om ett par år, och det finns all anledning hoppas att den utredningen då kommer att presentera slutsatser som är positiva för jordbrukets förutsättningar här i landet i framtiden. Men två år är en mycket lång tid, och jag tror inte att vi kan vänta så länge när det gäller dessa frågor. Det är därför som det är så angeläget med omedelbara åtgärder från jordbruksministerns sida, åtgärder som naturligtvis kommer att få karaktären av provisorier i väntan på mera definitiva lösningar när det gäller vår jordbrukspolitik i framtiden.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Även jag är angelägen om att få säga att jag är tacksam för att jordbruksministern både nu och tidigare har givit ett ganska klart besked om en som jag tror ny målsättning för jordbrukspolitiken, där man säger att den åkerjord vi har i fortsättningen skall brukas samt att vi skall se till att ge möjligheter för detta.

Det är helt klart att denna förändring i jordbrukspolitiken är en utomordentlig tillgång för dem som avser att satsa på en framtid i jordbruket. Otryggheten har varit olidlig. Som tidigare nämnts har denna otrygghet lett till att många ungdomar, som gärna skulle ha satsat på en framtid som jordbrukare, har avstått därifrån och i stället sökt sig andra vägar. Vi står följaktligen inför ett generationsskifte som kommer att medföra väsentliga svårigheter.

Jag fick alldeles nyss uppgifter som vittnar om en oroande tendens när det gäller mjölkproduktionens utveckling. Vi hade för ett par år sedan en uppgång i mjölkproduktionen, men både förra året och i år har antalet kor minskat mycket snabbt. Vi kan därför befara en inte oväsentlig minskning av tillgången på mjölk framöver. Orsaken till detta är självfallet bl. a. att åldersfördelningen bland jordbruksbefolkningen är utomordentligt ogynnsam.

Även om de nya signalerna inger en viss trygghet är det, speciellt för många av de unga, något otryggt att behöva vänta på mera konkreta besked under så lång tid som det har aviserats att alla de utredningar

som arbetar på jordbrukets område skall pågå. När jordbruksutskottet i vintras remitterade en del motioner till jordbruksutredningen skrev vi att det var angeläget att utredningen arbetade så snabbt som möjligt och att man så fort som möjligt kunde få klara besked om den framtida jordbrukspolitiken.

Jag skall inte mera hänge mig åt de här sakerna, men jag vill ta upp en fråga som hör samman med de interpellationer jordbruksministern besvarat i dag, nämligen användningen av jordbruksmark för bebyggelseändamål, vilken trots allt fortsätter på många håll ute i landet.

Bostadsministern lämnade mig vid ett tidigare tillfälle ett mycket positivt besked i denna sak, och han har lämnat ungefär samma besked som svar på en enkel fråga i dag. Han sade att byggande på åkermark bör undvikas om likvärdiga alternativ finns på annan mark. Men kommunerna har av allt att döma mycket goda möjligheter att komma fram till att alternativen på annan mark inte är likvärdiga. Jag skulle därför i dag vilja veta om jordbruksministern är villig och intresserad av att ge kommunerna mera bestämda direktiv i denna fråga. Bostadsministern lämnade mig i fjol ett besked på den punkten. Han uttryckte det ungefär så här: Om inte kommunerna lever upp till riksdagens målsättning när det gäller användningen av mark, så är jordbruksministern och jag överens om att ompröva frågan och ge kommunerna andra direktiv.

Statsrådet kommer väl att säga att vi alla är intresserade av att kommunerna har så stor handlingsfrihet som möjligt. Ja, det är naturligtvis också jag intresserad av, och den saken har mitt parti försökt arbeta för. I den fysiska riksplaneringen definierade man en del mark som riksintressanta områden. I mitt län – Norrbotten – har vi enormt mycket riksintressanta områden. Alla markerna upp emot norska gränsen, praktiskt taget hela fjällbygden, är riksintressant område, som absolut inte får användas på det sätt som vi faktiskt vid vissa tillfällen skulle önska. Men odlingsmarkerna, som vi minsann inte har särskilt gott om, betecknas inte som riksintressanta. Jag undrar i alla fall om inte i dagens situation åkermarken är minst lika intressant som – förlåt mig! – tassemarkerna uppe i fjällvärlden. Skall vi kunna åstadkomma den jordbruksproduktion som med all sannolikhet kommer att behövas finns det anledning att, t. o. m. i mina bygder, se på åkermarken som ett visst riksintresse.

Jag har här några siffror som gäller produktionsförmågan och som jag, herr talman, vill nämna. Oftast menar folk, att kommer man så långt upp som till Norrbotten, är väl jorden inte särskilt mycket att vara rädd om. Även kommunalmännen där uppe är överens om att våra jordbruksmarker inte är mycket att hålla fast vid. Vi har i alla fall en kornskörd som i genomsnitt för länet ligger vid 2 130 kilo. Som jämförelse kan jag nämna några exempel från andra områden: I USA är siffran för kornskörden 2 360 kilo – det är således bara 230 kilo mer per hektar i USA – och i Sovjet som ligger närmare oss är kornskörden 1 580 kilo, för att inte nämna Indiens 1 030 kilo hektar osv. Vi har följaktligen

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. jordbrukspoli-
tiken*

en produktionsförmåga på vår åkerjord där uppe som vi menar visar att den åkerjorden är väl värd att ta vara på.

Den, som jag har tyckt, mycket intressanta och fina inställningen hos regeringen når emellertid inte ut till planerarna. Därför menar jag att det behövs ett mera klart besked om hur vi skall ha det på den här punkten. Jag är angelägen om detta främst därför att vi har byggt upp en serviceorganisation för jordbruket i mitt län vilken är rätt kostsam – och alldeles för kostsam med hänsyn till den totalproduktion vi har, det erkänner jag, men vi måste ha den. Om man nu får fortsätta som man har börjat på alla de här områdena – t. ex. i Sävast, och man är på mycket god väg i hela Lule älvdal som kanske är en av de bästa jordbruksbygderna i länet – kommer ju förutsättningarna för en total produktion i länet att bli sådana, att vi över huvud taget inte kan hålla kostnadsnivån inom rimliga gränser, om vi skall kunna ta till vara produktionen på de övriga områdena.

Det är följaktligen en utomordentligt angelägen sak. Och på detta, herr statsråd, har vi inte råd att vänta några år! Nu går utvecklingen så snabbt i mina bygder att vi faktiskt vill att regeringen skall ge ett klart och entydigt besked och visa att man verkligen lever upp till den målsättning som man allmänt pratar om.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill börja med att säga till herr Krönmark att regeringen år 1967 aldrig sade att en miljon hektar åker skulle tas bort, utan det var vissa prognoser, som gjorts ute i länen, som visade på denna siffra. Regering och riksdag tog dock aldrig ställning till den siffran. – Jag trodde verkligen att den mytbildningen hade upphört vid det här laget.

Jag skall citera ett avsnitt ur herr Bohmans interpellation, där det står: "Betydelsefulla jordbrukspolitiska insatser har kommit till stånd, inte minst vad gäller jordbrukets rationalisering. Stödåtgärder har utsträckts att gälla även mindre enheter. En från jordbrukets synpunkt i och för sig erforderlig strukturförändring inom näringen har underlättats." Det är ett erkännande av att vad herr Krönmark i dag kallar för en fadäs i svensk jordbrukspolitik kanske var en riktig allmän målsättning för den politiken. Jag tror att när man i dag diskuterar 1967 års jordbrukspolitiska beslut bör man minnas mot vilken bakgrund diskussionen den gången fördes. Den fördes mot den bakgrunden att vi hade en över-skottsproduktion som var bekymmersam för både jordbrukarna och konsumenterna därför att den kostade pengar. Det var rätt naturligt att dessa problem fick tas med i bilden när det gällde produktionsmålsättningen. De allmänna målen för 1967 års jordbrukspolitik var att vi skulle eftersträva ett rationellt jordbruk som gav god bärning åt sina utövare och anställda och som innebar att livsmedel skulle kunna framställas till rimliga priser för konsumenterna. Denna allmänna målsättning skall vi inte ändra på; den ligger fast.

Redan 1967 sade man att produktionsmålsättningen naturligtvis måste anpassas till de förändringar som kan inträffa i fråga om tillgången på livsmedel. Det är klart att man inte vid en tidpunkt kan låsa fast sig i ett läge utan hänsyn till vad som kan komma att hända i framtiden på världsmarknaden. Därför har också direktiven till 1972 års utredning den uppläggningsen att utredarna skall pröva produktionsmålsättningen. Jag har vid flera tillfällen sagt att det skall ske mot bakgrunden av hur man bedömer utvecklingen på världsmarknaden – tillgången på livsmedel över huvud taget.

När man talar om en förändring av 1967 års jordbrukspolitik skall man göra klart för sig vad man pratar om. Jag hoppas verkligen att vi är överens om att de allmänna mål för jordbrukspolitiken som fastställdes 1967 fortfarande skall gälla men att det är fråga om att anpassa produktionsmålsättningen till det läge som vi för närvarande har.

Jag tror inte att jag föregriper jordbruksutredningens arbete om jag konstaterar att vi nu får räkna med att den åkerareal som vi har under plögen i stort sett kommer att behållas. Det kommer att ge oss en jordbruksproduktion som innebär att vi kan hålla en mycket hög självförsörjningsgrad. Detta tror jag är riktigt med hänsyn till läget i världen. Det kommer också att göra det möjligt för oss att infria de utfästelser som vi redan har gjort om hjälpinsatser till utvecklingsländerna, exempelvis katastrofhjälp.

Om det var detta yttrande som herr Krönmark begärde av mig, så har jag upprepat det så många gånger att jag kan göra det en gång till här i riksdagen.

Herr Krönmark anser vidare att jag förhåller mig passiv till de problem som kan vara förknippade med vårt nuvarande prisregleringssystem. Han säger att den rundvandring av pengar som vi för närvarande har genom den statliga subventioneringen är meningslös och att det nu brådskar med en analys av situationen och åtgärder för att komma till rätta med de problem som han upplever att vi har. När jag har sagt att prisregleringssystemet inte tycks innebära några tekniska problem har jag bara citerat vad utredningen uttalade häromdagen; det är alltså inte min egen bedömning.

Herr Krönmark talade också om min passivitet i fråga om att vidta åtgärder här. Att undersöka dessa förhållanden är emellertid en av jordbruksutredningens uppgifter. Den har fått sig många uppgifter förelagda. Om utredningen kan hålla den arbetstakt som den utlovat och vi 1976 får förslag på alla de punkter som utredningen har att syssla med, så är det bra gjort. Jag hoppas att utredningen skall lyckas med det. Men jag kan inte se någon väg att komma snabbare fram när det gäller prisregleringssystemet och dess effekter än att låta dem som nu har analyserat problemet också fortsätta att diskutera konsekvenserna. Det uppdraget har utredningen, och det tycker jag att den skall behålla. Det tjänar inte någonting till att ge andra det speciella uppdraget.

När det gäller resonemanget att denna rundvandring av pengar är me-

ningslös tycker jag att herr Krönmark bör vara litet försiktig. Jag tror inte att exempelvis barnfamiljerna uppfattar det som meningslöst att vi subventionerar t. ex. mjölken, som skulle kosta 1 krona mer per liter i handeln än vad den för närvarande gör om vi inte hade denna subvention. Subventionssystemet är på den punkten upplagt så att det fördelningspolitiskt blir till förmån i första hand för låginkomsttagare och barnfamiljer. Det är inte meningslöst, i varje fall inte enligt socialdemokraternas uppfattning.

En fråga som vi kommer att få ta ställning till är på vilket sätt vi skall finansiera de tillskott som enligt jordbruksuppgörelsen skall tillfalla jordbruket den 1 januari. Den frågan måste regeringen ta ställning till ganska snart. Det får naturligtvis ske mot bakgrunden av den analys man gjort när det gäller konsekvenserna av de subventioner vi för närvarande har och av vad som skulle inträffa om vi fortsatte fullt ut på subventioneringslinjen, dvs. konsekvenserna för vår samhällsekonomi och för prisrelationerna mellan olika produkter. Jag är medveten om att vi där har en rad problem som vi behöver fundera över och diskutera. Men att vi skulle ge oss på någon typ av provisoriskt prisregleringssystem under pågående avtalsperiod betraktar jag som helt uteslutet, och därför får utredningen fortsätta att arbeta med detta.

Herr Hörberg och herr Granstedt sade att vi nu måste få en lagstiftning som garanterar att all mark, lämplig för livsmedelsproduktion, skall användas för sådan. Jag vet inte om herrar Hörberg och Granstedt riktigt tänkt sig in i vad det är för lagstiftning de kräver och vilka konsekvenser en sådan skulle få. Vi måste i detta sammanhang se till praktiken och till realiteten.

Vi har t. ex. kommuner som ligger på slätten, helt omgivna av åkerjord. Det kan vara kommuner som inte regeras av socialdemokratiska majoriteter utan av borgerliga. Om herr Hörberg och herr Granstedt frågar sina partivänner där hur man skall hantera de problem som kan uppstå för sådana kommuner, om de t. ex. behöver bygga något ytterligare, så kanske svaret blir att det i många lägen kan vara oerhört svårt att ha en lagstiftning som förbjuder dem att ta i anspråk en tumsbredd mark som skulle kunna användas för uppodling.

Ett faktum är att vi även i fortsättningen i det här landet måste förbättra våra kommunikationer; det kanske måste byggas en och annan väg – ett önskemål som inte sällan brukar framföras i centerpartiets argumentation. Det kan då hända att man för det ändamålet måste ta i anspråk någon bit mark som skulle kunna användas för jordbruksproduktion. Ett förbud genom lagstiftning mot ett sådant ianspråkstagande skulle skapa oöverstigliga problem.

Jag tycker inte att man skall driva det här resonemanget till orimlighet utan man måste se vad det verkligen är fråga om. Vi har skapat instrument för att, i den planering vi nu skall bedriva i enlighet med de riktlinjer vi lade fast här i riksdagen och som vi alla var överens om då det gäller den fysiska riksplaneringen, också ta nödvändig hänsyn till jordbrukets

intressen.

Jag har sagt, och jag är beredd att upprepa det, att eftersom vi är överens om att vi skall ha ett jordbruk som ger oss tryggad livsmedelsförsörjning är det naturligt att det jordbruket skall få arbeta under bästa möjliga förutsättningar. Det är viktigt, inte bara för jordbrukaren utan också för konsumenten, att man får arbeta på den mark som är bäst lämpad för jordbruksproduktion. Vi får då det bästa resultatet och de billigaste produkterna. Men det är klart att vi ställs inför avvägningsproblem. Dessa problem hanteras bäst i den här typen av planering. Vi behöver inte utfärda några nya rekommendationer till kommunerna, för dessa rekommendationer är redan utfärdade. De följde med när kommunerna fick uppdraget att vidare hantera den fysiska riksplaneringens intentioner. Sedan skall kommunernas försök att planera i enlighet med dessa riktlinjer prövas först på länsnivå och sedan på riksnivå, och då får vi se hur långt kommunerna kunnat följa upp dessa ambitioner.

Jag kan väl ändå få erinra om att inte ens jordbrukets organisationer alltid har haft sinne för att det är angeläget att slå vakt om den mark som skulle kunna användas till jordbruksproduktion. Det förekommer t. o. m. att dotterbolag till jordbrukets egna organisationer säljer sådan mark för andra ändamål. Jag tycker den här debatten får litet övertoner när man tror att det är möjligt att få fram en sådan här typ av lagstiftning. Låt oss hantera dessa frågor med sunt förnuft i fortsättningen. Jag tror att det är ganska viktigt att så sker.

Även herr Johansson i Holmgården var inne på dessa frågor och ville ha mer bestämda besked från regeringen att nu skulle vi ta kommunerna i nackskinnet. Ja, mina vänner, vi har åtskilliga gånger och jag själv inte minst haft anledning att diskutera stat och kommun, den kommunala självstyrelsen och vilket utrymme vi skall ge den, och de avvägningsproblem som vi står inför i det sammanhanget. Jag har tidigare fått höra att staten lade sig i för mycket, att staten styrde för långt och att det gällde att decentralisera inflytandet i mesta möjliga mån. Regeringen har när det gäller markhushållningen sagt att det finns riksintressen som måste tillgodoses genom att staten på den punkten utfärdar mera bestämda riktlinjer för handlandet. Men vi skall ändå beträffande den lokala planeringen i mesta möjliga mån bereda utrymme för kommunernas handlingsfrihet. Nu frågar jag centerpartiets företrädare direkt: Har centern en ny inställning på den punkten, att staten totalt skall dirigera den kommunala samhällsplaneringen för att nå de effekter man här är ute efter? Måste vi inte försöka hantera problemet med hänsyn tagen till våra ambitioner både att skydda jordbruksmarken och att ge utrymme för den kommunala självstyrelsen när det gäller nyttjandet av marken ur bl. a. miljösynpunkt? Vi står inför besvärliga avvägningsproblem, men låt oss inte i iveren kasta ut barnen med badvattnet och överge principer som kanske också kan vara viktiga att hålla i minnet när man diskuterar samhällsplanering.

Jag skulle för min del i den här omgången – det är möjligt att det

kan bli fler – sammanfattningsvis vilja slå fast att vi skall ha ett jordbruk i detta land som tryggar vår livsmedelsförsörjning. Men jag vill säga till bl. a. herr Granstedt att vi inte skall lägga upp vår jordbrukspolitik på det sättet att vi siktar på att i framtiden lösa utvecklingsländernas livsmedelsförsörjningsproblem genom produktion i vårt land. Var det någonting man från alla länders sida var överens om i Rom var det att utvecklingsländernas livsmedelsförsörjningsproblem på sikt ändå måste lösas genom ökad produktion i utvecklingsländerna. Där måste industriländerna hjälpa till och sätta in sina krafter för att utvecklingsländerna själva skall kunna höja sin produktion. Annars kommer utvecklingsländerna i evighet att leva i det beroende av industriländerna som även vi måste vara intresserade av att medverka till att utvecklingsländerna skall slippa, om det i framtiden skall bli fråga om någon reell frihet för dessa länder.

Vi är dock medvetna om att detta kommer att ta tid. Men då kan vi konstatera att den åkerareal som vi har under plogen i dag får vi i stort sett behålla. Då har vi en jordbruksproduktion som tryggar en hög självförsörjning i detta land, och då har vi också inom ramen för den åkerarealen möjlighet att göra de hjälpinsatser som vi redan har utfäst oss att göra när det gäller exempelvis katastrofhjälpen.

Jag tror att denna ambitionsnivå är ganska rimlig. Att jag inte vill gå in ytterligare i detalj när det gäller produktionsmålsättningen är väl rätt naturligt. Jordbruksutredningen har uppdraget och skall få genomlysra hela situationen och lägga fram sina förslag utan att vara bunden i förväg av vad jordbruksministern på den här punkten har haft att säga.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Statsrådet Lundkvist sade att den allmänna målsättningen från 1967 ligger fast. Jag kan hålla med honom när det gäller de delar som han refererade: att bereda jordbrukarbefolkningen samma ekonomiska och sociala villkor som befolkningen i övrigt och att skapa förutsättningar att framställa livsmedel till samhällsekonomiskt rimliga kostnader. Men den allmänna målsättningen från 1967, statsrådet Lundkvist, var också en annan. En majoritet i Sveriges riksdag antog förslaget att krympa produktionen till 80 procents självförsörjningsgrad.

Nu säger statsrådet Lundkvist att vi aldrig har beslutat att lägga ned en miljon hektar åker. Nej, vi har inte fattat något formellt beslut, men när man fattade beslutet om neddragning av självförsörjningsförmågan fram till år 1980, innebar det som konsekvens att man var tvungen att ta bort denna mark ur produktionen.

Jag förstår inte varför man från socialdemokratiskt håll inte kan erkänna detta misttag utan försöker lägga ut dimridåer.

Statsrådet Lundkvist säger att beslutet fattades utifrån de förutsättningar som gällde då. Ja, det är klart, det gällde det kortsiktiga perspektivet. Men det fanns reservanter i jordbruksutredningen, och det framfördes synpunkter i riksdagsbehandlingen med betydligt längre per-

spektiv.

Jordbruksministern påminner om att det för både producenter och konsumenter var ett problem med de överskott vi hade. Jag erkänner att det var problem, men jag vågar säga att problemet den gången förstörades – det finns faktiskt utvecklat i reservationen av herr Haeggbloom till jordbruksutredningen. Produktionskostnaden för den marginella överproduktionen var så låg att den icke var belastande i en samhällsekonomisk kalkyl. Jag vill dock gärna erkänna att det rent direkt tedde sig som ett problem. Jag vill emellertid även slå fast att vad som sedermera inträffat faktiskt förutsågs redan på den tiden.

Nu säger herr Lundkvist att vi skall eftersträva ett jordbruk som tryggar vår försörjning. I det fallet är vi överens. Men jag tycker att herr Lundkvist är påfallande försiktig och rund i formuleringen. Vad är det som herr Lundkvist avser med detta? Skall vi trygga vår försörjning i rimlig grad eller skall vi eftersträva – vilket jag uttryckte förut – full försörjningsförmåga? Herr Lundkvist säger att han inte vill binda utredningen. Vore det egentligen avvikande från praxis att jordbruksministern sade till utredningen att undersöka förutsättningarna och vilka medel som skall tillgripas för att vi skall få full försörjningsförmåga? Det vore helt och hållet i harmoni med situationen ute i världen i dag.

Sedan säger herr Lundkvist att man har anpassat jordbrukspolitiken efter förhållandena. Javisst, 1971, när man fick den stora krisen och var tvungen att på en enda gång radikalt höja mjölkpriset, var det bara därför att man faktiskt på fyra år hade kört näringen i botten. Även i jordbruksdepartementet insåg man att här var fara å färde och fick tillgripa radikala åtgärder. Man hade rivit ner produktionsförutsättningarna, och det gjorde att kostnaderna för att bygga upp dem blev höga. Jag vågar inte säga hur mycket det beslut som fattades 1967 i riksdagen av en socialistisk majoritet har kostat svenska folket, men nog har det åsamkat det svenska folkhushållet onödiga kostnader.

Herr Lundkvist citerade ur herr Bohmans interpellation att man numera också gav rationaliseringsstöd till de mindre jordbruken. Det är alldeles riktigt; den beskrivningen i interpellationen är helt korrekt. Men varför blev det så? Jo, på grund av motioner och framstötter i denna riksdag från de tre borgerliga partierna. Till en början accepterades det alls icke av regeringen utan först så småningom, inför vad som rullades upp år 1971 när situationen blev allvarlig. Jag skall gärna ge regeringen en eloge för att den då accepterade våra krav. Men det var inte regeringen utan oppositionspartierna som var pådrivande.

För att gå över till prissystem osv. säger herr Lundkvist att jag menade att subventioner var meningslösa. Jag vet mig aldrig ha sagt det. Tvärtom sade jag att de hade betydelse för vissa grupper. Jag sade att om man skulle avveckla det systemet, skulle det behövas särskilda stödåtgärder för vissa grupper, såsom barnfamiljer, pensionärer och familjer med låga inkomster. Men jag sade att effekterna sedda i förhållande till det stora beloppet blir ganska blygsamma. Att ge detta stöd generellt till alla in-

nebär att man tar ifrån det stora flertalet människor pengar via skattsedeln och ger tillbaka i stort sett samma pengar. Jag skall visst erkänna att det finns transfereringar i systemet. Det visar jordbruksutredningens promemoria, men dessa transfereringar är icke på något sätt styrda, i varje fall inte på det sätt som transfereringar i vanliga fall styrs via skattepolitik och socialpolitik. Då har vi helt andra krav på precision vid transfereringar till vissa grupper. I det här fallet blir det rent slumpmässigt.

När det gäller finansieringen väntar jag med stort intresse på besked om vilka åtgärder som skall vidtas. Jag kan föreställa mig att herr Lundkvist och hans kolleger i regeringen kommer att få stora bekymmer med att bestämma varifrån man skall ta dessa pengar i ett läge när vi i en utredning som jag arbetar i, skatteutredningen, funderar på hur man skall finansiera vissa reformer på skatteområdet. Jag vill med anknytning till det säga att jag anser att det bara icke går att överlämna frågan om prissystemet till jordbruksutredningen, där den givetvis behandlas, eftersom den har samband med jordbrukspolitik. Den har sådana samhälls-ekonomiska konsekvenser att man icke kan bortse från skatteeffekten. Den sittande skatteutredningen, som jag hoppas någon gång skall få börja arbeta med de långsiktiga perspektiven, har till uppgift att se över beskattningen av fysiska personer i dess helhet. Vi har bl. a. börjat se på möjligheterna att införa en differentierad mervärdebeskattning just för att få ett selektivt stöd till de grupper i samhället som behöver stöd.

Jag vill faktiskt göra gällande att om man inte snabbt får fram konsekvenserna av den nuvarande prispolitiken utan fortsätter fram till exempelvis 1977 eller 1978 med den utveckling som man kan förutsicka, givetvis beroende av vilket av alternativen man väljer, kommer man i det läget att man inom skattepolitiken inte längre har något manöverutrymme, exempelvis via differentierad mervärdeskatt på livsmedel osv., att lösa frågan.

Herr talman! Jag kan medge att regeringens inställning till dessa frågor kan vara ekonomiskt riktig och rimlig i det korta perspektivet, men regeringen saknar långtidsanalyser, och det är det jag tycker är så allvarligt. Jag förringar icke herr Lundkvists kompetens, men jag vill ändå säga att herr Lundkvist nog bör ta ett samtal med herr Sträng i denna fråga. Den fråga som det här gäller har nämligen verkningar betydligt utanför den egentliga jordbrukspolitiken.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag tyckte mig se att statsrådet lyssnade på mitt första inlägg, och jag hoppas att statsrådet märkte att i det inte fanns något av kritik mot beslut i gångna tider eller kverulans över sådana besluts utfall osv. Jag försökte efter min förmåga och efter mina resurser att vara så konstruktiv som möjligt när det gäller detta besvärliga problem.

En kritisk synpunkt kan jag kanske ha rätt att framföra, och den är av mera formell natur. Det skulle vara att jag är litet ledsen för att min interpellation har sammanblandats med herr Bohmans. Jag tycker

att min interpellation hade varit värd ett bättre öde och kunnat tas upp i ett särskilt sammanhang, gärna tillsammans med herr Granstedts, och inte samtidigt som herr Bohmans. Det är den enda kritik jag vill framföra.

Det problem jag tagit upp är mycket allvarligt. Det gäller inte bara självförsörjningsgraden för oss i Sverige, utan det gäller faktiskt även våra möjligheter att bidra till världens livsmedelsförsörjning. Det är många åtgärder som behövs – statsrådet nämnde några – för att hjälpa u-länderna att klara en stor del av försörjningen själva. Det är den stora åtgärden. Men *en* åtgärd som behövs här hemma anser jag vara att stoppa exploateringen av jordbruksmark för annat ändamål än livsmedelsproduktion.

Statsrådet frågade i sitt andra inlägg vilken lagstiftning herr Hörberg och herr Granstedt tänkte på. Det är kanske litet för mycket begärt att jag skall kunna lägga fram några förslag om lagstiftning – jag har ju inget departement till mitt förfogande. Men jag är dock på det klara med – liksom statsrådet – att ett absolut totalförbud inte är möjligt att lagstifta om. En restriktivitet i exploateringen skulle man dock kunna lagstifta om, exempelvis en ramlagstiftning för kommunernas planering, i synnerhet när det gäller de fall där det finns alternativa marklösningar. Och i de flesta kommuner finns alternativ till jordbruksmarken. Jag nämnde exemplet om en golfbana i Oskarshamnstrakten. Det finns goda åkermarksområden, och det finns "tassemarker" i samma kommun.

Statsrådet säger att även jordbrukets organisationer har förlagt andra anläggningar på åkerjord än sådana som har direkt med livsmedelsproduktion att göra, och det är riktigt. Jordbrukets organisationer är inte större änglar än andra, och varken borgerliga eller socialdemokratiska kommunmajoriteter är några änglar i det här sammanhanget. Det vill jag gärna instämma i.

Med hänsyn till det behövliga nytänkandet är det, som jag ser det, nödvändigt med en annan ramlagstiftning när det gäller kommunernas planering än den nuvarande. Jag vill ställa en liten fråga: Tycker statsrådet att det är rimligt att vi i ytterligare två, kanske tre eller fyra år – därför att vi väntar på jordbruksutredningen – skall tillåta att exempelvis golfbanor, flygfält eller stora industrietableringar anläggs på prima åkermark? Jag tycker inte att det är rimligt.

Både till herr Granstedt och till herr Johansson i Holmgården, vilkas synpunkter jag i långa stycken instämmer i, vill jag säga att jag inte alls anser att man endast skall skydda den högklassiga åkermarken. All jordbruksmark som är användbar – givetvis även de mycket stora och fina arealerna i Norrbotten – skall bevaras för livsmedelsproduktion. Jag tog visserligen exempel från sydvästra Skånes regionplan, men det hänger samman med att jag hade papper om den. Min mening var inte heller att kritisera just dessa kommuner för deras regionplan. Precis samma försyndelser görs i alla kommuners regionplaner – och det vill jag gärna upprepa – oberoende av om kommunerna har borgerlig eller socialistisk majoritet.

Fredagen den
6 december 1974

Ang. jordbrukspolitiken

På sätt och vis tycker jag att det borde vara stimulerande för statsrådet att höra att han får så pass kraftigt och enstämmigt stöd både från centerhåll och från folkpartihåll för åtgärder i detta sammanhang. Vi borde i denna fråga, som ingår i det stora interpellationssvaret, kunna vara överens om att det måste utgöra ett konsumentintresse av mycket hög rang att all åkerjord i Sverige bevaras i odlingsbart skick. Då tänker jag inte bara på svenskarna såsom konsumenter, utan jag tänker även på folk utanför våra gränser. Bebyggelse på god åkerjord i dag är en kapitulation för ett automatiskt-tekniskt ekonomiskt tänkande, som faktiskt innebär ansvarslöshet mot kommande generationer. Det är inte lätt att återställa god åkermark, när det en gång har legat landningsbanor eller liknande saker på den.

Med hänsyn till de svårbedömda utsikterna för den framtida försörjningen i världen måste livsmedelsproduktionen prioriteras. Här behövs ett nytänkande och en statlig ramlagstiftning, som jag hoppas att departementet vill medverka till.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jordbruksministern hade ett visst besvär med att förklara 1967 års jordbruksbeslut. Han hänvisade till det livsmedelsöverskott som man då ansåg vara problemet och framhöll att produktionsmålsättningarna måste anpassas till det rådande läget. Som jag sade redan i mitt tidigare anförande och som även har framhållits från andra håll i dag kunde man mycket väl också då förutse hur livsmedelssituationen i världen senare skulle bli. Att haka upp sig på det då akuta livsmedelsöverskottet var inte speciellt realistiskt. Det betonades också av andra partier än jordbruksministrarnas.

Man kan inte ta jord ur och i drift ungefär som man sätter på sig rockar med hänsyn till väderleken. Jordbrukspolitik är någonting som måste drivas på ganska många års sikt. Att tänka sig att vi skulle anpassa vår jordbruksmålsättning år från år med hänsyn till rådande världsmarknadsläge, eller vad det nu var jordbruksministern tänkte på, är naturligtvis inte särskilt realistiskt. Man måste förutse hur utvecklingen kommer att bli i framtiden. Den framsyntheten kunde man ha visat redan 1967. Den saken är helt klar.

Den målsättning som jordbruksministern nu uttalar sig för är att Sverige skall ha en hög självförsörjningsgrad med hänsyn till situationen i vår omvärld. Jag vet inte riktigt hur man skall tolka detta uttalande. Vill man vara illvillig kan man tolka det så, att när människorna i världen svälter måste vi se till att åtminstone vi själva kan äta oss mätta. Men det är naturligtvis en illvillig tolkning, och jag förutsätter att det inte var så jordbruksministern menade.

Jordbruksministern sade också att Sverige skall ha en hög självförsörjningsgrad för att dessutom kunna infria de redan gjorda utfästelserna när det gäller livsmedelshjälp. Det tyckte jordbruksministern var en rimlig ambitionsnivå. Jag anser att det i alla fall inte är en långtgående

ambitionsnivå. De utfästelser som Sverige har gjort – 75 000 ton om året – är inte någon stor insats när det gäller livsmedelsbistånd. Den saken är helt klar. Jag vidhåller vad jag sade i mitt tidigare anförande, nämligen att vår inriktning i detta land åtminstone tills vidare borde vara att producera så mycket livsmedel som över huvud taget är möjligt.

Visserligen är det så som jordbruksministern framhöll och som jag själv sade i mitt anförande, nämligen att målsättningen på sikt måste vara att u-länderna själva skall kunna klara sin livsmedelsförsörjning. Men vi måste ändå vara realister i detta sammanhang och inse att det kommer att ta mycket lång tid, innan u-länderna befinner sig i den situationen. Jag är inte tillräckligt stor optimist för att kunna stå här i talarstolen och säga att jag med säkerhet tror att den situationen kommer att uppnås under min livstid. Att såsom utgångspunkt för svensk jordbrukspolitik ha att u-länderna själva skall klara av sin livsmedelsförsörjning är antingen överoptimistiskt eller cyniskt. Jag förutsätter att jordbruksministern i detta fall snarare är överoptimist.

Ett bra sätt att göra det enkelt för sig i en debatt är naturligtvis att bemöta en person genom att påstå att han har sagt någonting som han inte har sagt. Jordbruksministern bemötte mig genom att göra gällande att jag hade förordat en lagstiftning, som skulle förbjuda allt utnyttjande av jordbruksmark för annat än jordbruksändamål. Någonting sådant sade jag inte. Jag tog över huvud taget inte ordet lagstiftning i min mun. Än mindre uttalade jag mig för ett absolut förbud. Vad jag sade när det gällde utnyttjande av jordbruksmark för annat än jordbruksändamål var att de planeringsintentioner som jordbruksministern själv har uttalat sig för måste få ett kraftigare genomslag i kommunernas planering. Man borde dessutom kunna gå längre än man nu gör när det gäller bestämningen av vilken jordbruksmark som är lämplig att undantas för bebyggelse och liknande. Det behövs ingen rigorös lagstiftning på den punkten. Möjligen kan man gå fram med den typ av ramlagstiftning som herr Hörberg uttalade sig för. Det kan också hända att det räcker med klarare uttalanden från regeringen.

Jordbruksministern ömmar för den kommunala självstyrelsen i detta sammanhang och tycker att vi är inkonsekventa som anser att regeringen skall ha mer långtgående synpunkter på hur kommunerna skall planera. Men exempelvis i länsberedningen råder det fullständig enighet om att riksintressen, om sådana föreligger, skall ta över regionala eller lokala planeringssynpunkter. Den fråga som man då har anledning att ställa till jordbruksministern är: Anser jordbruksministern att det är ett riksintresse att så mycken jordbruksmark som över huvud taget är möjligt skall reserveras för jordbruksproduktion? Om jordbruksministern anser att det är ett riksintresse, borde saken vara klar enligt de synpunkter som framförts av länsberedningen och som alla är eniga om.

Inte heller när det gäller de ekonomiska skälen till att jordbruk läggs ned förordar jag någon som helst lagstiftning utan jordbrukspolitiska insatser för att göra det lättare att driva även mindre jordbruk – insatser

av den typ som centern har motionerat om i många sammanhang. Våra motioner har nu slutligen hänvisats till jordbruksutredningen.

Det är alltså inte fråga om några fantastiska lösningar, som innebär att man inte kan dra vägar i slättbygder eller bygga några som helst hus på jordbruksmark. Det har inte jag sagt, och jag vet att inte heller någon har sagt så. Det var kanske litet onödigt av statsrådet att bemöta den typen av synpunkter.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort, för jag förstår att statsrådet har ont om tid. Men jag blev litet besviken över resonemanget att kommunerna ändå måste få bestämma om sin mark i största möjliga utsträckning. Jordbruksministern ställde precis den fråga som jag hade förutsett: Vad menar centern med den kommunala planering som vi har talat om och den kommunala bestämmanderätten?

Herr Granstedt har bemött statsrådet tidigare, och jag vill bara tillägga att vi tycker ju, för att ta ett exempel från en debatt som kanske kommer upp här nästa vecka, att nog skall kommunerna kunna avgöra vad som är den lämpligaste platsen för en sommarstuga – händer det någonting, så är det ju inte förenat med några stora problem att få bort stugan. Men att återställa matjorden är ingen lätt uppgift. Forskare säger att det tar mellan 300 och 1 000 år att bilda en tum matjord, herr statsråd. Har man rivit bort matjorden från åkermarken, då är det ingen lätt uppgift att återställa åkern i samma skick som förut.

Mot den bakgrunden ifrågasätter jag om det ändå inte är, som här tidigare sagts, ett riksintresse att åkerjord bevaras. Oavsett om det sker i form av lagstiftning eller genom ett ställningstagande på annat sätt från regeringens sida, så måste man ge klara besked om hur det skall handlas. Den utveckling som äger rum i mitt hemlän visar tydligt att vi inte har råd att vänta.

Det skulle vara mycket att säga om den allmänna jordbrukspolitik som vi nu har att förvänta och om de beslut som tidigare har fattats, men jag skall inte ta upp den saken. Det som har passerat är för mig mindre väsentligt, trots allt. Vad som är viktigt är hur den framtid skall gestalta sig som vi går till mötes. Skall vi kunna, t. ex. i Norrbottens län, behålla så mycket som möjligt av våra bästa åkermarker? Det är den väsentliga frågan, som jag tycker att det finns anledning att kretsa omkring. Och om det då är socialistisk eller borgerlig majoritet i de olika kommunerna har ingenting med saken att skaffa. Vilken som än gör ett felsteg, så är det lika fel. Vi behöver inte ta undan någon kategori, och vi behöver inte stämpla någon bestämd kategori och säga att den är värst.

Vi har varit överens om och är, tycker jag, överens om att åkerjorden skall bevaras, men vi har inte kommit fram till ett ställningstagande som är tillräckligt bestämt för att den målsättningen skall kunna bli verklighet ute i bygderna.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Krönmark sade att den allmänna målsättningen 1967 kan vi vara överens om. Det var ändå ett besked om att den målsättningen skall vi ha även i fortsättningen för arbetet med jordbrukspolitiken. Men när det gäller produktionsmålsättningen från 1967 så kunde väl regeringen nu vara beredd att inse sitt misstag, sade herr Krönmark. Jag vågar väl säga fortfarande att vad man bortser ifrån när man diskuterar på den här punkten i dag trots allt är det läge som fanns den gången. Herr Granstedt sade, att man borde kunnat förutse att det i framtiden skulle kunna bli livsmedelsbrist i världen. Men det hjälpte ju inte då vare sig jordbrukare eller konsumenter att lösa bekymret med en överskottsproduktion som på det ena eller andra sättet måste betalas. Det var rätt naturligt att man funderade över hur man skulle kunna komma till rätta med det problemet.

Sedan kan vi konstatera att det inte alls har tagits så mycket jord ur produktion som lantbruksnämnderna i sina prognoser hade räknat med vid det tillfället. Tvärtom har det blivit väsentligt mycket mindre, och man kan väl säga att den jord som har tagits ur produktion är den sämsta jorden. Och i den mån små enheter lagts ner har den jord som varit god tillförts andra enheter. Detta har underlättat en rationalisering av jordbruket som vi tycks vara överens om har varit till fördel för jordbrukets utveckling över huvud taget.

Jag tror att man bör säga så här: Skulle vi inte ha fått den rationalisering och den utveckling som faktiskt möjliggjordes bland annat av det beslut som fattades 1967, så hade de svenska jordbrukarna haft samma bekymmer i dag som EG:s jordbrukare har, och de bekymren är ju inte små. Så jag tror att vi bör vara utomordentligt glada över den utveckling som har skett på rationaliseringssidan sedan 1967. Jag är också utan vidare beredd att säga att jordbrukarna själva har varit synnerligen positiva och medverkat i rationaliseringsverksamheten, till glädje för dem själva och till glädje för konsumenterna.

Herr Krönmark sade att jag är litet för rund i formuleringarna när det gäller att ge uttryck för vilken produktionsmålsättning vi skall ha i framtiden. Han tyckte att jag borde lägga fast här från talarstolen exakt på vilken nivå vi skall hålla produktionen och inte bry mig om att det finns en jordbruksutredning som har uppdraget att försöka komma med förslag på den punkten. Så tänker jag inte handla, herr Krönmark. Det vore oförsynt av mig att göra på det sättet. För min bedömning vill jag ha det underlag som jordbruksutredningen har i uppdrag att ta fram, och jag vill höra utredningens mening eftersom regeringen har begärt att den skall komma med synpunkter i den här frågan.

När det sedan gäller frågan huruvida jordbruksutredningen skall ges möjlighet att undersöka på vilket sätt vi skall komma fram till att trygga vår livsmedelsförsörjning, vill jag säga att här behövs varken nya direktiv eller några nya propäer från regeringens sida, för detta ligger i direktiven. Den uppgiften har utredningen redan.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

Ang. jordbrukspolitiken

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. jordbrukspoli-
tiken*

Jag vill säga ett par ord också angående den – om jag förstod herr Krönmarks senaste inlägg rätt – inte så meningslösa rundvandringen av pengarna. Herr Krönmark sade faktiskt i sitt första inlägg att det äger rum en meningslös rundvandring av pengar, men jag medger att han också uppmärksammade de grupper som har det speciellt besvärligt. Sålunda är det inte någon meningslös rundvandring, utan det finns en avsikt med subventioneringen, nämligen att också försöka få en större fördelningsspolitisk effekt än man skulle få med en annan uppläggning. Men det är klart att om moderaterna är intresserade av att få en ännu bättre fördelningseffekt genom samhällets medverkan till förmån för de mest beträngda grupperna, så skall man inte vara orolig för att möta motstånd från regeringens sida. Den typen av samhällsinsatser kräver dock alltid inkomster i samhällets hand. Där brukar inte moderaterna vara lika pigga att medverka, men det är alltså förutsättningen. Regeringen skall gärna, med hjälp av de inkomster vi kan få in till statskassan, medverka till bättre fördelningseffekter. Om vi också får uppslutning när det gäller finansieringen går det ju att i riksdagen genomföra sådana effekter.

När det sedan gäller prissättningen på jordbrukets produkter, som också herr Krönmark tog upp, så har vi vid varje tillfälle då prissättningen diskuterats i riksdagen efter 1967 varit överens. Jordbrukarna och staten har i överläggningar om priserna varit överens. Det gällde före 1971 och det gällde 1971. Priset på mjölken sattes efter överenskommelser och enighet i riksdagen. Var det felaktig prissättning 1971, skall herr Krönmark rikta kritik dels mot jordbrukets egna förhandlare, dels mot sig själv och sina partivänner som i riksdagen var med om att godkänna denna överenskommelse.

När det sedan gäller en diskussion som vi en gång får om hur ett nytt prisregleringssystem skall påverka vår samhällsekonomi så är detta självklart inte en fråga som skall avgöras bara i jordbruksdepartementet utan det är hela regeringens fråga, inte minst finansministerns.

Herr Hörberg var ledsen över att hans interpellation hade blivit sammanförd med herr Bohmans interpellation. Eftersom herr Hörberg uppenbarligen känner aversioner på den punkten, skall vi göra vad som är möjligt i fortsättningen för att undvika sammanblandningar, men när vi svarar på interpellationer får vi ändå i första hand ta hänsyn till om frågorna avser gemensamma ämnesområden så att det inte blir två debatter efter varandra i samma ämne, utan det bör vara en debatt. Sedan får respektive interpellanter belysa frågan utifrån sina synpunkter. Jag hoppas att aversionen inte skall vara så stark att vi inte skall kunna tänka oss den ordningen även i fortsättningen.

Herr Hörberg modifierar sig nu och säger att det är självklart inte fråga om något totalt förbud. Han inser att vi inte kan ha en lagstiftning som är upplagd så som herr Hörberg enligt det intryck jag fick sade från början, nämligen att all jord som kunde användas för jordbruksproduktion skulle säkerställas för sådan produktion. Herr Hörberg med-

gav att vi här ställs inför en rad avvägningsproblem. Jag skulle kunna räkna upp ännu fler för herr Hörberg. På många håll finns t. ex. den ambitionen, som inte minst folkpartiets kommunalmän ger uttryck för och som har diskuterats rätt mycket i samband med bostadsdebatten, nämligen att vi skall försöka bygga så mycket markbostäder som möjligt och att vi skall sprida ut bebyggelsen över så stora områden som möjligt. Det är klart att de här ambitionerna kommer i konflikt med varandra – dels bevara så mycket mark som möjligt för jordbruksbehov, dels konsumera så mycket mark som möjligt för bostadsbyggelsens behov. Man får bestämma sig för vilken ståndpunkt man skall ha. Man kan inte ha bägge. Det måste enligt min mening bli fråga om avvägningar för man kan inte ensidigt driva den ena eller andra linjen.

Herr Hörberg säger att vi måste skaffa oss bättre instrument – det samma menar herr Granstedt och herr Johansson i Holmgården – för att man från statens sida verkligen skall kunna styra markhushållningen med avseende på att reservera mesta möjliga mark åt jordbruket.

Vi har nu ett instrument som är bra, dvs. möjligheten att i den övergripande samhällsplanceringen i förväg på ett annat sätt än tidigare beakta vad som är jordbrukets behov. Jag tror att det är många fördelar med detta, om kommunerna verkligen – det är min förhoppning också – växer upp till den här målsättningen. Om man i den översiktliga planläggningen – det har jag sagt vid flera tillfällen – verkligen reserverar mark för jordbrukets behov, borde det kunna medverka till att dämpa de spekulationseffekter på mark som vi tidigare haft. Genom att man redan i förväg reserverar mark för jordbrukets behov skapas ju inte heller de förväntningsvärden, som vi hittills har upplevt även på jordbruksmarken i tätbebyggelseområden, där det naturligtvis har gått till på det sättet att man har kunnat sälja jordbruksmark till rätt höga priser åt dem som har legat och spekulerat i förhoppning om att få bebygga marken och den vägen ta in de ökade kostnaderna. Sedan har de här jordbrukarna som sålt marken och fått mer pengar på fickan kunnat gå ut och konkurrera med sämre lottade bröder om annan jordbruksmark. På det sättet har vi fått en uppdriven spekulationsprissättning på jordbruksmarken. Allt det här skall vi försöka komma till rätta med, och på den punkten hälsar jag med tillfredsställelse att jordbruksorganisationerna numera, jag säger numera, fullt ut förstår detta problem och är beredda att ta itu med det, även till priset av konsekvensen att den som äger mark inte skall kunna få tjäna pengar när han säljer den. Jag känner mig utomordentligt stimulerad av den nya enighet som vi därvidlag har fått till stånd.

Jag vill försäkra herr Hörberg att jag också känner mig stimulerad av att alla partier, såsom jag uppfattar den här debatten, nu vill angripa problemen med alla medel. Det innebär att samhället måste engagera sig på ett helt annat sätt än tidigare, och jag är glad över att man har förståelse för det. Råder det enighet på den punkten tror jag att jordförvärvslagutredningen och andra utredningar som arbetar med de här

problemen skall kunna lägga fram förslag som ger oss ett sådant grepp från samhällets sida över markhushållningen att vi kan få bort många av de negativa effekter som nu diskuteras. Jag är utomordentligt glad över den starka uppslutning som finns bakom den här politiken som – det måste jag markera – i alla år har varit socialdemokratins, men beträffande vilken vi har mött hårt motstånd på vägen. Nu är situationen emellertid sådan att alla inser att åtgärder är nödvändiga, och det är tacknämligt.

Jag tror inte att vi i lagstiftningen kan precisera oss på ett sådant sätt att vi kan komma ifrån att hantera de här frågorna genom en planering där också kommunerna får vara med och säga sitt. Vi kan inte beröva kommunerna allt inflytande över markplaneringen. Det vore orimligt.

Jag får intrycket att då interpellanterna så hårt driver tesen att staten när det gäller jordbruksmarken praktiskt taget skulle beröva kommunerna alla möjligheter att agera så har man kommit för långt. Vi måste också tänka på att vårt samhälle skall fungera effektivt, inte minst genom att vi har en aktiv kommunal självstyrelse, som ger kommunerna möjligheter att säga sin mening om miljöplaneringen. Och eftersom det hela tiden måste vara fråga om avvägningsproblem kan inte staten från centralt håll dirigera på varenda punkt – inte ens hur jordbruksmarken skall hanteras.

Jag vill till sist säga några ord till herr Granstedt. Han talar om målsättningen för jordbruksproduktionen i framtiden; han tyckte att jag inte var tillräckligt ambitiös. Jag fattar honom fortfarande så att han menar att vår målsättning skall vara att producera så mycket som möjligt på all mark som kan komma i fråga för jordbruksproduktion, så att vi får största möjliga livsmedelsproduktion. Den vägen hjälper vi, enligt hans uppfattning, utvecklingsländerna bäst.

Jag har tidigare sagt att man hjälper utvecklingsländerna mest effektivt genom att vidta så omfattande åtgärder som möjligt för att ge dem förutsättningar att bygga upp sin egen jordbruksproduktion. Vi kommer att, inom ramen för vårt lands ekonomiska resurser, satsa mycket på utvecklingsbistånd. Vi behöver inte skämmas för det vi har gjort hittills, och vi är beredda att göra mer – som alla vet. Vi ligger på den punkten hyggligt till jämfört med andra länder. Men även där måste vi ställa frågan: Hur skall vi få ut största möjliga effekt av de resurser som vi skall sätta in? Om jag skall tro herr Granstedt borde vi använda en del av våra samlade resurser för att stödja nyodling, uppodling av varenda liten bit mark som kan användas för jordbruksproduktion. Det kan ju vara ganska dålig ekonomi att föra den typen av politik. Så får man inte agera. Det kan ju kanske vara bättre ekonomi att använda de resurserna direkt till åtgärder som främjar odlingen i utvecklingsländerna. Det kanske blir större effekt av den summa pengar man kan sätta in där än om man använder pengarna på mark som inte är särskilt produktiv. Herr Granstedt sade ju att vi inte bara skall odla på den goda jordbruksmarken utan på all den mark som över huvud taget kan komma

i fråga.

Låt mig säga att vi när vi i fortsättningen diskuterar dessa problem med anledning av situationen ute i världen och i den allmänna känsla som vi alla har att vi skall försöka hjälpa till att klara livsmedelsförsörjningen för dem som hungrar, ändå inte skall rusa åstad och föreslå orealistiska projekt. Låt oss i stället hjälpas åt att vara realistiska och göra riktiga avvägningar även i detta avseende.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag hoppas att herr statsrådet har överseende, om jag först med några ord vänder mig till den högt värderade liberala representant för Göteborgs kommuns valkrets som drabbats av det hårda ödet att få sin interpellation behandlad tillsammans med herr Bohmans. Jag vill bara meddela herr Hörberg att vi i moderata samlingspartiet är så liberala i vår inställning att vi accepterar att få interpellationssvar tillsammans med representanter för andra partier.

Så till herr jordbruksministern. Jordbruksministern var inte beredd att här, som han sade, exakt spika fast på vilken nivå produktionsmålsättningen skulle hamna. Jag har dock aldrig krävt att herr Lundkvist skulle säga exakt var den skulle ligga, vid 98 procent, vid 100 procent eller något sådant, utan jag har talat för att vi skall ha full försörjningsförmåga. Jag skall erkänna att detta är en ganska rund definition. Men den är i alla fall uttryck för en ambition, nämligen att vi skall använda våra mark- och produktionsresurser om möjligt så pass väl att vi blir självförsörjande och icke behöver nagga på världens livsmedelstillgångar utanför våra gränser.

Det vore inget obilligt krav på Sveriges jordbruksminister att även han skulle ha en sådan ambition. Jag förmodar att herr Lundkvist privat också har det, men jag tycker att det skulle vara befriande att få höra jordbruksministern från denna talarstol ge uttryck för en sådan inställning.

Herr Lundkvist hänvisade till direktiven. Ja, de är verkligen runda. Men det skall jag inte beskylla herr Lundkvist för, ty han är inte författaren. Men de skrevs en gång i tiden av en representant för herr Lundkvists parti. En framstående företrädare för det partiet framförde även krav på att man skulle sänka självförsörjningsgraden till 70 procent. Det fanns t. o. m. röster vid den tidpunkten, omkring slutet av 1971, som talade för att man skulle sänka självförsörjningsgraden till 60 procent. Och direktiven skrevs av den dåvarande jordbruksministern på ett sådant sätt att utredningen skulle kunna tillgodose den målsättningen. Jag erkänner att formuleringarna är så pass runda att man, om man har ambitioner att läsa dem med den teknik som man använder när man läser bibeln, också kan tyda dem som herr Lundkvist gjort, och det är jag fullt beredd att göra även om jag tycker att det vore bra med en viss precisering.

Vi är överens om att rationaliseringsverksamheten varit värdefull. Jag

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. jordbrukspoli-
tiken*

vågar dock säga att rationaliseringsverksamheten, om riksdagen hade följt de trepartireservationer som förelåg vid 1967 års riksdags jordbruks-politiska beslut, inte hade varit sämre utan snarare bättre.

Herr Lundkvist säger att när vi röstade för de höjda priserna 1971 hade vi varit med om att godkänna tidigare avtal. Det var alltså en felaktig behandling, och vi var också ansvariga. Men, herr Lundkvist, när man tecknade jordbruksavtalen gjorde man det från den förutsättning som då gällde, nämligen prispress. Det var prispressmekanismen – att priserna på jordbruksprodukter icke skulle få stiga i samma takt som priserna på andra produkter – som skapade den situation som man var tvungen att rätta till 1971.

När herr Lundkvist nu skall finansiera det hela vill jag ge ett vänligt råd. Jag vet ju att regeringen håller på med budgetarbetet, och jag kan ange en inkomstkälla – det gäller inte så litet pengar, faktiskt. Kanske herr Lundkvist kan övertala herr Sträng att satsa de 225 miljoner, som han har tänkt köpa in sig i ölindustrin för, på mjölken? Jag tror att det är bättre att använda skattepengar till mjölk än till öl. Det rådet ger jag alldeles gratis.

Som jag sade tidigare visar promemorian från jordbruksutredningen att det inte finns någon som helst precision i transfereringarna. Ur inkomstomfördelningssynpunkt kan man säga att det nuvarande subventionssystemet icke alls är acceptabelt.

Slutligen, herr talman, vill jag understryka att det rimliga är – och det har vårt parti krävt – att se över det samlade skattetrycket. Det är ju på grund av de höga skatterna man tvingas göra transfereringar och subventionera mat och bostäder långt upp i inkomstlägena. I höst har vi exempelvis fattat ett beslut som innebär att vi nästa år subventionerar bostadskostnaderna för människor med över 70 000 kronor i inkomst, om de har ett visst antal barn. Vi har hamnat i det läget att vi helt enkelt måste subventionera på grund av det höga skattetrycket – med pengar som tas in via de skatter som vi betalar för att komma i den situationen.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jordbruksministern sade att insikten om den livsmedelskris som var på väg inte hjälpte då man fattade 1967 års jordbruksbeslut, utan då hade man andra förutsättningar.

Jag tycker att det är ett litet egendomligt resonemang. Om man hade den insikten att en livsmedelskris var på väg, var det då den intelligentaste åtgärd man kunde vidta för att lösa de akuta överskottsproblemen att lägga ner en massa jordbruksjord och plantera skog på den? Att det var den rätta metoden när man visste att en ny situation närmade sig, där man skulle behöva alla tillgängliga livsmedel, har jag väldigt svårt att förstå.

Nu säger jordbruksministern att det inte har blivit så många jordbruksnedläggelser som man förutsatte. Det är riktigt och det är glädjande.

Svenska lantbrukare är dock ett rätt envist släkte, som dessutom i många fall tycks kunna klara sig på ganska litet, och det är nog inte i och för sig regeringens förtjänst att våra jordbrukare, trots den politik som förts, har stannat kvar vid sin jord i så stor utsträckning som faktiskt är fallet.

Jag är ganska imponerad av den debatteknik som jordbruksministern utnyttjar. När han tydligen inte finner de synpunkter som jag framför tillräckligt markanta för att skjuta enbart på dem, målar han upp en alldeles egen liten måltavla och skjuter på den i stället. Han frågar: Vi skall väl inte ta ifrån kommunerna allt inflytande över hur marken skall disponeras? Det finns ingen här som har uttalat sig för att vi skall ta ifrån kommunerna allt sådant inflytande. Vad vi har sagt är att de här intentionerna måste få större genomslagskraft i planeringen. Allt är inte fullt så väl beställt som jordbruksministern beskrev det, utan som vi vet läggs det fortfarande ut nya bostadsområden och industriområden på bördig jordbruksmark. Jag tycker att herr Hörberg har illustrerat det väldigt bra i sitt anförande. Att mot den bakgrunden säga att det är bra som det är tycker jag är litet orealistiskt.

En annan sak som jag fick höra var att jag skulle ha sagt att vi borde odla inte bara på den fina jorden utan på varje jordplätt som över huvud taget kunde tänkas bli utnyttjad för jordbruksproduktion. Vad jag har sagt är att inte bara den bästa jorden bör reserveras för jordbruksproduktion utan också den som kanske ligger i skiktet därnäst. Men självfallet är det god jordbruksjord som vi skall odla på. Jag har inte tänkt att vi skall börja sätta potatis i Kungsträdgården, om det var någonting sådant som föresvävade jordbruksministern. Realism är säkert befogad i det här fallet som i andra sammanhang.

Jordbruksministern säger vidare att vi skall göra våra insatser när det gäller de globala livsmedelsproblemen först och främst genom att stödja u-ländernas jordbruk, och visst skall vi det; det är alldeles självklart. Men jag kan inte se någon motsättning mellan ambitionen att så långt som möjligt hjälpa u-länderna, när de skall bygga upp sitt jordbruk, och ambitionen att vi själva skall producera så mycket livsmedel som det är realistiskt möjligt. Vi vet att även om vi skulle koncentrera alla våra biståndsinsatser på att bygga upp livsmedelsproduktion i u-länder, så kommer de globala livsmedelsproblemen att bestå under mycket lång tid. Alla odlingsmöjligheter som finns i världen måste utnyttjas för att försörja världens befolkning med livsmedel. Det är det enkla faktum som vi har att utgå ifrån, och vi kan inte på svensk sida undandra oss vårt ansvar när det gäller att utnyttja vår kapacitet för att producera livsmedel så långt som möjligt.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Till min värderade moderate kammarkollega från Kalmar län vill jag bara säga att när jag i mitt andra inlägg framhöll att jag tyckte att min interpellation var värd ett bättre öde än att bli samman-

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. jordbrukspoli-
tiken*

blandad med herr Bohmans, så berodde det på att herr Bohmans interpellation berör, som jag ser det, en helt annan fråga. Vi diskuterar här, sedan någon timme tillbaka, två problem parallellt – dels prissättningen och prissubventionerna i jordbruket, dels den fråga som jag och herr Granstedt har tagit upp om reserverande av åkermark för livsmedelsproduktion. Det var alltså detta som var orsaken till att jag sade att jag var ledsen över att interpellationssvaret sammanblandats med herr Bohmans.

Till statsrådet vill jag säga att det är glädjande när statsrådet förklarar i sitt senaste inlägg att han känner sig stimulerad över den enighet som har visats här mellan herr Johansson i Holmgården, herr Granstedt, statsrådet och mig när det gäller den fråga som jag har ställt. Men jag måste ändå helt kort säga att jag inte alls har avsett, som statsrådet antydde, att vi på något sätt skulle beröva kommunerna inflytandet över markplaneringen. Jag vill absolut inte att staten skall dirigera och gå in på varenda punkt, som statsrådet sade, i kommunernas planering. Men det är ju riktigt, som herr Lundkvist framhöll, att vi här har ett avvägningsproblem mellan markbostäder, livsmedelsproduktion osv. Det är ett besvärligt problem. I detaljerna skall emellertid kommunerna sköta sig själva.

Däremot tycker jag att vi behöver en statlig ramlagstiftning som visar att livsmedelsproduktionen måste prioriteras.

Till sist tycker jag inte att vi skall diskutera, herr statsråd, om det är vi som instämmer med den socialdemokratiska politiken eller om det är socialdemokraterna som instämmer med t. ex. folkpartiets politik. Jag tycker att vi i den här frågan måste samverka.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Bara några ord ytterligare till den här debatten.

Jag hade inte väntat mig att det gamla påståendet om den s. k. prispressen skulle återkomma i den här debatten. Jag vill redovisa vad dåvarande statsrådet sade i propositionen år 1967 – för att om möjligt också ta död på den där myten. Jag citerar ordagrant: "Det nu anförda innebär dock ej att jag anser att prissättningen bör användas såsom ett generellt jordbrukspolitiskt medel för att oberoende av konsekvenserna för näringsutövarna nå en önskad produktionsutveckling."

Det var vad statsrådet Holmqvist sade på den punkten. Detta yttrande har sedan förvanskats i den allmänna debatten.

Slutligen kan jag väl få säga till både herr Hörberg och herr Granstedt att det är ju välgörande att vi har fått fram litet mera preciseringar. Jag tycker att det var utomordentligt runda formuleringar som bägge interpellanterna använde om att all mark – som det från början hette – som kunde odlas skulle användas för jordbruksproduktion. Av de senare inläggen har jag förstått att man inser att det här är ett avvägningsproblem som måste hanteras både av staten och mellan staten och kommunerna. Kan vi fortsätta debatten från den utgångspunkten och samtidigt föra

den med insikt om nödvändigheten av att samhället får ett ökat inflytande över hushållningen med marktillgångarna tror jag att vi också har goda förutsättningar att nå en bra lösning av problemen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om åtgärder mot föroreningarna i Vänern

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Kristinehamn (vpk) den 23 oktober framställda interpellation, nr 129, och anförde:

Herr talman! Herr Magnusson i Kristinehamn har frågat om regeringen är beredd att medverka till att tvinga berörd industri att stoppa kvicksilverutsläppen i Vänern och vilka åtgärder regeringen avser vidta, som syftar till att förbättra Vänerns vatten, med sikte på ett fullständigt återställande av detta.

Kvicksilverutsläppen direkt till Vänern har minskat avsevärt under de senaste åren. Från att tidigare ha uppgått till 3 000 kg per år har utsläppen i dag minskats till ca 30 kg per år. Även övriga utsläpp till Vänern har successivt kunnat minskas. Exempelvis har utsläppen av organisk substans minskat med 50 procent sedan 1970 och fosforutsläppen med ungefär 40 procent.

Betydande insatser har redan gjorts för att klarlägga vattenförhållandena i Vänern. För ca ett och ett halvt år sedan påbörjade naturvårdsverket ett stort forsknings- och undersökningsprojekt. Detta projekt styrs av en särskild kommitté, Vänernvattenkommittén, med representanter för, förutom naturvårdsverket, SMHI, fiskeristyrelsen och berörda länsstyrelser. Målsättningen för projektet är att skapa underlag för en rationell hushållning med Vänern som naturtillgång.

Inom ramen för projektet skall man dels kartlägga och registrera tillförseln av olika ämnen till Vänern, dels registrera sjöns biologiska tillstånd. Bl. a. registreras vattenomsättning, närsalter, miljögifter i biologiskt material och sediment samt plankton och bottenfauna.

Projektet är så utformat att kunskapsunderlaget om Vänern successivt kan byggas upp. Registreringen av tillförseln av föroreningar till Vänern bör snabbt kunna ge resultat som är direkt användbara i vattenvårdsarbetet. Likaså kan en utbyggd undersökningsverksamhet när det gäller lokal- och skärgårdsområdena ge viktig information redan efter en kortare tid.

För närvarande anslås drygt 2 miljoner kronor per år till projektet. Kvicksilverproblematiken är föremål för särskilda detaljestudier där man bl. a. söker belysa återhämtningsmöjligheterna vid minskade utsläpp.

Syftet med de pågående undersökningarna är att få fram det kunskapsunderlag som erfordras för att åtgärder skall kunna vidtas som förbättrar förhållandena i Vänern.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Om åtgärder mot
föroreningarna i
Vänern*

Fredagen den
6 december 1974

*Om åtgärder mot
föroreningarna i
Vänern*

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Svaret säger dock inte så mycket om huruvida regeringen har en uppfattning om den verkliga situationen i Vänern.

Redan år 1971 tog jag i en motion här i riksdagen upp frågan om föroreningssituationen i Vänern. Jag pekade då på de utsläpp av olika slag som i första hand massaindustrierna men givetvis också kommunerna gjorde sig skyldiga till. Resultatet hade blivit en hel rad s. k. svartlistade vikar, en del av dem så förorenade att man där kunde tala om fiskdöd. Utsläppen av organisk substans var stora, likaså fiberutsläppen, beroende på att fiberåtervinningsanläggningarna inte fungerade tillfredsställande. Dessa fiberutsläpp hade åstadkommit fiberbankar, speciellt i Kattfjorden utanför Karlstad, på upp till 5–6 meters djup. Fiberbankarna ligger och jäser och påverkar vattnet inte bara i Kattfjorden utan också utanför denna vik. Jag påpekade i motionen att Karlstads stad har sina två största friluftsbad i den viken.

Även om de kommunala avloppen som jag förut sade måste vara med i bilden, framhölls det i motionen att de då utgjorde 2 procent av utsläppen. De resterande 98 procenten kom från industrierna. En utredning som hade gjorts av Karlstads stad visade att den totala föroreningsbelastningen på norra Vänern motsvarade ett utsläpp av kloakvatten från 4,5 miljoner människor.

Det sades vidare i motionen, och det förtjänar väl understrykas igen, att den omständigheten att Vänern är vårt lands största insjö med allt vad detta innebär – den har betydelse som vattentäkt och betydelse i fråga om rekreationsmöjligheter inte bara för befolkningen i västra Sverige utan också för andra människor i vårt land – gör Vänerns föroreningssituation till en ytterligt allvarlig fråga, och den måste behandlas som en sådan. Eftersom vattnet även ute i öppna Vänern genomgår en långsam försämring menade jag att det borde utarbetas en plan för återställande av vattnet i Vänern.

Nu anför jordbruksministern i sitt svar att naturvårdsverket för ett och ett halvt år sedan påbörjade ett stort forsknings- och undersökningsprojekt, som är avsett att ge det kunskapsunderlag som erfordras för att åtgärder i syfte att förbättra förhållandena i Vänern skall kunna vidtas. Från undersökningarna har publicerats en del uppgifter, som jag vill komma tillbaka till senare, men än så länge har man inte mig veterligt föreslagit någonting konkret för att förbättra situationen i Vänern. Jag tycker undersökningsprojektet verkar stort upplagt, och det är helt säkert nödvändigt, men vissa saker – t. ex. frågan om fiberbankarna – borde man redan nu kunna titta närmare på för att se vad man kan göra för att eliminera denna föroreningskälla.

Vänerns föroreningssituation har således varit ett problem i åtskilliga år, men i sommar och i höst har det uppstått en mycket intensiv debatt kring kvicksilverutsläppen i Vänern, och det är med anledning av den som jag har ställt min interpellation.

Bakgrunden är att Skoghallsverken vill öka sin produktion vid klor-alkalifabriken från 77 000 ton till 100 000 ton per år. Villkoren för luftutsläppen har i våras fastställts av koncessionsnämnden för miljöskydd, som har sagt ja till utbyggnaden. Mot slutet av detta år eller nästa vår skall vattendomstolen i Vänersborg slutgiltigt säga sitt om vattenutsläppen.

Detta har föranlett Vänerns fiskarförbund att anföra besvär över koncessionsnämndens beslut och kräva slut på utsläppen av kvicksilver i Vänern. Med hänvisning till vad jag tidigare framhållit må man väl inte förundra sig över yrkesfiskarnas reaktion. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas att yrkesfiskets fångster uppgår till ett värde av ca 1,5 miljoner kronor per år och att rekreativsvärdet av fritidsfisket kan beräknas till minst 10 miljoner kronor per år. Förr fångades ju lax i Vänern; det fanns tider då 100 ton och mer fångades årligen. Men förhållandena för fisket har givetvis försämrats i takt med den pågående vattenföroreningen.

Här kan man också peka på uppgifter som lämnats i en årsrapport över Vänerprojektet i samband med en informationsdag i Lidköping i maj. Det gällde kvicksilverhalten i ytsediment och fisk. Mycket höga kvicksilverhalter hade uppmätts i sediment vid Kattfjorden och i centrala Värmlandssjön. Statens livsmedelsverk hade också visat att kvicksilvernivåerna i gädda är höga även ute i öppna Vänern. Halterna låg i oroande närhet av det svenska toleransvärdet 1 mg/kg fisk.

Naturvårdsverket föreslog emellertid vid denna tidpunkt, enligt tidningsuppgifter, att skrivelsen från Vänerns fiskarförbund inte skulle föranleda någon åtgärd. På verket ansåg man sig väl medveten om de svårigheter som drabbat fisket i området men menade att utsläppen från Skoghallsfabriken efter hand har kraftigt reducerats och hänvisade också till att utsläppsvillkoren är satta på provotid och kommer att omprövas.

Nu började emellertid instämmanden i Vänerns fiskarförbunds ställningstagande att strömma in, och debatten kom i gång på allvar. Flera kommunstyrelser instämde i uttalandet, och enligt tidningsuppgifter konstaterade också undersökningsledarna för Vänerprojektet att industriernas kvicksilverutsläpp måste stoppas och rekommenderade en övergång till en kvicksilverfri metod vid Skoghallsverkens klor-alkalifabrik. Man sade att det måste ses som en uppenbar misshushållning med vattenresurserna när stora vattenarealer är svartlistade. Dessa områden måste i stället om möjligt restaureras.

Den kände miljökampen Hugo Hassel, Karlstad, anförde i skrivelse till vattendomstolen att Skoghallsverken står för 18 procent av landets klortillverkning men samtidigt ansvarar för 40 procent av det luftburna kvicksilverutsläppet. Det visar, menade han, på eftersatta reningsåtgärder. 9,97 mg kvicksilver per kilo fisk har uppmätts i Skoghallsverkens närhet. Det säger allt om läget, menade Hassel.

Så kom då i slutet av augusti en ytterligare utökning av svartlistningen i Vänern. Det var den fjärde utökningen av svartlistningen, och den

kom mitt i debatten om kvicksilverutsläppen, just när Uddeholmsbolaget ägnade stor kraft åt att i alla sammanhang framhålla kvicksilvermetodens fördelar framför den alternativa diafragmametoden, som är kvicksilverfri.

Länsstyrelsens lekmannastyrelse behandlade frågan men uppsköt sitt ställningstagande. Man ville avvakta ett yttrande som fiskeriintendent Tage Roos, Örebro, höll på att utarbeta. Det innebar att vattendomstolens utslag skulle komma att skjutas fram.

I mitten på september kom från Sötvattenslaboratoriet ett remissytt-rande, vari professor Gunnar Svärd betonade att Vänern på grund av sin näringsfattigdom har svårt att "undanröja" tillfört kvicksilver. Erfarenheter från andra håll visar att fortsatta utsläpp av kvicksilver kommer att förskjutas från Kattfjorden till centrala delar av sjön. Kviksilveret hamnar då i en miljö som är mer näringsfattig och har väsentligt lägre temperatur, vilket innebär en ännu långsammare omsättning av kvick-silveret. Det finns därför stor risk för en långsamt tilltagande kvicksil-verhalt i Vänerns fiskar under den närmaste framtiden, även om nu-varande utsläpp omedelbart skulle upphöra. Han förordade också en över-gång till diafragmametoden. Kostnaderna för rening och kontrollåtgärder gör kvicksilvermetoden problematisk ur såväl företagsekonomisk som samhällsekonomisk synpunkt, betonade professor Svärd.

Nu går Uddeholmsbolaget till motattack. Regnet ger Vänern 320 kg kvicksilver per år, Skoghall 16 kg, säger man. Skulle bolaget tvingas övergå till diafragmametoden måste fabriken skrotas helt. Den är värd minst 100 miljoner kronor. Diafragmametoden skulle också ge upphov till andra miljöproblem, och den skulle, enligt bolaget, ge en sämre slut-produkt.

Vid denna tidpunkt hävdar professorerna Alf Johnels och Torbjörn Westermarck i Dagens Nyheter att inga som helst ytterligare kvicksil-verutsläpp till Vänern och dess omgivningar bör tillåtas. Ingen torde kunna bestrida att en sämre lokalisering av en industri som förlorar kvick-silver till omgivningen är svår att finna inom landets gränser, säger de. Regeringen får genom överklagande ärendet på sitt bord. Det vore fram-synt att se till att Vänern befrias från vidare kvicksilverutsläpp, säger professorerna.

Fiskeristyrelsen tillstyrker också Vänerfiskarnas besvär.

Fiskeriintendent Tage Roos, Örebro, pekar i en skrivelse till fiske-ristyrelsen på de mycket höga kvicksilverhalterna i de ytliga bottense-dimenten i Vänern. Som jämförelse nämns de starkt förorenade sjöarna Lake Huron och Lake Ontario i USA, som har mycket lägre värden än i varje fall vissa delar av Vänern. Herr Roos anser att det icke är förenligt med miljöskyddslagens syfte att tillåta fortsatt kvicksilveremis-sion till Vänern. Den nuvarande produktionen och planerade produk-tionsökningen vid klor-alkalifabriken i Skoghall kan ur fiskerisynpunkt inte tillåtas, såvida inte utbyggnaden sker för kvicksilverfri metod och nuvarande produktion under en övergångsperiod av tre år omläggs till kvicksilverfri.

I mitten av oktober avger naturvårdsverket ett remissyttrande, som tydligen innebär att verket något ändrat hållning. Man säger nu: Skoghallsverken bör få använda nya kvicksilverceller i sin klorproduktion fram till 1979. Vid den planerade utbyggnaden av fabriken bör dock en kvicksilverfri metod införas. I början av november kommer så en vändning av Uddeholmsbolaget, som nu säger att man kan tänka sig att bygga en helt ny fabrik för den kvicksilverfria diafragmametoden i Skoghall. Utvecklingen går snabbt, säger Uddeholmsbolaget, och metoden kommer att bli acceptabel även för Uddeholmsbolaget. Men bolaget vill vänta fem till tio år innan det försöker sig på detta.

Men Vänerns fiskare vänder sig till Förenta nationerna med en vädjan, där de spikar fast Uddeholmsbolagets ansvar för kvicksilverförgiftningen genom att sedan 1918 hundratals ton kvicksilver släppts ut i Vänern genom luft och vatten. Hjälp oss att rädda Vänern, vädjar Vänerns fiskare till FN.

Den 18 november beslutar så länsstyrelsen att det bör bli stopp för kvicksilverutsläppen vid Skoghall, men man gör det på Uddeholmsbolagets villkor. Bolaget bör alltså tills vidare få använda den gamla metoden, men man vill att regeringen skall gå in och förhandla om när en övergång skall kunna ske. Staten bör också vara med och betala den kvicksilverfria metoden, anser länsstyrelsen i Värmland.

Herr talman! Jag har med det här velat visa hur debatten utvecklats och vilken stor fråga detta är i Värmland, men naturligtvis inte bara där. Många människor och organisationer utanför länet har ju också yttrat sig i debatten. Den allmänna opinionen kräver nu att något händer, och det räcker nog inte med att regeringen och dess jordbruksminister yttrar sig så allmänt som fallet är i svaret på min interpellation. Jag vill fråga: Kan regeringen stillastigande se hur Uddeholmsbolaget försöker sätta sig över en allmän opinion? Delar inte regeringen oron för försämringen av Vänerns vatten? Det gäller ju i alla fall landets största insjö. Kan inte jordbruksministern säga någonting konkret om vilka planer som föreligger för att restaurera vattnet i de mest förorenade delarna, t. ex. i Kattfjorden?

Till sist: Uddeholmsbolaget har i sin senaste redovisning visat att bolaget tredubblat sin vinst från 1972, då det hade en vinst på 105 miljoner kronor. Kan man då inte ställa det kravet, att bolaget självt skall klara investeringarna för en ny kvicksilverfri fabrik? Eller hur stora vinster skall bolagen egentligen ha för att man skall kunna ställa krav på dem?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är självklart att regeringen är utomordentligt angelägen om att vi skall skydda Vänerns vatten, och vi vet ju vad detta i det här sammanhanget betyder för invånarna runt Vänern, för vattenförsörjningen och för fisket.

Emellertid kan jag naturligtvis inte – och det förstår också herr Magnusson – nu uttala mig om hur vi skall hantera ett ärende som för när-

Fredagen den
6 december 1974

*Om garantier för
fortsatt drift av
företag som ålagts
miljövårdande
åtgärder*

varande är under remissbehandling. Herr Magnusson får därför låta sig nöja med det svar som jag har lämnat på interpellationen och som jag tycker bär vittne om att vi försökt att vidta alla åtgärder som man bör och skall vidta i det här sammanhanget. Med naturvårdsverkets medverkan hoppas vi att de pågående undersökningarna kommer att leda fram till möjligheter för framtiden att inte bara förhindra Vänerns fortsätta förorening utan också att avsevärt förbättra vattenförhållandena.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för jordbruksministerns positiva inställning; jag har naturligtvis inte ifrågasatt någonting annat. Men jag skulle ändå vilja ställa frågan: Vad gör regeringen, om vattendomstolen tillmötesgår bolagets planer? Vilka möjligheter finns det då att komma fram till ett mera positivt beslut? Jag tycker att jag så kraftigt har dokumenterat – och det vet jordbruksministern också – att det är en allmän mening bland experter att någonting måste göras åt Väner. Vidare kvicksilverutsläpp kan inte tillåtas, eftersom det skulle komma att drabba fisket där – och inte bara fisket – på ett katastrofalt sätt.

Jag vill understryka att blickarna riktas mot regeringen och att regeringen har ett stort ansvar i det här avseendet. Vad händer om vattendomstolen fattar ett negativt beslut?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag måste säga att herr Magnusson förvånar mig – han måste ju vara klart medveten om att jag inte, innan vi ens har börjat diskutera remissutfallet i den här frågan, kan stå här och laborera med olika tänkbara lösningar som regeringen slutgiltigt kan komma att besluta. Jag föreställer mig att herr Magnusson har respekt för detta.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Jag är medveten om att det är svårt för en regeringsledamot att komma med konkreta uttalanden. Jag förutsätter i alla fall som ett slutgiltigt omdöme om den här debatten att jordbruksministern kommer att vidhålla sin positiva inställning till själva sakfrågan, även om vattendomstolen skulle komma med ett negativt beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om garantier för fortsatt drift av företag som ålagts miljö- vårdande åtgärder

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Lövenborgs (vpk) den 24 oktober framställda interpellation, nr 132, till herr arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Lövenborg har frågat arbetsmarknadsministern dels

om det kan anses acceptabelt att ett företag framför nedläggningshot i samband med krav om miljövårdande åtgärder, dels om denne i sådana fall kan tänka sig att stödja krav om förstatligande för att garantera såväl fullgott inre och yttre miljöskydd som fortsatt drift.

Interpellationen har lämnats över till mig för besvarande.

Herr Lövenborg tar i interpellationen upp förhållandena vid Rönnskärsverken. Verksamheten där provas för närvarande av koncessionsnämnden för miljöskydd. Nämnden skall därvid bl. a. bedöma vilka åtgärder företaget behöver vidta för att begränsa utsläppen av föroreningar från anläggningarna. Vid denna bedömning har nämnden bl. a. att pröva såväl de krav på olika skyddsåtgärder som förts fram från naturvårdsverket som de åtaganden bolaget förklarat sig villigt att göra. Nämndens prövning innebär, vilket uttryckligen framgår av miljöskyddslagens utformning, en avvägning mellan olika intressen där hänsyn måste tas till såväl omfattningen av de miljöstörningar verksamheten för med sig som nyttan av verksamheten och kostnaderna för de skyddsåtgärder som kan vara aktuella. Eftersom verksamheten vid Rönnskärsverken för närvarande provas av koncessionsnämnden är jag inte beredd att diskutera förhållandena i detta särskilda fall.

Det ankommer på samhället att ange de miljökrav som skall gälla för ett företags verksamhet. Det ankommer på företaget att uppfylla kraven. Huruvida staten skall engagera sig direkt i företagsamhet av olika slag måste från fall till fall bedömas med utgångspunkt i den allmänna näringspolitik samhället vill främja.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Ett mera utförligt svar var kanske inte att vänta, och jag vill inte anklaga statsrådet för denna knapphändighet.

Min interpellation mynnade ut i en principiell frågeställning som har spelat en framträdande roll i diskussionen om det bristande inre och yttre miljöskyddet när det gäller de Bolidenägda Rönnskärsverken. Företaget har betecknats som en av de stora "miljöbusarna" i vårt land, och från arbetarhåll har man i många olika sammanhang framfört sin oro över vad de olika formerna av utsläpp på längre och kortare sikt innebär både för människors hälsa och för den yttre miljön.

Jag har talat med arbetare från Rönnskärsverken. Det visar sig att väldigt många erinrar sig hur arbetskamrater svårförklarligt har insjuknat eller avlidit. Här finns alltså ett uppenbart behov av en vetenskaplig undersökning och kartläggning av dödsfallen och deras möjliga koppling till arbetsmiljön i Rönnskärsverken. En sådan pågår faktiskt nu, och jag hoppas att den blir en signal till ytterligare skyddsåtgärder och stärkt aktivitet från fackligt håll.

Men nedsmutsningen från Rönnskärsverken gäller inte bara företagets inre miljö. Den gäller i lika hög grad de utsläpp i luft och vatten som har Rönnskärsverken som källa. Det är framför allt dessa utsläpp som

Fredagen den
6 december 1974

*Om garantier för
fortsatt drift av
företag som ålagts
miljövårdande
åtgärder*

har gett företaget benämningen "vårt lands störste miljöbuse", även om man bör vara medveten om att konkurrensen på det planet är ganska hård.

I en mycket vid omkrets har Rönnskärsverken spritt ut sitt gift. I statens naturvårdsverks yttrande över bolagets ansökan om tillstånd till utökad produktion heter det bl. a.: "Rönnskärsverken är landets största punktkälla i fråga om utsläpp av luftföroreningar, särskilt svaveldioxid och en rad olika tungmetaller." I yttrandet redogörs för hur utsläppen av svavel har försurat sjöar i trakten, hur växtskador av olika slag har kunnat konstateras. Det finns inte tillräckligt vetenskapligt underlag men verket framhåller, att man inte kan bortse från förgiftningsrisker hos barn när det gäller blyutsläpp, att man har uppmätt en kraftig anrikning av kadmium i växter och djur och att utsläppen av tungmetaller i Östersjön är oroande stora.

Naturvårdsverket har också gjort en sammanställning av några av de största marödörerna i det här landet och kommer då fram till att Rönnskärsverken släpper ut 40 000 ton svaveldioxid per år, Stenungsunds oljekraftverk är god tvåa med 32 000 ton, Skoghallsverken släpper ut 9 300 ton och Oxelösunds järnverk kommer på fjärde plats med 8 000 ton. Det visar vilka väldiga kvantiteter det handlar om och att Rönnskärsverken ligger i topp.

Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i Rönnskärsverkens nuvarande syndaregister. Naturvårdsverket har ansett att utsläppen är otillåtligt höga, och i samband med att bolaget kom med sin ansökan om ytterligare utbyggnad har naturvårdsverket krävt att bolaget under de tre närmaste åren skall se till att utsläppen kommer ner till vissa bestämda nivåer samt utreda utsläppens verkningar och tekniskt-ekonomiska möjligheter att ytterligare begränsa föroreningarna. Efter fem år skall det alltså bli en ny prövning.

En sak är att jag tycker att man är väl generös också från naturvårdsverkets sida när man exempelvis säger att emissionen av svaveldioxid skall vara minsta möjliga men får vid full produktion ej överstiga 140 ton per månad. Det är ingen liten kvantitet det heller.

Koncessionsnämnden arbetar nu med detta ärende, något som statsrådet påpekade i interpellationssvaret. Vid en förberedande förhandling i Skelleftehamn framförde man från bolagets sida en rad invändningar mot naturvårdsverkets mycket moderata krav och antydde t. o. m. att det kan aktualisera frågan om en avveckling av hela industrin. Det är detta som har fått arbetarna vid Rönnskär att reagera, och det var också anledningen till min interpellation.

I ett brev till SAP:s och vpk:s riksdagsgrupper framför Metalls avdelning 209 kravet på förstatligande inför en sådan eventualitet. Jag citerar ur brevet:

"Den allmänna meningen bland mötesdeltagarna var att Boliden AB inte i alla delar var villiga att tillmötesgå Naturvårdsverkets minimikrav om förbättring av den yttre miljön. Från Boliden AB framfördes den

*Om garantier för
fortsatt drift av
företag som ålagts
miljövårdande
åtgärder*

uppfattningen att Naturvårdsverkets krav kan komma att innebära att företaget i stället får börja arbeta på en avvecklingsplan. Med kännedom om de utsläpp som förekommer samt att vi har ett ansvar inför framtiden både vad avser kommande barns hälsa samt rätten till fortsatt arbete, anser vi att företagets vinster i första hand skall användas till att så långt det är tekniskt möjligt motverka miljöfarliga utsläpp, som sätter kommande generationers existens i fara.”

Fackföreningsbrevet talar om företagets vinster, och det är sannerligen inga småsaker. Det bör man hålla i minnet om Bolidenbolaget skulle säga ifrån att man inte har råd att genomföra den mest långtgående rening av utsläpp och förbättringar av arbetsmiljön som man kan kräva. I fjol redovisade bolaget en vinst efter bokslutsdispositioner och skatter på inte mindre än 59,5 miljoner kronor. Året dessförinnan var vinsten 31 miljoner kronor, och det är alltså en betydande förbättring. Den vinsten har man bl. a. kammat in genom sparsamhet när det gäller åtgärder för att skydda den inre och yttre miljön.

I onsdagens tidningar redogörs för en upptäckt av företagsläkaren i Rönnskär som har funnit att tre anställda vid Rönnskär har dött av bihålecancer till följd av arbetsmiljön i Rönnskär. Det kanske finns fler, och det kanske blir fler om inte företaget tvingas till en radikalt ny syn och till nya och effektiva skyddsåtgärder.

Gränsvärdet när det gäller arsenik är för närvarande i Sverige 0,50 milligram per kubikmeter luft. De fall som nu har upptäckts visar hur otillåtligt högt detta gränsvärde är om man vill skydda arbetarnas liv och hälsa.

Den 1 januari 1975 sänks gränsvärdet när det gäller arsenik till 0,05 milligram. Ingen vet om det är tillräckligt. Jag skulle tro att man måste ta ännu ett steg för att göra hanteringen riskfri. Men det skall vi kanske inte heller diskutera i det här sammanhanget.

Vad som står klart är att Rönnskärsverken inte känner någon entusiasm för att satsa pengar på att förbättra den inre och yttre miljön. Företaget har redan mycket på sitt samvete och måste förmodligen pressas.

Statsrådet vill inte ge någon antydning när det gäller frågan huruvida ett förstatligande kan ses som ett alternativ. I den sista meningen av svaret heter det dock: ”Huruvida staten skall engagera sig direkt i företagsamhet av olika slag måste från fall till fall bedömas med utgångspunkt från den allmänna näringspolitik samhället vill främja.”

Det är ju inte helt ovanligt att ställa hypotetiska frågor, och jag vill ställa en i sammanhanget: Om Rönnskärsverken i fortsättningen skulle driva den linjen att man inte kan eller har möjlighet att skapa ett fullgott yttre och inre miljöskydd utan hävdar att man då måste lägga ned företaget – skulle inte ett övertagande i ett sådant fall ligga inom ramen för ”den allmänna näringspolitik samhället vill främja”?

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fredagen den
6 december 1974

*Om garantier för
fortsatt drift av
företag som ålagts
miljövårdande
åtgärder*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det föreföll i början av herr Lövenborgs anförande som om han förstod att vi inte kunde diskutera det här enskilda företaget och dess verksamhet med hänsyn till att ärendet ligger under koncessionsnämndens behandling. Jag kan naturligtvis inte heller lämna besked om vad staten skall göra ifall koncessionsnämndens behandling går i den ena eller andra riktningen. Jag har uttalat mig rent principiellt, och det tyckte jag att herr Lövenborg verkade ha förståelse för. Ett rent principiellt uttalande kan gärna inte få någon annan karaktär än den jag gett det i mitt svar. Jag kan ju inte generellt stå och säga att i alla de sammanhang där enskilda företag inte vill fortsätta verksamheten därför att de finner miljövårdskraven för betungande skall staten ta över. Det vore att vara litet lättsinnig även från statens utgångspunkt.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag har förståelse för statsrådets sätt att svara när det gäller det konkreta fallet som nu befinner sig under koncessionsnämndens prövning, vilket herr statsrådet hänvisade till. Vi kan förmodligen inte komma längre i det här läget.

Från socialdemokratiskt håll säger ni ju att man skall lyssna på rörelsen. Det är naturligtvis riktigt. Men lyssna då på rörelsen från Rönnskär! Där har arbetarna i mycket stor enighet drivit en formlig kampanj för att förmå Bolidenbolaget att vidta åtgärder för att skydda arbetarnas liv och hälsa. Arbetarna är, på grund av många års erfarenheter, mistrogna mot Bolidenbolagets ambitioner. Man vet att profittänkandet och snålhet när det gäller yttre och inre miljöskydd har inneburit att arbetare fått sin hälsa förstörd och att arbetskamrater fått gå i graven för tidigt. Samtidigt vet man att Bolidenbolaget inte bara producerat guld utan också gett aktieägarna guldkantade utdelningar. Den vetskapen har inte gjort indignationen mindre.

Er riksdagsgrupp har alltså fått brev från Rönnskärsverkens arbetare. Deras krav är förstatligande. Det är ett principiellt riktigt krav som bör stämma väl överens med de krav som återfinns i det socialdemokratiska partiprogrammet. På arbetarhåll understryker man just att misskötseln beträffande miljöskyddet borde ses som ett ytterligare argument. Man betvivlar att det privatkapitalistiska företaget kommer att göra de satsningar som krävs. Erfarenheten av Bolidenbolagets tidigare agerande gör att jag faktiskt delar den misstanken.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det är självklart att regeringen har stor förståelse för den oro som arbetarna i Rönnskärsverken känner för den utveckling man nu kan konstatera att miljöfrågorna fått. Det är lika självfallet att vi kommer att pröva det här ärendet, när det blir så dags, med utomordentligt stor omsorg.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Jag noterar statsrådets senaste uttalande och skall också föra det vidare till de arbetare som är berörda. Vi vet att det finns regler och lagar att följa, men vi vet också att det beviljas många undantag. Vi är glada för varje skärpning, varje sätt regeringen vill använda sig av för att gardera sig mot misshushållning med människor, miljö och natur. Men för mig är det också uppenbart att så länge viktiga industrier befinner sig i privatkapitalistiska händer kommer man från det hållet att försöka slingra sig undan de åtgärder som krävs från arbetarhåll och från samhället.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Om bevarande av
den levande
dragkraften*

§ 13 Om bevarande av den levande dragkraften

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Åslings (c) den 24 oktober framställda interpellation, nr 133, och anförde:

Herr talman! Herr Åsling har frågat om jag är beredd att medverka till att de överskottsmedel som kvarstår från oljeclearingsnämndens verksamhet även utnyttjas för forskning och stöd för bevarande av den levande dragkraften.

Staten stöder för närvarande hästaveln på flera olika sätt. Som exempel kan jag nämna att av anslaget Befrämjande av husdjursaveln disponeras 710 000 kronor för hästaveln. Detta anslag höjdes för innevarande budgetår med hänsyn till den ökade betydelse som hästen kan få vid energikriser. Bidrag utgår vidare för att täcka underskott av verksamheten vid statens hingstdepå och stuteri. Av prisregleringsmedel utgår också 300 000 kronor som bidrag till den s. k. ackordshästorganisationen.

Det statliga stöd som nu utgår till hästaveln finansieras således över statsbudgeten. Oljeclearingnämndens överskottsmedel är av engångskaraktär. Stöd till hästaveln bör inte finansieras med den typ av medel som oljeclearingnämndens överskott utgör.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Även om svaret inte ger något nytt i sak, noterar jag med intresse att statsrådet har en slutsats om att stöd till hästaveln inte bör ha kortsiktiga motiv, inte vara av engångskaraktär.

Problemet för hästaveln, och då i synnerhet den del av verksamheten som inriktas på brukshästar, dvs. produktion av levande dragkraft – har varit föreställningen om förestående avveckling. Den föreställningen kan sägas vara signifikativ för de alltför kortsiktiga perspektiv som hittills styrt handlandet över huvud taget i energifrågorna.

Häststammen inom jord- och skogsbruk var strax efter andra världskriget 600 000. Sedan dess har en snabb nedgång skett, och antalet är

Fredagen den
6 december 1974

*Om bevarande av
den levande
dragkraften*

nu något 10 000-tal. Tendensen har därvid varit att hästens betydelse ökat inom sport- och fritidslivet, medan den egentliga reserven av dragare är ytterst begränsad.

En viss begränsad reserv finns i arméns s. k. ackordshästorganisation. Avsikten är nu att de ca 1 300 hästar som ingår i ackordshästorganisationen skall överföras i civil regi. En förutsättning härför är naturligtvis att denna överföring finansieras på ett rimligt sätt. Om införselavgifter på hästar under de tänkta åtta omloppsåren inte skulle stå till förfogande för ackordshästorganisationens bibehållande, vore det med tanke på denna reservs betydelse motiverat att medel från oljeclearingnämnden disponerades för detta speciella ändamål. Det skulle t. o. m. vara motiverat att bygga ut denna organisation i den takt efterfrågan på hästar av den här karaktären det motiverar. En fördubbling av organisationen kunde mycket väl vara befogad ur beredskapssynpunkt. Siffran 3 000 har nämnts i sammanhanget som ett realistiskt mål.

För detta speciella beredskapsändamål vore det alltså enligt min uppfattning motiverat att ta medel i anspråk från oljeclearingnämnden med tanke på det direkta beredskapskrav som här finns att tillgodose.

Beklagligtvis har avhästningen av jord- och skogsbruk gått så långt att speciella ansträngningar måste vidtas för att säkra en reserv av dragkraft. Under intryck av den allmänna samhällsutvecklingen och politikens inriktning när det gäller bl. a. jordbruket, har hästaveln till den del den berör arbetshästarna befunnit sig i detta skede av pessimism, som varit förödande för utvecklingen. Nu har det dess bättre vänt. Efterfrågan på arbetshästar är nu betydande, men tillgången på avelsmaterial är ytterst begränsad som en följd av utvecklingen de senaste tio åren.

Statsmakterna har ett betydande ansvar för denna utveckling. Det är därför befogat att en speciell insats nu genomförs för att förbättra förhållandena. Detta kan förutom genom garantier för ackordshästorganisationens bibehållande ske genom ökat stöd till hästavelsorganisationer och till de stöddepunkter för hästaveln som alljämt finns och som kämpar med stora svårigheter. Jag tänker t. ex. på den nordsvenska hästens avelscentrum, Wångens hingstuppfödninganstalt.

Jag hoppas att jordbruksministern är beredd att medverka till en upprustning och till nya och bättre förhållanden inom hästaveln. Jag tror att det står väl i samklang med den allmänna omprövning av jordbrukspolitiken som nu är förestående.

Det här kan naturligtvis synas vara en fråga som är av marginell karaktär. Den samlar stort intresse hos människor som är engagerade i sådana här frågor, men den är lika visst, om man ser den ur bredare perspektiv, naturligtvis marginell. Den illustrerar emellertid en utveckling i samhället som vi i den här kammaren inte kan vara likgiltiga för. Den markerar en ny försörjningssituation, och slutsatsen därav är att vi måste ta till vara de resurser som finns. Det är inte en fråga om att gå tillbaka till svunna tider. Det gäller inte att vrida klockan tillbaka. Det gäller mera att i det superrationella mönster som har utvecklats

också kunna lokalisera bristerna i en teknisk utveckling som haft orealistiska förutsättningar i ett överflöd på energi, som inte kommer att bestå.

Det finns alltså nu anledning att ta till vara även marginella resurser, t. ex. den produktionsresurs som arbetshästen utgör. Frågan gäller på vilket sätt man kan främja en utveckling i den lilla skalan som ett komplement och i viss omfattning alternativ till en energislösande teknisk utveckling.

Det är mot denna bakgrund befogat med ökat stöd till forskning och andra åtgärder för att bevara och utveckla användningen av en stam av arbetshästar.

Herr JOHANSSON i Vrångebäck (m):

Herr talman! 1963 års hästutredning, som låg till grund för 1966 års riksdagsbeslut rörande hästavelsfrågor, upptar som främsta mål att få fram en kvalitetshäst. Till denna del var givetvis beslutet värdefullt. Man har ju också lyckats i dessa strävanden. Därom vittnar inte minst den export av varmblodshästar som förekommit under senare år i rätt stor utsträckning. Vi skall heller inte glömma bort den export av hingstar av kallblodsras som förekom för några år sedan. Den gången gällde det kvaliteten. Nu, sedan vi haft en energikris, är frågan annorlunda. Nu gäller det, som herr Åsling också framhöll, åtminstone ett marginellt behov av levande dragkraft. Vi har i dag ett för litet antal draghästar av kallblodsras här i landet. Efterfrågan på väl inkörda arbetshästar är också stor. Därom vittnar inte minst de under sista tiden kraftigt stigande hästpriserna. Således gäller det nu i första hand kvantiteten.

För det mindre jordbruket och kombinationen jord-skog har hästen som dragare en betydelsefull uppgift att fylla numera, och den torde på grund av stigande oljepriser komma att användas i ännu större utsträckning i jord- och skogsbruk framöver.

Hästen är i gallringsskogsbruket, och där besvärliga terrängförhållanden råder, oslagbar som dragare. Det mekaniserade skogsbruket har härvidlag ingen konkurrensmöjlighet. Vad man i dag anser är att det allmänna – staten – ur ren beredskapssynpunkt borde vara intresserad av en ökad uppfödning av kallblodshästar för dragbruk – utöver det föreliggande behovet. Det bästa beviset för det ökade intresset är att man numera ute på gårdarna och i skogen har börjat använda de hästar som finns. Jag kan väl förstå att detta intresse ännu inte nått alla och inte nått upp till Stockholm, men man bör väl lyssna till våra rapporter utifrån landet.

Jag vill också erinra om att statsutskottet och jordbruksutskottet på sin tid var överens om åtgärder för att tillgodose krigsmaktens och näringslivets behov av hästar.

Vi är alla överens om att vi skall spara på energin så mycket som möjligt och skaffa ersättningsmedel. Vidare skall vi bättre isolera våra bostäder etc. Det ligger helt i linje med detta att staten ställer sig positiv

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Om bevarande av
den levande
dragkraften*

och stödjande till den levande dragkraften, då främst – i detta läge – våra kallblodshästar.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag har inte för vana att lägga mig i interpellationsdebatter, men eftersom jag har ett förflutet i denna fråga vill jag gärna säga några ord.

Jag var en av de ledamöter som i början av 1960-talet fick i uppgift att utreda frågan om stödet till hästaveln. Utifrån de direktiv som var givna och med hänsynstagande till den verklighet som då var för handen avgav utredningen ett enhälligt betänkande, vilket resulterade i ett riksdagsbeslut som avsevärt förändrade stödet till hästaveln.

Om jag hade haft en positivare framtidsbedömning – för att det skulle ha varit möjligt skulle det nästan ha behövts siarförmåga – kanske mitt ställningstagande inte skulle ha blivit som det blev. Bedömer jag förhållandet utifrån dagens verklighet anser jag att utredningens beslut och riksdagens beslut i vissa delar var felaktiga – med utgångspunkt i vad vi nu vet om oljesituationen i världen, energisynpunkter över huvud taget och en delvis felaktig mekaniseringsgrad i skogsbruket, som har gjort att vi har svårt att klara gallringsbestånden när vi inte har hästkraft att ta till. Detta skulle enligt min uppfattning i dag göra det önskvärt med en ökad satsning på hästbeståndet i landet.

Jag har velat säga detta, eftersom jag känner ansvaret för den utredning som jag då deltog i; efter det tiotal år som nu har förflutit krävs anpassning till den bistra verkligheten. Jag har förståelse för att jordbruksministern inte finner det lämpligt att – som en engångsföreteelse – använda de här diskuterade pengarna. Jag hoppas å andra sidan att jordbruksministern inte bara håller uppmärksamheten riktad på denna fråga utan verkligen funderar över om det inte är möjligt att i någon form öka det här stödet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Ang. sockerproduktionen

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Dahlgrens* (c) den 30 oktober framställda interpellation, nr 142, dels herr *Larssons* i Staffanstorp (c) i kammarens protokoll för den 20 november intagna fråga, nr 362, och anförde:

Herr talman! Herr Dahlgren har frågat om jag är beredd att medverka till att den svenska sockerbetsarealen utökas så att förutsättningar skapas för en sockerbetsodling i Östergötland och att arealutvidgningen får en sådan omfattning att ett sockerbruk kan uppföras i regionen.

Herr Larsson i Staffanstorp har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidtaga med anledning av att den inhemska sockerproduktionen inte täcker vårt konsumtionsbehov, vilket fått till resultat att ett högt världs-

marknadspris slagit hårt igenom även i den inhemska prissättningen.

Jag vill erinra om att riksdagen i våras enhälligt beslutade godkänna de av regeringen förordade grunderna för reglering av sockernäringen för tiden den 1 juli 1974–den 30 juni 1976. Detta beslut innebär bl. a. att sockerbetsarealen under den närmaste femårsperioden skulle fastställas så att nuvarande sockerbrukskapacitet skulle komma att utnyttjas fullt och på ett rationellt sätt. Statens jordbruksnämnd har fått bemyndigande att efter överläggningar med betodlarna och Sockerbolaget årligen fastställa arealen med hänsyn till den brukskapacitet som nu finns. För innevarande år är arealen ca 46 000 ha. Detta innebär att nuvarande brukskapacitet i det närmaste helt utnyttjas. En utökning av arealen så att vi skulle bli självförsörjande med socker skulle medföra kapitalkrävande investeringar i nya sockerbruk.

Nuvarande pris på socker är avsevärt högre än vad vi varit vana vid. Med det system för prissättning på socker vi har slår ändringar i världsmarknadspriset igeom i det svenska priset med ca 20 procent, vilket ungefär motsvarar importandelen.

Enligt min mening kan inte stora kapitalkrävande investeringar för att öka sockerbrukskapaciteten baseras på nuvarande höga världsmarknadspris. En sådan kapacitetsökning måste bedömas i ett längre perspektiv. Jag är därför inte beredd att föreslå att årets riksdagsbeslut i fråga om sockerregleringen rivs upp.

Vad slutligen gäller fördelningen av betarealen mellan odlare och regioner sköts den av Sockerbolaget och sockerbetsodlarna själva.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Tack för svaret på min interpellation. Jag måste emellertid uttrycka min överraskning över att jordbruksministern ställer sig så oförstående inför det spörsmål som jag aktualiserat. Världsmarknadspriset på socker har stigit från omkring 28 öre per kg år 1967 till över 7 kronor hösten 1974. Sverige har ett importbehov som utgör omkring 20 procent av konsumtionen. Då måste det vara berättigat att ställa frågan om vi inte borde eftersträva en ökning av vår sockerbetsodling.

Statsrådet svarar att kapitalkrävande investeringar för att öka sockerbrukskapaciteten inte kan göras med nuvarande världsmarknadspriser som grund. Detta måste bedömas i ett längre perspektiv, säger statsrådet. Det ligger mycket i det påpekandet. Jag vill emellertid också understryka att vi inte kan förhålla oss passiva och tro att saker och ting ordnar sig av sig själva.

De världsmarknadspriser för socker som noterats i höst har varit höga, och det finns anledning att tro att de inte kommer att stabilisera sig på denna höga nivå. Å andra sidan kan man inte heller räkna med någon återgång till de låga priserna från 1960-talets slut.

Jag har med tillfredsställelse noterat att jordbruksministern vid upprepade tillfällen och senast i dag framhållit, att vi i vårt land måste fortsätta att odla lämplig åkerjord. Därvid borde det enligt min mening finnas

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. socker-
produktionen*

utrymme för en viss ökning av sockerbetsarealen. Men det svar jag fått i dag är föga uppmuntrande.

Statsrådet säger att en "utökning av arealen så att vi skulle bli självförsörjande med socker skulle medföra kapitalkrävande investeringar i nya sockerbruk". Jag har inte för min del sagt att vi skulle ha en fullständig självförsörjning med socker. Vad jag vill är att vi skall få möjligheter att odla sockerbeter också i Östergötland.

För att då sockerbetsodling i Östergötland skall kunna komma till stånd krävs en utökning av den totala sockerarealen i landet. Statsrådet säger att "vad gäller fördelningen av betarealen mellan odlare och regioner sköts den av Sockerbolaget och sockerbetsodlarna själva". Jag tycker att det är litet för enkelt att försöka komma ifrån problemet med den hänvisningen, men jag vill inte tro att det är på grund av ringa intresse för huvudfrågan i min interpellation som jordbruksministern svarar så.

Myndigheterna, betodlarna och Sockerbolaget borde enligt min mening kunna komma överens om en utökning av arealen – en utökning som från mina utgångspunkter självfallet skulle komma Östergötland till del. Men myndigheternas intresse för frågan är viktigt, ja, nödvändigt om det skall vara möjligt att få i gång ett samtal med exempelvis Sockerbolaget.

Det är givetvis nödvändigt att raffineringen kan ske på ett sådant sätt att odlingen blir ekonomiskt bärkraftig. Avståndet till sockerbruk får därför inte vara alltför stort. I och för sig kan frakttöd tänkas, men enligt min mening borde man i första hand eftersträva en lösning som innebär att en s. k. saftstation uppförs i Östergötland. Med saftstation menas en enklare fabriksanläggning där sockersaften pressas ur betorna och sedan skickas vidare för förädling vid raffinaderi. Därigenom blir frakterna billigare, och odlarna får möjlighet att behålla biprodukterna, vilket är mycket önskvärt med tanke på den animalieproduktion som ändå bedrivs i Östergötland.

Det ligger också nära till hands att undersöka möjligheterna till vidareförädling vid raffinaderi exempelvis på Gotland. Med en sådan lösning skulle man kunna utöka verksamheten utan stora kapitalinvesteringar samtidigt som det östgötska jordbruket skulle kunna få en välbehövlig gröda i växtföljden.

Av svaret förstår jag att det inte är så stor idé att försöka få jordbruksministern att ändra ståndpunkt i dag. Jag har noterat svaret och får väl söka andra vägar för att komma tillbaka och se om riksdagen möjligtvis har samma uppfattning som statsrådet. Tack än en gång för svaret.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret. Min fråga ställdes därför att det på grund av en ständigt stegrad konsumtion av socker i världen ser ut att bli ett knapphetsförhållande på längre sikt, och det motiverar väl en produktionsökning.

I nuläget har vi, delvis av andra skäl än brist på socker, ett onormalt högt världsmarknadspris. Det svenska jordbruket producerar nu socker till 1:72 kronor per kilogram. Världsmarknadspriset pendlar mellan det dubbla och det tredubbla.

I det här läget ville jag gärna ställa frågan: Kan vi öka vår produktion? Det vore ju inte minst till hjälp för den svenske konsumenten att få en ökad svensk sockerproduktion. Det fanns politiska krafter som 1966–1967 ville lägga ned svensk betodling till förmån för import av då billigt socker. Det skulle ha fått till följd att vi i dag hade stått utan både sockerfabriker och en under åren alltmer avancerad odlingsteknik med därtill hörande maskinutrustning. Tack vare att vi inte trodde på dessa siare utan med långsiktigare ekonomiskt förnuft fortsatte produktionen kan vi nu anses ha möjligheter att under vissa förutsättningar öka produktionen. Det hade annars varit omöjligt.

Den ökning vi åstadkommit i år innebär exempelvis ett tillskott till det svenska folkhushållet på omkring 100 miljoner kronor. Utan att ha räknat för hårt på det tror jag att det blir så.

Att utöka arealen så att vi skulle bli självförsörjande med socker skulle medföra kapitalkrävande investeringar i nya sockerbruk, sägs det i interpellationssvaret. Det är möjligt. Men skulle inte statsrådet kunna tänka sig en successiv utbyggnad av nu befintliga bruk? Har möjligheterna undersökts att återupprusta något av de senast nedlagda? Jag är själv inte kapabel att svara på den frågan, men det vore intressant att få statsrådets syn på den punkten.

Statsrådet vill inte riva upp nuvarande avtal. Nej, det är ju ett avtal som inte är så stelt till sin konstruktion som det förra, så det skulle väl inte behöva rivas upp. Det förra avtalet band oss egentligen till händer och fötter på grund av det internationella avtal som då fanns och som regeringen på sin tid anslöt oss till. Med det nuvarande avtalet, som gäller ytterligare något år, finns det ju ett årligt flexibelt utrymme som borde gå att utnyttja exempelvis för en successiv utökning och utbyggnad, som jag här frågade efter.

Herr jordbruksminister! Jag tror inte det skulle skada med ett positivt statsrådsord, åtminstone till jordbruksnämnden. En sådan utbyggnad behöver inte baseras på kortsiktiga världsmarknadspriser utan på ett något längre perspektiv. Jag skulle vilja fråga om inte statsrådet anser det vara både möjligt och önskvärt med en sådan utbyggnad.

Jag har en fråga till, som gäller vår beredskapslagring. Är den för närvarande tillräcklig, så att man kan säga att det är en betryggande beredskap för folkförsörjningen på detta varuområde såväl som på andra livsviktiga varuområden?

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill börja med att svara på den senaste frågan av herr Larsson i Staffanstorp. Vår beredskapslagring är tillräcklig. Som herr Larsson vet kan jag inte stå här i riksdagen och tala om hur stor om-

fattning den har.

När vi diskuterar dessa ting bör vi minnas att överenskommelsen var att vi i full utsträckning skulle utnyttja den produktionskapacitet som vi för närvarande har vid de nuvarande sockerbruken. Det tycker jag lägger en gräns för vårt handlande. Skall man gå vidare med sockerbetsodlingen och tvingas göra nyinvesteringar, så är det naturligtvis förknippat med helt andra kostnader. Då behöver man ha en säkrare grund att stå på än vad världsmarknadssituationen för dagen ger möjlighet till.

En frågeställning på lång sikt som vi också måste fundera över är naturligtvis om vi verkligen skall eftersträva att bli helt självförsörjande när det gäller socker. Vi har i våra diskussioner tidigare sagt att om vi skall hjälpa utvecklingsländerna att komma i gång med sitt näringsliv, så måste det finnas något utrymme på något område där också de i framtiden kan få vara exportörer. Sockret har ju varit och kommer väl också att vara ett område av intresse för u-länderna att använda som exportmarknad. Därför måste vi också ha den frågan med i bilden när vi diskuterar dessa ting.

När det gäller växtföljden och intresset av att i det avseendet göra en insats i Östergötland kan jag säga till herr Dahlgren att det kanske finns andra grödor som är mera lämpade, som tar större areal i anspråk och som skulle ge bättre möjligheter att få en god växtföljd. Jag tänker på proteinrika växter, t. ex. baljväxter, såsom åkerbönor. Det är väl ett foderslag som skulle vara betydligt mera gynnsamt ur den synpunkten.

Vi ökade sockerbetsarealen sistlidna år med 4 000 hektar, och det har för bruken inneburit ett väsentligt högre kapacitetsutnyttjande. Om det finns möjlighet att utnyttja bruken ytterligare något med nuvarande investeringar kommer väl det att diskuteras, men en sockerbetsodling som skulle kräva nyinvesteringar är jag för närvarande inte beredd att tillråda.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr DAHLGREN (c):

Herr talman! Om jag är riktigt underrättad har vi i dag en sockerbetsodling på 46 000 hektar, vilket kräver en avverkningsperiod på 85 dygn. En utökning av arealen till 52 000 hektar skulle kräva en förlängning av betkampanjen med tio och ett halvt dygn. Jag menar att det är en helt möjlig åtgärd och att de omfattande investeringar som jordbruksministern talat om inte skulle behövas. Man får ju inte förutsätta att varje år ur skördesynpunkt skall vara lika dåligt som innevarande år, utan man får utgå från normalsituationen.

Jordbruksministern säger att vi måste fundera över om det är lämpligt att vi skall vara helt självförsörjande i fråga om socker. Ja, jag har inte gjort gällande att vi skall vara självförsörjande, utan jag har sagt att det ändå är möjligt att öka arealen. Världskonsumtionen under perioden 1970–1974 översteg ju produktionen av socker med 6,5–7,5 miljoner ton,

och en minskad import på 100 000 ton skall alltså ställas i relation till världsproduktionen på ungefär 80 miljoner ton. Då är frågan hur mycket detta i och för sig betyder när det gäller det stöd som vi skulle ge genom en ökad import.

Beträffande växtföljden i Östergötland skulle det vara mycket att säga, herr jordbruksminister. Jag skall emellertid inte ta upp den debatten. Låt mig bara konstatera att på grund av en mycket ensidig spannmålsodling på slätten genom bortfall av animalieproduktion har vi ett läge där vi ser en stagnation av den totala grödan, och det är vi mycket oroad av.

Det finns självfallet andra grödor att odla; det går att odla raps, och det sker i stor utsträckning. Tyvärr har vi inte fått fram en åkerböna som är lämplig att odla i Östergötland. Det kan gå i Skåne, men i Östergötland får vi inga stora skördar. Däremot vet vi sedan gammalt att sockerbetsodlingen är en odling som vi gärna skulle vilja ha.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Jag tolkade faktiskt inte jordbruksministerns uttalande om den eventuellt möjliga ökningen av sockerbetsodlingen som negativt. Men jag tänkte också på ett uttalande av Svante Lundkvist som jag läste i en tidning häromdagen, där han talade om att man inte var beredd att starta nya fabriker. Nej, jag avser inte det heller, utan jag menar att det finns en utbyggnadsmöjlighet vid nuvarande fabriker som inte blir så kostsam. Jag har också fattat jordbruksministern så att han inte är negativ till en sådan utökning av kapaciteten.

Det som gjorde mig litet fundersam var resonemanget om utvecklingsländernas behov av export. Jag kan förstå att man har ett sådant behov. Men jag menar att – och även herr Dahlgren var nu inne på detta – man behöver inte basera den svenska sockerbetsodlingen på ett för tillfället högt världsmarknadpris, utan den kan man basera på den ökade trenden i sockerkonsumtionen. Där tror jag faktiskt att det blir utrymme även för utvecklingsländernas produktion.

Jag vill sluta med att erinra om vad en av herr Lundkvists företrädare på statsrådsposten – dock inte på jordbruksministerposten – sade under en debatt i första kammaren 1966 eller 1967. Vi talade då om utvecklingsländernas situation och om det billiga sockerpriset. Sockret kostade på den tiden 30 öre per kilo, ett fantastiskt lågt pris jämfört med vad det kostar i dag. Då sade statsrådet att det fanns anledning att tänka på utvecklingsländernas möjligheter att exportera. Men hade vi lytt det rådet då, så hade vi i dag kunnat se att det faktiskt var ett felaktigt råd, eftersom ju både utvecklingsländerna och vi själva behöver ha en så hög produktion som man över huvud taget kan åstadkomma.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! När vi talar om investeringar gäller det ju trots allt utvecklingen på längre sikt. Herr Dahlgren sade att det bidrag som vi kan

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. socker-
produktionen*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. översyn av den
inrikes flygtrafikens
konkurrens- och
prisförhållanden*

lämna till utvecklingsländernas möjligheter att exportera socker är mycket litet, och det kan ju tyckas vara riktigt. Men detsamma gäller om samtliga bidrag av denna typ som lämnas av alla länder till utvecklingsländernas exportmöjligheter. Men det är alla dessa små bidrag som sammantagna kan betyda något. Och socker är ju en produkt som man kanske från ren försörjningssynpunkt inte behöver vara lika orolig för att man inte är självförsörjande på som när det gäller andra typer av livsmedel. För sockret gäller ju att man i vissa svåra situationer möjligen kan begränsa sin konsumtion litet mera.

Vad jag hela tiden framhållit – och det vill jag sluta med att ännu en gång slå fast – är att man inom ramen för den nuvarande produktionskapaciteten vid bruken, alltså inte med några ny- eller tillbyggnader, bör kunna diskutera den sockerbetsareal som vi för närvarande rör oss med.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Ang. översyn av den inrikes flygtrafikens konkurrens- och prisförhållanden

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Stridsmans* (c) den 31 oktober framställda interpellation, nr 147, och anförde:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig vilka åtgärder Kungl. Maj:t har vidtagit i anslutning till den av riksdagen år 1972 förordade översynen av den inrikes flygtrafikens konkurrens- och prisförhållanden.

Inrikesflyget i Sverige är uppbyggt på i princip likartat sätt som i Danmark och Norge. Det innebär att SAS i samtliga tre länder svarar för vissa tunga stamlinjer, medan nationella flygbolag handhar linjefarten i övrigt. Denna arbetsfördelning överensstämmer med vissa grundprinciper för SAS:s verksamhet som gemensamt fastlades av de skandinaviska länderna vid tillskapandet av SAS-konsortiet.

Självfallet finns det anledning att i vårt land – liksom i Danmark och Norge – från tid till annan, mot bakgrund av utvecklingen av den nationella linjefarten totalt och i dess olika delar, se över arbetsfördelningen liksom intäkts- och kostnadsförhållandena mellan SAS och Linjeflyg.

Med hänsyn härtill har – som framgår av ett uttalande från min sida under gårdagen – AB Aerotransports (ABA) arbetsutskott den 29 november 1974 beslutat att i samråd med SAS:s och Linjeflygs styrelser göra en utredning om ändamålsenliga former för samarbete mellan SAS och Linjeflyg beträffande de svenska inrikeslinjerna i syfte att utjämna förutsättningarna för de båda företagens lönsamhet. Arbetet kommer att bedrivas med sikte på snara lösningar.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Bakgrunden till interpellationen är en motion som jag tillsammans med åtta andra kammarledamöter väckte 1972 rörande en utredning om inrikesflygets konkurrens- och prisförhållanden och deras samstämmighet med regionalpolitiken. En enhällig riksdag beslöt på förslag av ett lika enhälligt trafikutskott att förorda en översyn av dessa frågor. Eftersom det nu förflutit två år sedan riksdagen beslöt att en översyn av flygpristaxorna skulle göras, bl. a. av regionalpolitiska skäl, bedömde jag det som naturligt att statsrådet skulle ha en hel del att redovisa i ärendet.

Vad är det då interpellationssvaret innehåller? Till min stora förvåning får jag nu av kommunikationsministern beskedet att han stoppat riksdagsbeställningen om en översyn av flygpristaxorna i departementets malpåse. Det enda besked som statsrådet lämnar i interpellationssvaret är att han i går i ett uttalande tillkännagivit att AB Aerostransports arbetsutskott beslutat att i samråd med SAS:s och Linjeflygs styrelser göra en utredning om ändamålsenliga former för samarbete mellan SAS och Linjeflyg beträffande de svenska inrikeslinjerna i syfte att utjämna förutsättningarna för de båda företagens lönsamhet.

Det beskedet är inget som helst svar på min interpellation. Jag måste säga att jag inte, när jag i slutet av oktober ställde interpellationen, hade trott att statsrådets svar i dag skulle vara så otroligt avslöjande för hans passivitet i denna fråga. Jag konstaterar bara att statsrådet inte gjort någonting för att verkställa riksdagens uppdrag.

Av naturliga skäl – kommunikationsministern har ju inte haft någonting att redovisa – har statsrådets svar blivit kort. Därför finns det inte heller anledning för mig att gå in i en debatt om de frågor jag aktualiserat i interpellationen. Jag väntar med det till ett annat tillfälle, då kommunikationsministern, hoppas jag, har konkreta resultat att redovisa. Jag nöjer mig denna gång med konstaterandet av statsrådets dokumenterade passivitet i ärendet. Men jag kan inte komma ifrån att jag tycker att kommunikationsministern något borde lätta på passivitetsslöjan och tala om varför han hittills helt underlåtit att ta initiativ i denna viktiga fråga.

Jag hoppas få ett klarläggande besked från statsrådet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är i och för sig enkelt att svara på herr Stridsmans – provocerande tycker jag – frågor. Herr Stridsman är alldeles för intelligent för att inte känna till bakgrunden till situationen när det gäller flygfrågorna i Skandinavien. När man hör herr Stridsman skulle man annars kunna tro att han levde i föreställningen att vi har ett svenskt flyg, ett flyg som är helt oberoende av andra skandinaviska länder. Herr Stridsman vet ju att det inte är så. Herr Stridsman vet lika väl som alla andra att vi sedan drygt 20 år tillbaka har SAS, som är ett skan-

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. översyn av den
inrikes flygtrafikens
konkurrens- och
prisförhållanden*

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. översyn av den
inrikes flygtrafikens
konkurrens- och
prisförhållanden*

dinaviskt flygföretag, och att vi har ett SAS-konsortium. En SAS-koncession, som vem som helst när som helst kan ta del av, reglerar förhållandena i dessa frågor till dess att någon ändring har företagits i den. Därutöver har vi det nationella flygföretaget Linjeflyg – motsvarande flygverksamhet finns i Norge och Danmark – vars verksamhet också regleras i förhållande till SAS-avtalet.

Den som sätter sig in i de avtal som reglerar flygverksamheten i Skandinavien kan inte handskas så lättvindigt med dessa frågor som herr Stridsman gör. Däremot är det klart att man från tid till annan skall försöka se över det hela och göra det bästa av situationen med utgångspunkt från de förändringar som skett – det har jag sagt i mitt svar, det har riksdagen uttalat, och det är det uttalandet som herr Stridsman här åberopar.

Det är herr Stridsman obetaget att betrakta det som jag meddelade i går och som jag upprepar i mitt svar i dag som ingenting. Innehållet i det är emellertid, som det sägs i svaret, kort och gott att AB Aero-transports arbetsutskott nu har beslutat att i samråd med SAS:s och Linjeflygs styrelser – där staten när det gäller SAS är hälftendelägare – gå igenom just de frågor som herr Stridsman och vi andra har ansett det aktuellt att se närmare på.

Här kommer alltså, såvitt jag förstår, det arbete som nu påbörjas att resultera i på sikt värdefulla ting för det svenska inrikesflyget. Vad som enligt herr Stridsmans mening därutöver skulle ske vet jag inte. Herr Stridsman talade om dokumenterad passivitet, total brist på intresse som är otroligt avslöjande osv. Det vore intressantare om herr Stridsman talade om vad det är han vill skall ske och om i så fall inte den expertgrupp som jag här har presenterat till någon del ligger i linje med vad herr Stridsman har tänkt sig. I så fall kan vi möjligtvis föra en diskussion i sakfrågorna. Men av det inlägg som herr Stridsman nyss höll fick jag uppfattningen, att han är ute efter någonting helt annat än det som gruppen skall arbeta med och i så fall bör herr Stridsman ta tillfället i akt att tala om det nu.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag skulle känna mig stå på mycket osäker grund, om jag skulle helt och hållet bygga på mitt eget antagande – jag utnämner mig inte till något slags expert i de här frågorna, utan jag tycker jag står på säkrare grund när jag utgår från det beslut som riksdagen enhälligt fattade för drygt två år sedan på förslag av trafikutskottet. Däri gjordes en beställning till Kungl. Maj:t om översyn och utredning av de frågor som jag har relaterat. Nog tror jag att trafikutskottet, med den expertis som finns där, känner till bakgrunden och vad som reglerar SAS-avtalet och vet att vi har ett inrikesflyg som är uppbyggt efter i princip likartade förhållanden som inrikesflyget i Danmark och i Norge. Jag tror inte att man i trafikutskottet varit omedveten om detta.

Men statsrådet kommer inte ifrån att när riksdagen har fattat ett sådant

enhälligt beslut för drygt två år sedan och jag ställer frågan om en redovisning men som enda svar får en hänvisning till ett uttalande av statsrådet dagen förut och inte något besked om vilka åtgärder som vidtagits av departementet under dessa två år – då kan jag naturligtvis inte vara nöjd med detta. Det är visserligen gott och väl att en sådan rutinmässig översyn företas från tid till annan, men man får inte koppla ihop den med det beställningsuppdrag som riksdagen gav departementet att klarlägga just inrikesflygets taxefrågor, där sambandet med de regionalpolitiska synpunkterna betonades.

Det är just detta som jag vill diskutera. Jag har sagt att jag inte skall gå in i en debatt om vad jag har åsyftat med den motion som jag har väckt, utan att jag nu bara önskade få veta varför ingenting har hänt under dessa två år.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Nu har jag klart för mig vad herr Stridsman vill. Herr Stridsman har fram till i dag haft den uppfattningen, att vi kan agera självständigt i de svenska inrikesflygfrågorna, helt oberoende av vad som sker i de andra skandinaviska länderna. Då vill jag upplysa herr Stridsman om att vi inte kan göra det. Det var också detta jag avsåg när jag tidigare sade att det finns ett skandinaviskt samband här. Det går inte, herr Stridsman, att agera i vårt land precis som om vi inte hade ett avtal med Danmark och Norge.

När herr Stridsman nu fått detta klart för sig kanske herr Stridsman också förstår att man inte dagen efter en riksdagsbeställning bara kan sätta sig ner och bestämma hur det skall vara hos oss i Sverige. Vi måste både för att uppträda honnert och av andra skäl diskutera saken med våra skandinaviska bröder, och det tar en viss tid att med andra länder, även om det som här gäller de skandinaviska länderna, arbeta fram samordnade förslag. Sådana överläggningar har vi emellertid haft vid flera tillfällen när vi har diskuterat trafikfrågor.

Det går alltså inte att klara över varken en eller två nätter, men nu är vi vid en punkt där ett konstruktivt arbete kan sättas i gång. Jag tycker att vi skall avvakta och se vad som kommer ut av det.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag håller med om att man inte klarar sådant här på en eller två nätter. Men det är drygt två år sedan vi behandlade denna fråga i riksdagen – en något längre tidsperiod alltså än en eller två nätter.

Jag står alltså kvar vid min ståndpunkt. När motionen behandlades i riksdagen var det utskottets enhälliga uppfattning att hos Kungl. Maj:t hemställa om den utredning som låg till grund för riksdagens beslut. Man ansåg tydligen att det fanns en möjlighet att göra något åt den här frågan.

Frågan har i viss mån prövats även i år i riksdagen, och trafikutskottet framför i sitt betänkande nr 12 den uppfattningen att något slags över-

*Ang. översyn av den
inrikes flygtrafikens
konkurrens- och
prisförhållanden*

enskommelse bör komma till stånd där de synpunkter som riksdagen gav uttryck för 1972 beaktas. Jag står alltså här på fast grund och rör mig inte med några fantasier.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Låt mig påminna om vad som står i trafikutskottets betänkande från 1972, som herr Stridsman gång på gång åberopar. Man skulle av herr Stridsmans inlägg kunna tro att Kungl. Maj:t har gått förbi riksdagens beslut 1972. Slutmeningen i betänkandet nr 18 som också riksdagen godtog lyder: "Utskottet vill därför förordna att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang föranstaltar om en sådan översyn samt för riksdagen redovisar resultatet härav."

Det står alltså att vi "i lämpligt sammanhang" skall se över detta. Nu har regeringen i som den tycker lämpligt sammanhang fattat det beslut som jag offentliggjorde i går.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Kommunikationsministern citerar alldeles rätt ur utskottsbetänkandet. Men det har ändå gått två år och när jag efterlyste en redovisning var statsrådet alldeles tomhänt.

Enligt det uttalande som gick ut i går har initiativet kommit från Aero-transportarbetsutskott och inte från statsrådet. Då kvarstår min fråga: Varför har statsrådet inte tagit upp denna fråga under dessa två år? I trafikutskottets betänkande 1972 pekade man på att SAS och Linjeflyg redan höll på med vissa utredningar. De uppgifterna hade utskottet tydligen fått från departementet. Om denna utredning säger statsrådet ingenting i sitt svar. Det vore intressant att veta vad man avsåg i betänkandet år 1972 som inte redovisas i svaret.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det är riktigt att det redan 1972 pågick ett fortlöpande arbete för att göra förbättringar. Det skedde också en omstrukturering av inrikesflyget, som herr Stridsman är väl medveten om. Jag vill påminna om förändringarna i prissammanhang på de långväga linjerna, bl. a. till Kiruna och Luleå. Det blev en mycket radikal omstrukturering av priserna på inrikesflyget, säkerligen av stor regionalpolitisk betydelse inte minst för Norrland.

Vad som nu skall ske och som jag talade om i mitt svar är förhoppningsvis någonting mer omfattande, som enligt våra intentioner kommer att resultera i en större integrering av SAS och Linjeflyg.

När man nu säger att ABA satt i gång detta kan det inte hindra mig från att framhålla att regeringen hela tiden varit intresserad av att diskutera dessa frågor med både ABA, SAS och våra andra skandinaviska kolleger. Detta har till slut fått till följd det arbete som vi nu satt i gång och som jag refererade under gårdagen.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag vill nu slutligen bara konstatera att statsrådet bekräftar att rutinåtgärder med visst tidsmellanrum ändå kommer till stånd. Men jag kommer inte ifrån mitt intryck av passivitet från statsrådets sida i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

Nr 64 med anledning av proposition 1974:173 med förslag till ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar avseende sekretesskydd för handlingar i ärenden rörande studentstöd under sjukdom, m. m. jämte motion

Finansutskottets betänkanden

Nr 36 i anledning av propositionen 1974:179 angående försäljning av en fastighet i Växjö

Nr 37 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde

Nr 38 i anledning av propositionen 1974:160 angående förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956:236) jämte motion

Nr 39 i anledning av propositionen 1974:168 med förslag till lag om kreditpolitiska medel, m. m., jämte motioner

Nr 40 med anledning av framställningen 1974:22 från fullmäktige i riksbanken med förslag om riksbankens organisation m. m.

Nr 41 med anledning av framställningen 1974:23 från fullmäktige i riksgäldskontoret med förslag till vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret

Skatteutskottets betänkanden

Nr 57 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:159 med förslag om ändrade regler för räntor enligt uppbördsförordningen (1953:272), m. m. jämte motioner

Nr 61 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:171 med förslag till lag om ändring i stämpelskattelagen (1964:308), m. m.

Justitieutskottets betänkanden

Nr 36 i anledning av motion angående polisverksamheten vid de större flygplatserna

Nr 37 i anledning av propositionen 1974:154 med förslag till viss lagstiftning om trafiknykterhetsbrott jämte motioner

Nr 39 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser vissa anslag inom justitiedepartementets verksamhetsområde

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

*Ang. översyn av den
inrikes flygtrafikens
konkurrens- och
prisförhållanden*

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

Nr 40 i anledning av propositionen 1974:172 angående vissa domartjänster jämte motion

Nr 41 i anledning av propositionen 1974:155 med förslag till lagändringar för att möjliggöra domstolsprövning av vissa frihetsberövanden

Trafikutskottets betänkande

Nr 26 i anledning av motion angående alkoholens roll vid trafikolyckor

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 46 i anledning av propositionen 1974:161 med förslag till lag om ändring i förordningen (1967:139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift

Nr 47 i anledning av propositionen 1974:175 angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark för att skydda Öresund mot föroreningar jämte motion

Nr 51 i anledning av propositionen 1974:165 med förslag till lag om utbetalning av pristillägg för kött

Näringsutskottets betänkanden

Nr 55 i anledning av propositionen 1974:170 angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1974/75 i vad avser kommittéer m. m. inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motion

Nr 58 i anledning av propositionen 1974:178 med förslag till lag om ändring i lagen (1919:240) om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet jämte motioner

Nr 60 i anledning av propositionen 1974:183 om ökning av garantin för exportkredit

§ 17 Anmälades och bordlades motionen nr 2015 av herrar *Arne Geijer* i Stockholm och *Träff* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:187 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

§ 18 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 395 Herr *Håkansson* i Rönneberga (c) till herr kommunministern om åtgärder för bättre information och upplysning om brandförsvaret:

Vilka åtgärder har vidtagits i anledning av riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t 1973:36 med anmälan av bifall till vad civilutskottet anfört i betänkandet 1973:3 angående bättre information och upplysning om brandförsvaret?

Nr 396 Herr *Romanus* (fp) till herr socialministern om åtgärder mot försäljning av mindre lämpliga läkemedel:

Vad tänker socialministern göra för att motverka att försäljningen ökar av sådana läkemedel som socialstyrelsens läkemedelsinformationskommitté anser mindre lämpliga?

Nr 137

Fredagen den
6 december 1974

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 13.37.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert